

T.C.
MUŞ ALPARSLAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

Yakup DENLİ

OSMANLI MİZAH BASININDA BİR MUHALEFET ÖRNEĞİ:
KARAGÖZ GAZETESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MUŞ-2023

T.C.
MUŞ ALPARSLAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

Yakup DENLİ

OSMANLI MİZAH BASININDA BİR MUHALEFET ÖRNEĞİ:
KARAGÖZ GAZETESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ DANIŞMANI
Doç. Dr. Hidayet KARA

MUŞ-2023

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	I
ÖZET.....	III
ABSTRACT.....	IV
ÖN SÖZ.....	V
KISALTMALAR DİZİNİ	VII
RESİMLER DİZİNİ	VIII
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KARAGÖZ GAZETESİ HAKKINDA GENEL BİLGİLER

1.1. KARAGÖZ GÖLGE OYUNU.....	9
1.2. KARAGÖZ VE HACİVAT.....	10
1.3. KARAGÖZ GAZETESİNİN TARİHÇESİ.....	12
1.4. KARAGÖZ GAZETESİNİN YAYIN POLİTİKASI	13
1.5. KARAGÖZ GAZETESİNİN ŞEKİL ÖZELLİKLERİ.....	22
1.6. KARAGÖZ GAZETESİNİN YAZARÇİZER KADROSU	23
1.6.1. Ali Fuad Bey	23
1.6.2. Mehmet Baha Bey	24
1.6.3. Bahâ Tevfik (1881-1914)	24
1.6.4. Halit Naci Bey (1875-1927)	25
1.6.5. Mahmut Sadık Bey (1864-1930).....	26

İKİNCİ BÖLÜM

KARAGÖZ GAZETESİNDE DEVLET VE SİYASET

2.1. KARAGÖZ GAZETESİNİN MERKEZİ İDAREYE BAKIŞI	27
2.2. KARAGÖZ GAZETESİNDE DEVLET KURUMLARI.....	53
2.2.1. Yolsuzluk.....	102
2.3. KARAGÖZ GAZETESİNDE DEVLET MEMURLARI.....	109
2.3.1. İltimas	113
2.4. KARAGÖZ GAZETESİNİN SİYASETE BAKIŞI	115
2.4.1. Karagöz Gazetesinin Dış Siyasete Bakışı	115
2.4.2. Karagöz Gazetesinin İç Siyasete Bakışı	120

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
KARAGÖZ GAZETESİNDE HALK

3.1. AHLAKİ YOZLAŞMA	134
3.2. HAYAT PAHALILIĞI.....	138
SONUÇ.....	142
KAYNAKÇA	144
EKLER.....	147

ÖZET
YÜKSEK LİSANS TEZİ
OSMANLI MİZAH BASININDA BİR MUHALEFET ÖRNEĞİ: KARAGÖZ
GAZETESİ

Yakup DENLİ

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Hidayet KARA

2023, 161 sayfa

Karagöz gazetesi II. Meşrutiyet'in ilan edilmesinin akabinde 10 Ağustos 1908 yılında: “*Şimdilik pazartesi ve pencşenbe günleri neşr olunur musavver eğlence gazetesidir*” kaydı ile yayın hayatına başlamıştır. Gazete dönemin en önemli entelektüel şahsiyetlerinden biri olan Ali Fuad Bey tarafından çıkarılmıştır. Karagöz gazetesi kırk yılı aşan bir yayın hayatıyla Türk Mizah Basınının en uzun ömürlü gazetelerinden biri olmuş, Osmanlı Devleti'nin son demlerine ve Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin ilk yıllarına tanıklık etmiştir. I. Dünya Savaşı, Millî Mücadele Dönemi ve II. Dünya Savaşı gibi tarihi vakıaların vuku bulması esnasında yayın hayatını sürdürmüştür. Gazetede yayınlanan yazılarda ve çizilen karikatürlerde, iktidar mizahi bir dil ile sosyal, siyasal ve iktisadi politikaları açısından eleştirilmiştir. Karagöz gazetesi Osmanlı Devleti'nin siyasî bir buhran içine girdiği II. Meşrutiyet döneminde II. Abdülhamid'e karşı doğrudan saf almış, İttihad ve Terakki Cemiyeti'ni desteklemiştir. Abdülhamid tahtan indirilmeden önce gazete yayınladığı şiirler ile Abdülhamid'in tahttan indirilmesi için orduya çağrıda bulunmuştur. Karagöz'de yayınlanan yazılarda Abdülhamid'in tahttan indirilmesi bayram olarak görülmüştür. II. Meşrutiyet yıllarında da uzunca bir süre II. Abdülhamid aleyhinde yayınlar devam etmiştir.

Anahtar Kelimeler: Mizah Basını, Muhalefet, Karagöz Gazetesi.

ABSTRACT

MASTER THESIS

AN EXAMPLE OF DISSENT IN THE OTTOMAN HUMOR PRESS: KARAGÖZ NEWSPAPER

Yakup DENLİ

Advisor: Assistant Prof. Hidayet KARA

2023, Page: 161

The first version of Karagöz newspaper was published with "For now, it is published on Mondays and Pancşenbe, it is a musaavver entertainment newspaper" by following II. proclamation of the Constitutional Monarchy, on 10 August 1908. The newspaper was published by Ali Fuad Bey who is one of the most important intellectual figures of the period. Karagöz newspaper has become one of the longest-lasting newspapers of the Turkish Humor Press, with a publishing life of more than forty years, it witnessed the last moments of the Ottoman Empire and the first years of the Republic of Turkey. It continued its publication during the occurrence of historical events such as World War I, the National Struggle Period, and World War II. The government was criticized in humorous language in terms of its social, political, and economic policies in the articles published and cartoons drawn in the newspaper. Karagöz newspaper took a direct line against Abdülhamid when the Ottoman Empire entered into a political crisis during Constitutional Monarchy II, the newspaper supported the Committee of Union and Progress. The newspaper called for the army to dethrone Abdulhamid with the published version of the poems. The dethronement of Abdülhamid was seen as a feast in the published version of Karagöz. Publications against Abdulhamid continued for a long time during II. Constitutional Period.

Key Words: Humor Press, Karagöz Newspaper, Opposition.

ÖN SÖZ

Gazeteler, Osmanlı Devleti sınırları içerisinde iktidarın karşısında örgütlenemeyen, tek bir çatı altında toplanamayan, fikirlerini açık bir şekilde beyan edemeyen hükümet karşıtı aydınların ve hükümetin uygulamalarından rahatsız olan ama bunu dillendiremeyen halkın sesi olmuştur. Günümüzdeki siyasi partiler gibi bir çatı altında toplanamayan hükümet karşıtı muhalif kişiler, gazetelerin çatısı altında toplanarak siyasi partilerin icraatlarını gerçekleştirecek benzer bir yapı oluşturmuştur. Siyasi partilerin mitinglerde halka seslenerek duyurmaya çalıştıklarını, gazetelerin çatısı altında toplanan kişiler fikirlerini halka, halkın şikâyetlerini de yazıya dökerek hükümete ulaştırmaya çalışmıştır.

Mizahi gazeteler bu doğrultuda, siyasi, iktisadi ve sosyal alanlarla ilgili olarak birçok haber ve karikatür yayınlamıştır. Hükümetin yanlış politikaları eleştirilmiş, bozulan idari yapı, sosyal düzen ve çekilen ekonomik sıkıntılarla ilgili olarak tenkit yazıları neşredilmiştir. Şüphesiz yayınladığı yazılarla dikkatleri üzerine çeken mizahi gazetelerden bir tanesi de Karagöz gazetesi olmuştur. Gazete de hükümetin siyasi, sosyal ve iktisadi politikalarına, devlet yöneticilerinin tutumlarına, devlet kurumlarındaki aksaklıklara, halk arasında beliren ahlaki yozlaşmaya dikkat çeken birçok haber ve karikatür yayınlamıştır.

Bu bağlamda tez çalışmamız giriş ve üç ana bölümden oluşmaktadır. Tez çalışmamızın giriş bölümünde Türk Basını Tarih hakkında genel bilgilere yer verilmiştir. Birinci bölümde “Karagöz Gazetesi Hakkında Genel Bilgiler” başlığıyla Karagöz gazetesinin tarihçesi, şekil özellikleri, yayın politikası ve yazarçizer kadrosu hakkında bilgilere yer verilmiştir. İkinci bölümde “Karagöz Gazetesinde Devlet ve Siyaset” başlığıyla gazetenin II. Abdülhamid’e, devlet yöneticilerine, devlet kurumlarına, devlet memurlarına, hükümetin iç ve dış siyasette benimsediği politikalara yönelik tutumu ele alınmıştır. Üçüncü bölümde ise “Karagöz Gazetesi’nde Halk” başlığıyla gazetenin halk arasındaki ahlaki yozlaşmaya ve hayat pahalılığına karşı tutumu incelenmiştir.

Tezimizin çalışma konusu olan Karagöz gazetesi üzerine yüksek lisans ve doktora tezi çalışmaları yapılmış, bu çalışmalardan bazıları basılmıştır. Bu telif eserlerden biri Melih Duman’ın “Siyasi Tarihten Bir Kesit II. Dünya Savaşı Yıllarında Karagöz Gazetesi ve Propaganda” (Konya: LİTERATÜRK academia, 2019.) başlıklı eseridir. Yazar bu

çalışmasında Karagöz gazetesinin II. Dünya Savaşı yıllarındaki yayın politikasını analiz etmiştir. Gözde Sevil Kılıçer “Karagöz (1930-1938) Siyasi, Mizahi Bir Halk Gazetesi” (Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi SBE, 2005.) başlıklı teziyle 1930-1938 yılları arasındaki sosyal, siyasal ve iktisadi alandaki önemli gelişmelerin gazete sayfasına yansımalarını ele almıştır. Ayşe Bedir “Yakın Dönem Siyasi Tarihinin Karikatür Üzerinden Analizi: Karagöz 1922-1939” (Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi SBE, 2019) başlıklı teziyle 1922-1939 yılları arasındaki önemli iç ve dış siyasal gelişmelerin gazetede yayınlanan karikatürlere yansımalarını incelemiştir. Halil İbrahim Camtoz “Mizah Basımında Karagöz Gazetesine Göre II. Dünya Savaşı’nın Analizi” (Yüksek Lisans Tezi, Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, SBE, 2019) başlıklı teziyle II. Dünya Savaşı’nın gazeteye yansımalarını incelemiştir. Mikail Demir “Karagöz Gazetesi Transkript ve Değerlendirmesi (Numara 19-36) (Yüksek Lisans Tezi, Kilis 7 Aralık Üniversitesi SBE, 2015) başlıklı teziyle gazetenin 19-36 numaralı nüshalarının transkript ve değerlendirmesini yapmıştır. Bilgehan Çelik “Karagöz Gazetesi Numara 1-18” (Yüksek Lisans Tezi, Kilis 7 Aralık Üniversitesi SBE, 2016) başlıklı teziyle gazetenin 1-18 numaralı nüshalarının transkript ve değerlendirmesini yapmıştır.

Hazırlamış olduğumuz tez çalışmamızda “Osmanlı Mizah Basımında Muhalefet: Karagöz Gazetesi Örneği” başlığıyla gazetenin, 1908-1910 yılları arasında yayınlanan ilk iki yüz altmış iki nüshasını inceledik. Bu incelemede sosyal, siyasal ve iktisadi alandaki gelişmelerin gazetede eleştirel yansımalarını ele alıp değerlendirmelerde bulduk. Çalışmamızda konumuzla ilgili kitaplardan, makalelerden, yüksek lisans/doktora tezlerinden ve Atatürk Kitaplığı’nda dijital olarak istifadeye sunulan Karagöz gazetesinin nüshalarından yararlandık.

Tez çalışmam boyunca beni bilgisi ve önerileriyle destekleyen, ilgisini esirgemeyen saygıdeğer danışman hocam Doç. Dr. Hidayet KARA’ya, öğrenim hayatı boyunca maddi manevi desteklerini esirgemeyen babam Hüseyin Bey’e ve annem Yıldız Hanım’a şükranlarımı arz ederim.

Muş-2023

Yakup DENLİ

KISALTMALAR DİZİNİ

a.g.e.	:	Adı Geçen Eser
a.g.m.	:	Adı Geçen Makale
a.g.t.	:	Adı Geçen Tez
Bkz.	:	Bakınız
çev.	:	Çeviren
DİA	:	Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
hızl	:	Hazırlayan
nr.	:	Numara
s.	:	Sayfa
SBE	:	Sosyal Bilimler Enstitüsü

RESİMLER DİZİNİ

Resim 2.1. Patlayan Kutuda Devlet Adamlarını Temsil Eden Figürler.....	29
Resim 2.2. Karagöz ve Hacivad'ın figürlerine ve falakaya yatırılan bir kişi.....	32
Resim 2.3. Hacivad ve Karagöz'ün Teleskop İle Bir Yıldızı İncelemesi.....	33
Resim 2.4. Yıldız Sarayından Sultanın Ayrılması.....	34
Resim 2.5. Abdülhamid ve Hemen Arkasında Ceketini Hazır Tutan Karagöz.....	34
Resim 2.6. Abdülhamid İle Vicdan.....	36
Resim 2.7. Abdülhamid Masada Tahta Oymakta.....	39
Resim 2.8. Abdülhamid Olta ile Balık Tutmuş.....	42
Resim 2.9. Hacivad ve Karagöz Darağacının Yanı Başında.....	43
Resim 2.10. İstibdat Dönemi ve Musiki Aletlerini Çaldığı Birkaç Kişinin Figürü.....	44
Resim 2.11. Hacivad ve Karagöz ile Birlikte Sıraya Dizilen Bazı Devlet Adamları.....	51
Resim 2.12. Meclise Giren Birkaç Mebus ve Silah Dükkânının Önünde Hacivad ve Karagöz.....	52
Resim 2.13. Karagöz Binaya Merdiven Dayamış Elinde “Yalan Torbası.....	53
Resim 2.14. Hacivad ve Karagöz Merkez Sirtında.....	60
Resim 2.15. Posta Nezaretinde Elektriklerin Kesik.....	63
Resim 2.16. Postacının Okuma Yazma Bilmediğine Dikkat çekilmiş.....	64
Resim 2.17. Vaktiyle Yerlerine Ulaşılmayan Posta ve Telgraflar.....	65
Resim 2.18. Kadıköy Hattına Tahsis Ettiği Vapurlar.....	70
Resim 2.19. Yolcuların Çokluğundan Dolayı Suya Gömülmüş Bir Vapur.....	72
Resim 2.20. Uçan Balonunun Yanında Bulunan Karagöz.....	75
Resim 2.21. Vapurların Çürük Olduğuna Dikkat Çekilmiştir.....	79
Resim 2.22. Karagöz'ün Yüzünü Boyayan Bir Figür.....	81
Resim 2.23. Kayığın İçinde Karagöz İle Birlikte Birkaç Kişi.....	86

Resim 2.24. Hacivat ve Karagözün Figürü.....	87
Resim 2.25. Farklı İki Araba İle Bozuk Yolda İlerleyen İki Farklı Adam.....	88
Resim 2.26. Karagöz Kayığa Bir Köprü Parçasını Bağlamış Sürüklemekte.....	96
Resim 2.27. Hacivat ve Karagöz Su ile Dolup Taşan Caddede Yüzerek Yol Almakta...97	
Resim 2.28. Salyangozların Üstünde Oturan Karagöz ve Hacivad.....	102
Resim 2.29. Birinin Elinde Bıçak Olan İki Kişi Kavga Etmekte.....	113
Resim 2.30. Hacivat ve Karagöz İle, Kapitülasyon Hakkı Verilen Diğer İki Şahıs.....	119
Resim 2.31. Karagöz ve Elinde Hallaç Pamuğu Aleti.....	120
Resim 2.32. Hacivad ve Karagöz'ün Figürleri.....	122
Resim 2.33. Hacivat, Karagöz'e Bir Makine İle Eski Sansürleri İle Yeni Çıkacak Matbuat Nizamnamesi.....	123
Resim 2.34. Paten Salonunda Hacivat ve Karagöz İle Birlikte Beş Kişinin Figürü.....	126
Resim 3.1. Kahvehane ve İçinde Bulunan Halktan Kişiler ile Hacivat ve Karagöz.....	134

GİRİŞ

Osmanlı Devleti, kurmuş olduğu devlet mekanizması ve oluşturmuş olduğu devlet kurumlarıyla çağdaşı olan devletlere göre daha ileri bir konumda yer almıştır. Bu devlet mekanizması ile uzunca bir süre sınırlarını genişletmiş ve üç kıtaya hâkim bir oluşum ortaya koymuştur. Osmanlılar bu güçlü devlet mekanizmasını oluştururken, diğer birçok alanla birlikte ilmi çalışmalara da büyük ehemmiyet vermiştir. Bahsi geçen şekilde üç kıtaya hâkim olan bir devletin ortaya çıkmasında kuşkusuz ilmi çalışmaların rolü büyük olmuştur. Söz konusu durum böyle iken Osmanlıların en çok eleştirildiği konulardan birisi, devletin ilmi çalışmalar için büyük bir ehemmiyet arz eden basımevine karşı uzunca bir süre direndiği ve matbaanın dine dayalı bir önyargı dolayısıyla Osmanlı topraklarına geç geldiği görüşü olmuştur. Esasında bu durumun tersini ispatlayan pek çok delil vardır. 1493 yılında İspanya'dan firar edip Osmanlı'ya sığınan Yahudilerin basımevi kurup kitap basmalarına karşı çıkılmadığı gibi aynı şekilde; 1567'de Ermenilerin, 1610 Marunî Arapların ve 1627'de Rumların basımevi kurmalarına da karşı çıkılmamıştır. Bu azınlıklar basımevlerini kurmuş ve kitap basımı gerçekleştirmişlerdir. Kitap basılan bu basımevlerinde sosyo/ekonomik gerekçelerden dolayı hiçbiri gazete türü yayına yönelmemiştir.¹

Osmanlı Devleti sınırları içerisinde gayri Müslimlerden sonra Müslümanların kurduğu ilk matbaa 1727 yılında İbrahim Müteferrika ve Yirmisekiz Çelebi Mehmed Said Efendi'nin kurduğu matbaa olmuştur. Mehmed Said Efendi matbaayı kurduktan kısa bir zaman sonra memuriyeti sebebiyle matbaayla ilgilenmeyi bırakmış, matbaa işlerini İbrahim Müteferrika tek başına yürütmek durumunda kalmıştır. Müteferrika Matbaasında; *Vankulu Lugatı*, *Tuhfe tü'lkibâr fi esfâri'l-bihâr*, *Tâ rih-i Seyyâh*, *Târihu'l-Hin di'l-garbî*, *Timur Tarihi*, *Mısır Tarihi*, *Gülşen-i Hulefâ*, *Grammaire turc*, *Usûl-i Hikem fi Nizâmi'lümem*, *Füyûzât-ı Mik natisiyye*, *Cihânnümâ*, *Takvîmü't-tevârih*, *Naîmâ Târihi*, *Râşid Târihi*, *Küçükçelebizâde*, *Âsım Târihi*, *Ahvâl-i Gazavât der Diyâr-ı Bosna*, *Ferheng-i Şuûri*² adlı eserler basılmıştır.

Mısır da vali olan Kavalalı Mehmet Ali Paşa'nın girişimleriyle yayın hayatına 1828 yılında başlayan *Vakayi-i Misriye*'den sekiz-dokuz yıl önce, yine kendisinin girişimiyle

¹ Orhan Koloğlu, **Osmanlıdan 21. Yüzyıla Basın Tarihi**, İstanbul: Pozitif Yayınları, 2020, s. 13.

² Kemal Beydilli, "Müteferrika Matbaası", **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, Cilt EK-2 (gözden geçirilmiş 3. basım), Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2019, s. 441-443.

Mısır'da Bulak Matbaası kurulmuştur. Mehmet Ali Paşa Arapça olarak yayınlanan gazeteleri Türkçe'ye çevirip dışarıdan bilgi ediniyordu. Bu gazetelerden değerlendirilip derlenmesi için bir kurul vücuda getirilmiş, bu kurul "*Curnal Divanı*" olarak adlandırılmıştır. Kurulun değerlendirmeleri sonucunda, "*Curnal el Hidivi*" adıyla bir bülten hazırlanıyor, idarecilere ve ilgililere dağıtılıyordu. Bu faaliyetler yeterli görülmeyince Mehmet Ali Paşa 1828 yılında bu tür haberlerin *Vakayi-i Mısriye* adıyla yarısı Türkçe yarısı Arapça olacak şekilde bir gazete yayınlanmasına karar vermiştir.³

Bu şekilde yayın hayatına başlayan *Vakayi-i Mısriye*, ilk Türkçe gazete olmuştur. Yayına başlayan bu gazetenin ardından girişimlerini devam ettiren Mehmet Ali Paşa, 1830'da Girit'te *Vakayi-i Girdiye* gazetesini çıkarmıştır. Yayın hayatına başlayan *Vakayi-i Girdiye*, *Vakayi-i Mısriye*'den farklı olarak Türkçe'nin yanında Yunanca'nın da kullanıldığı bir gazete olmuştur. Mehmet Ali Paşa'nın bu girişimlerinden sonra ise İstanbul'da 1831 yılında ilk Türkçe gazete olan *Takvim-i Vakayi* yayın hayatına başlamıştır. *Takvim-i Vakayi*'nin yayın hayatından başlamasından sonra, *Ceride-i Havadis* (1840), *Tercüman-ı Ahval* (1860), *Tasvir-i Efkâr* (1862) ve *Muhbir* (1866) gibi yayınlarla Osmanlı'daki gazetecilik faaliyetleri gelişmeye devam etmiştir.⁴

1860'lı yıllarda gazetecilik faaliyetlerinde önemli gelişmeler yaşanmışsa da ülke genel olarak zor bir süreç geçiyordu. Ülke gerek iç politikada ve gerekse dış politikada bir buhran içine girmiş, durumun düzeltilmesi için yeni politikalar geliştirilmiştir. Bu politikalar beraberinde baskıyı da getirmiş, basında bundan nasibini almış, çeşitli kanun ve düzenlemelerle basın hükümet tarafından kontrol altına alınmak istenilmiştir.⁵ Buna bağlı olarak; 1858'de Ceza Kanunu, 1864'te ilk Matbuat Nizamnamesi ve 1867'de Âli Kararname uygulamaya konulmuştur. Basına yönelik olarak denetleme ve yasakları beraberinde getiren bu uygulamaların neticesinde bazı gazeteler kapatılmış, gazeteciler sürgün edilmiştir. Ali Kararname'ye bağlı olarak *Muhbir* gazetesi kapatılmış, Ali Suavi Kastamonu'ya sürülmüştü. Ali Suavi gibi Namık Kemal ve Ziya Paşa'da sürgün edilmiştir.⁶

³ Hıfzı Topuz, **II. Mahmut'tan Holdinglere Türk Basın Tarihi**, İstanbul: Remzi Kitapevi, 2012, s. 13.

⁴ Gökay Durmuş, "II. Meşrutiyet Dönemi Mizah Gazeteciliğinin Önemli Bir Örneği: Boşboğaz ile Güllabi", **Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi**, Cilt 7, Sayı. 2, (2018), s. 912.

⁵ Mehmet, Bozaslan, "II. Meşrutiyet Dönemi Mizah Gazeteciliğine Bir Örnek: Eşek Gazetesi", **Tarih ve Gelecek Dergisi**, Cilt 2, Sayı. 3, 2016, s. 156.

⁶ Durmuş, **a.g.m.**, s. 913.

II. Abdülhamid Dönemi'nde ise hükümet ve basın arasındaki gerilim tırmanmış, gazeteciler yurt dışına kaçmak zorunda kalmıştır.⁷ 1878 yılında Mebusan Meclisi'nin kapatılmasıyla beraber sansür faaliyetleri hızlanmış, sansürler; Türkçe ve yabancı dillerde faaliyetlerini sürdüren gazeteleri, dışarıdan gelen yabancı gazetelerle beraber yerli ve yabancı kitapları da kapsamıştır. Bu dönemde yayın hayatını sürdüren gazete sayısı az olmuştur. *Tercüman-ı Hakikat (1878)*, *Sabah (1882)* ve *İkdam (1894)* gibi gazeteler yayın hayatını sürdüren gazetelerden olmuştur.⁸

24 Temmuz 1908'de İstanbul gazetelerinden çıkan dört satırlık resmi bir bildiri ile II. Meşrutiyet'in ilan edildiği duyurulduğunda, İstanbul'da büyük bir heyecan yaratmıştı. II. Meşrutiyetin ilan edilmesiyle beraber uzun zamandan beridir düşündüklerini yazıya dökememiş olanlar, yeni gazeteler çıkarmaya koyulmuştu. İstanbul'un yanı sıra Anadolu'da da gazete çıkarma girişimleri yaygınlık kazanmıştı. İstanbul'dan Anadolu'ya Türkçe, Ermenice ve Rumca matbaa makineleri nakledilmiş, Anadolu'nun birçok şehrinde basımevleri kurulmuştu.⁹

1908 başında toplamda 120 olan gazete ve dergi sayısı, II. Meşrutiyet'in ilan edilmesiyle birkaç kat artmış, Meşrutiyetin ilk yedi ayında 730 imtiyaz başvurusu yapılmış, İstanbul'daki yayın sayısı 52'den 377'ye çıkmıştır. Artış ülkenin farklı bölgelerinde devam etmiş, yeni basın merkezleri oluşmuştu. İzmir-Aydın bölgesinde 110, Suriye-Lübnan bölgesinde 85, Selanik'te 57 başvuru yapılmıştı. Bunların yanı sıra, Trabzon, Bağdat ve Kudüs gibi ikinci derecede merkezlerde de başvurular olmuş, Mekke ve Medine ilk kez gazeteye kavuşmuştu.¹⁰

Görüldüğü gibi II. Meşrutiyet'in ilan edilmesinden sonra ki süreçte ortaya çıkan serbestlikle beraber diğer birçok alanda olduğu gibi basın alanında önemli gelişmeler yaşanmıştır. Gazetelere yönelik olarak uygulanan sansür faaliyetlerine son verilmesiyle beraber yayınlanan gazete ve dergi sayısında büyük bir artış yaşanmış, fakat bu durum uzun sürmemiştir. Nitekim İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin iktidarı ele geçirmesinden sonra serbestlik ortamı yeniden son bulmuştur.

⁷ Bozaslan, **a.g.m.**, s. 156

⁸ Durmuş, **a.g.m.**, s. 913.

⁹ Hakan Aydın (ed.). **İkinci Meşrutiyet Devrinde Basın ve Siyaset**, Konya: Palet Yayınları, 2010, s. 237.

¹⁰ Koloğlu, **a.g.e.**, s. 87-86.

İttihat ve Terakki'nin iktidarı sırasında yaşananlar, ülkenin iç ve dış işlerinde kırılğan bir yapının oluşmasına neden olmuştur. 31 Mart'ta yaşananlara da bağlı olarak İttihat ve Terakki Cemiyeti basını hedef almış, basına yönelik sansür yeniden sahne almaya başlamıştır. Temmuz 1909'da kabul edilen Matbuat Kanunu ile beraber sansüre yönelik kanuni bir zemin oluşturulmuştur. Böylece basındaki serbestlik ortamı yeniden son bulmuş, basın, rejimin baskısı altında yayın hayatını devam ettirmek zorunda kalmıştır. Sonraki süreçte yaşanan kimi hadiseler, basın dünyasında büyük sarsıntılara sebep olmuştur. Dönemin mümtaz simalarından olan Hasan Fehmi, Ahmet Samim, Zeki Bey ve Hasan Tahsin gibi şahsiyetler suikastlar sonucu hayatını kaybetmişti.¹¹

Mizah; basın alanında ilk olarak 1850'li yıllarda Ermeni dilinde yayınlanan neşirlerde kendisini göstermiş, daha sonra 1870'li yıllar da Osmanlıca yayınlanan gazetelerde de yer almaya başlamıştır. Osmanlı mizah basının da ilk süreli yayın *Terakki Gazetesi*'nin eki olan *Terakki Eğlence* olup, 1869 yılında yayın hayatına başlamıştır. *Terakki Eğlence*'nin yanında, Terakki gazetesinin diğer bir eki olan *Letaif-i Asar*, bu gazetenin ikinci mizah eki olmuştur.¹²

Osmanlı da çıkarılan ilk müstakil mizah gazetesi ise Teodor Kasap'ın 1870 yılında çıkarmış olduğu *Diyojen*'dir. Gazete ilk çıktığında Rumca, Ermenice ve Fransızca olarak basılmış, daha sonra Türkçe olarak da yayınlanmıştır. Gazete, devletin iç ve dış işlerindeki; sosyal, siyasî ve iktisadî alanındaki politikaları sert bir dille eleştirmiş, adam kayırmalarını tasvir etmiştir. *Diyojen*'in yazıları imzasız olup, Namık Kemal ve Ali Bey gibi önemli düşünürler tarafından kaleme alınmıştır. Dönemdeki aksaklıklara değinen gazetenin yazarları sivri bir dil kullanmış, kullanılan bu sivri dil yüzünden gazete dört defa kapatılmıştır. Son olarak yayın yasağının olduğu bir zaman da gazetede yer verilen bir karikatür yüzünden *Diyojen* kapatılmış, Teodor Kasap hapse atılmıştır. Teodor Kasap *Diyojen*'in dışında, *Hayal* ve *Çingiraklı Tatar* adlı iki gazete daha çıkartmış, fakat yayın hayatı uzun sürmemiş, çıkarıldıktan kısa bir süre sonra kapatılmıştır.¹³

1870'li yıllarda *Diyojen*'in yanında; *Latife*, *Şafak*, *Kahkaha*, *Tiyatro*, *Çaylak*, *Geveze* ve *Kamer* gibi gazeteler bu dönemde çıkartılan önemli mizah gazeteleri olmuştur.

¹¹ Durmuş, a.g.m., s. 913-914.

¹² Ebru Davulcu, **II. Meşrutiyet Dönemi Mizah Basınında Osmanlı Modernleşmesi ve Eleştirel Kodlar –Kalem ve Cem Dergileri Üzerinden-**, Konya: Palet Yayınları, 2015, s. 95.

¹³ Emine Şahin, “Tanzimat’tan II. Meşrutiyet’e Osmanlı’da Mizah Basını”, **Düzce Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt 7, Sayı 2, 2017, s. 25.

Diyojen'den sonra yukarıda adı zikredilen gazetelerde Sultan Abdülaziz Dönemi'nde sansürden nasibini almışlardı. Abdülaziz'den sonra tahta geçen II. Abdülhamid döneminde de sansür devam etmiş, gazeteler işlevini yerine getiremez duruma gelmiştir. Gazetelerin nadir olduğu bu dönemde, gazetelerin çoğu ya önce ki dönemlerden devralınmış yâda yabancı kökenli olmuştur. Bu dönem de mizah olarak çıkartılan ve işlev gören gazeteler, Jön Türklerle iletişime geçtikten sonra ülkeden yurt dışına sürgün edilen kişiler tarafından çıkartılmıştır. *Hayal* (Londra, 1895), *Beberuhi* (Cenevre, 1898), *Pinti* (Kahire, 1889), *Dolap* (Falkestone, 1900) ve *Tokmak* (Cenevre, 1901) Jön Türkler tarafından yurt dışında çıkartılmış olan gazeteler olmuştur.¹⁴

II. Meşrutiyet'in ilan edilmesiyle mizah basını da tıpkı diğer basın yayın organları gibi hızla çoğalmış ülke sınırları içerisinde İstanbul başta olmak üzere ülke genelinde onlarca gazete ve dergi basın hayatına dâhil olmuştur. Bu dönemde azınlıkların çıkarmış oldukları gazeteler dışında, Türkçe olarak yayın hayatına başlayan doksan iki mizah gazetesinin varlığından söz edilmektedir.¹⁵

Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat'ta mizah kelimesinin aslının; "Müzah" olduğu belirtilmiş, mizah kavramının tanımı için ise; "şaka, latife, eğlence" ifadeleri kullanılmıştır.¹⁶

Mizah kavramı üzerine birçok tanım yapılmış, yapılan tanımlar ortak bir kabul görmemiş, düşünürler tarafından farklı şekillerde yorumlanmıştır. Ünlü düşünürlerinden biri olan Aristoteles, uygar bir insanın gülmeden sakınılması gerektiğini ifade etmiş, gülmenin sınırlandırılması gerektiğini belirtmiştir. Gülmede aşırıya kaçmayı eleştirmiş, aşırıya kaçmanın alay almaya girdiğini, bunda insanlara zarar verdiğini düşünmüştür. Aristo'nun gülmeyi alay olarak ele alınmasının nedenlerinden biri; gülmenin Batı Dünyası'nda alay olarak çıkmasından kaynaklanmaktadır. *İlyada Destanı*'nda tanrılar birbirlerine karşı olarak sergiledikleri küçümseyici davranışlar sonucu kahkahaya boğulmuş, bu kahkaha küçüksememenin bir işareti olmuştur. Platon ise; erdemli insanların ciddi olması gerektiğini, birbirlerine karşı ciddi olmaları gerektiğini ifade etmiştir. Ciddiyetin gülme ile beraber kaybolduğuna bunun sonucunda bir aşırılığın

¹⁴ Durmuş, **a.g.m.**, s. 914.

¹⁵ Durmuş, **a.g.m.**, s. 915.

¹⁶ Ferit Develioğlu, (hızl), **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat**, "Mizah", Ankara: Aydın Kitabevi, Yayınları, 2008, s. 665.

meydana geldiğini ifade etmiştir. Hobbes ise; bir insanın yaşadığı şansız bir anın diğer insanların gülmesine yol açtığını ifade etmiştir. Bir insanın tökezlemesi sonucunda diğer insanların bu durum karşısında güldüğünü bunun ise tökezleyen kişi de aşağılık duygusunun ortaya çıkardığını ifade etmiştir.¹⁷

Görüldüğü üzere Aristoteles, Platon ve Hobbes gibi düşünürler gülmeyi farklı şekilde yorumlamışlardır. Düşünürler gülmede aşırıya kaçınıldığında alaya neden olduğunu, herhangi bir şansızlık sonucu istenmeyen bir durum ortaya çıkması ile de insanların gülmeye tepki vererek, kişide aşağılanma duygusunun oluşmasına sebep olduğunu ifade etmişlerdir. Dolayısıyla gülmeyi sınırlandırılıp, cezalandırılması gereken nahoş bir olgu olarak görmüşlerdir.

Yukarıda gülme ile ilgili düşüncelerine değindiğimiz düşünürlerin aksine farklı fikirler öne süren düşünürlerde bulunmaktadır. Spencar bu düşünürlerdendir. Spencar; gülme eyleminin sonucunda sınırların boşaldığını, rahatlamayı beraberinde getirdiğini ifade etmiş, gülme eyleminin de sınırların boşalması ve beraberinde getirdiği rahatlamanın üzerine kurulduğunu söylemiştir.¹⁸

Aziz Nesin, Turhan Selçuk ve Çiğdem Usta gibi Türk düşünürleri de mizah üzerine değerlendirmelerde bulunmuşlardır. Aziz Nesin; mizahı seslendiği kişide gülme eyleminin ortaya çıkmasına neden olan her şey olarak ifade etmiştir. Turhan Selçuk ise; mizaha farklı ve geniş bir perspektiften bakarak yorumlamıştır. Selçuk, mizah kavramını sınıflandırmış, bu sınıflandırma da mizahı; kara mizah ve pembe mizah olarak ikiye ayıran Selçuk, kimi zaman mizahın güldürdüğünü, kimi zaman acı duygular uyandırdığını kimi zaman ise insanları düşündürdüğünü dile getirmiştir. Çiğdem Usta ise mizahın gülme eyleminin yanısıra mizahın çeşitlerinden biri olarak tanımladığı latife de inceden bir alayın olduğunu ifade etmiş, dolayısıyla mizahı gülme ve alay etme yönüyle iki farklı şekilde ele almıştır.¹⁹

Mizah, fikirleri şaka ve zarif sözlerle anlatan bir yazı biçimi olmakla beraber zaman içinde daha ağır türleri de kapsayan bir terim haline gelmiştir. Mizahta asıl olan güldürme

¹⁷ Davulcu, **a.g.ge.**, s. 19-20.

¹⁸ Yalçın Kahya, "Mizahın Sağlığa Etkisi", **Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi**, Sayı 62, 2019, s. 235.

¹⁹ Okan Alay, "Mizah Kavramı ve Mizahın Tarihsel Süreci", **Türk Dili Dergisi**, Cilt 116, Sayı 808, 2019, s. 23-24.

ise de güldürmenin derununda birey ve toplumdaki aksaklıları, çirkinlikleri hicvetme ve düzeltme maksadı saklıdır. Gerçeklerin sebep olduğu acılara tepkisiz kalmayan mizah, toplum kimliğini dile getirme biçimlerinden biri olduğu gibi, zulme dayanan iktidarlara karşı halk tabakasından gelen bir direniş biçimi olmuştur.²⁰

Farklı farklı ifadelerle tanımlanan mizah özünde iktidara yönelik olarak eleştirel bir nitelik taşımıştır. Gerek sosyal gerekse de siyasi hayatta daima gücün karşısında, zayıfın yanında yer almıştır. Belli bir söylemi olmayıp, sürekli olarak söylemlerinde değişiklik göstermiştir. Genel olarak hükümete karşı saf tutmuş, zayıf halk kesimin yanında yer almış, onların sesi olmuştur. Bu yönüyle zayıfın güçlülere karşı kullandığı bir savunma aracı olmuştur. İnsanı tek doğru olarak dayatılan söylemleri yıkmaya çalışmış, gücünü özgürlük hissinden, özgürlük hissini de gülme eyleminden almıştır.²¹

On dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısından sonra Osmanlı Devleti'nde siyasi ve sosyal alanda yaşanan buhranlarla beraber devlet politikalarını eleştiren bir muhalif grup ortaya çıkmıştır. Muhalif grubu temsil eden aydın ve düşünürler hükümete yönelik olan eleştirilerini basın yoluyla duyurmaya çalışmışlardır. Muhalif grubun sesini duyurmasının önemli bir rol üstlenen mizah basını, hükümete karşı saf tutanların sesi olmuştur. Hükümete karşı olan aydınlar, hükümetin geliştirdiği politikalara yönelik eleştirilerini müstehzi bir dille ifade ederek kendilerine karşı olduğunu göstermişlerdir. Görsel malzeme olarak karikatür ile desteklenen mizahi dergi ve gazeteler, halkın toplanma yerleri olan kahvehanelerde çokça okunulmaya başlanmış, yazılar üzerine konuşulmuştur.²²

Bu şekilde halk arasında yer edinen mizah, günümüz tarihçileri için de yazıldığı dönemin araştırılıp yazılmasında da önemli bir kaynak teşkil etmektedir. Brummet gibi tarihçiler mizah basınının da yer alan karikatürlerin gerçek ile hayal olanı birbirinde ayırt edemeyecek kadar benzerlikler olduğunu dile getirmiştir. II. Meşrutiyet döneminde köklü bir değişime zorlanan halkın endişelerini tasvir etmek harikulade bir araç olduğunu dile getirmiştir. Dolayısıyla araştırma konusu döneme bağlı olarak incelenecek olan mizahi dergi ve gazetelerde yazılıp çizilenler döneme ışık tutabilecektir. Bunun yanın da mizah

²⁰ İsmail Durmuş, "Karagöz", **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, Cilt 30, İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları, 2001, s. 205.

²¹ Davulcu, **a.g.e.**, s. 22.

²² Şahin, **a.g.m.**, s. 23.

tarihe kaynaklık edebileceği gibi toplumsal bir hafızanın oluşmasında da önemli bir rol ifa etmiştir. Kültürün nesilden nesile aktarılmasında önemli bir rol oynayan mizahi ürünler, hafızlara yer edinen bir tarihin taşıyıcısı olmuştur. Günümüz de hala halk ağzında olan ve Türk toplumu tarihine ışık tutan Nasrettin Hoca ve fıkraları bunun en güzel örneğidir.²³

²³ Davulcu, a.g.e., s. 33.

BİRİNCİ BÖLÜM

KARAGÖZ GAZETESİ HAKKINDA GENEL BİLGİLER

1.1. KARAGÖZ GÖLGE OYUNU

Tezimizin asıl konusu olan Karagöz gazetesine giriş yapmadan önce, gazetenin adını almış olduğu ve ortaya çıkışı uzun bir geçmişe dayanan, Türk mizahının önemli bir parçası olan Karagöz Gölge Oyununa değinmek faydalı olacaktır.

Kutay; “*Türk mizahında Basın Devri’nden önce, Göz ve Kulak Devri vardı. Mizâh basılı eserlerde değil, gözde ve kulakta idi: yani Meddah’da, Karagöz’de, Orta-oyununda.*” demektedir.²⁴ Yani mizah; yazıda ki yerini almadan öncede vardı ve farklı şekillerde sunulmaktaydı. Bunlar içerisinde en önemlilerinden bir tanesi hiç kuşkusuz Karagöz Gölge Oyunudur. Karagöz’ün ortaya çıkışıyla ilgili olarak birbirinden farklı görüşler mevcuttur. Geçmişe dayanan bir gölge oyunu geleneği olan Çinliler ile Orta Asya Türklerinin bilinen ilişkileri malumdur. Bu ilişkilere bağlı olarak bazı araştırmacılar, Orta Asya Türklerinde gölge oyunu geleneğinin geliştiği ve bu gölge oyunun Orta Asya’dan Türkiye’ye gelmiş olabileceği yönünde görüş beyan etmiştir. Lakin Orta Asya Türklerinde gölge oyunun hiç bilinmediğinden, Özbeklerin kullandığı bir kukla türü olan çadır hayal (ipli kukla) ifadesi yanılmaya yol açmış olabilir. Karagözün ortaya çıkışıyla ilgili olarak diğer bir görüş ise; bu oyunun Hindistan’dan Batı’ya doğru Çingene göçleriyle gelmiş olabileceği yönündedir. Hindistan’da geçmişe dayanan bir gölge oyunu geleneği var olmakla beraber Çingenelerin çıktığı Kuzey Hindistan’da gölge oyununa pek rastlanılmamaktadır.²⁵ Bunların yanında bu oyunun Bizanslılardan alındığı yönündeki görüşlere karşın, bu oyunun bizzat Türkler tarafından yaratıldığı görüşünü savunan araştırmacılar da olmuştur.²⁶

Var olan yazılı belgelere göre gölge oyunun Osmanlı ülkesine vürudu XVI. yüzyılda olmuştur. Gölge oyunundan önce geçmişi daha eskilere dayanan kukla oyunları bulunmaktadır ve bunlar “hayal” olarak adlandırıldığı için araştırmacılar bu kukla oyunları için gölge oyunları zannında bulunmuşlardır. Karagöz Gölge Oyununun

²⁴ Cemal Kutay, *Osmanlı’da Mizâh (1868-.....) kişiler, olaylar, belgeler, çizgiler, dergiler*, İstanbul: abm Yayınevi, 2013, s. 15-16.

²⁵ Metin And, “Karagöz”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Cilt 24, Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 2001, s. 401.

²⁶ Uğur TUNCEL, “Axel Olrik’in Halk Anlatılarının Epik Yasaları Bağlamında “Ağalık” Adlı Karagöz Oyunu Çözümlemesi”, *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*. Sayı 48, s. 205.

Osmanlı Devleti'ne, Mısır'dan Memlûk sanatçıları aracılığıyla geldiğine binaen farklı yazılı kaynaklar da bulunmaktadır. Bunlardan kayda değer bir tanesi olan Memlûk devri tarihçisi İbn İyâs'ın *Bedâ'i'u'z-zühûr* isimli Mısır tarihidir. Bu eserin farklı yerlerinde Memlûkler'deki gölge oyunundan bahsedildikten sonra, 1517'de Mısır'ı hakimiyeti altına alan ve Memlûk Sultanı II. Tomanbay'ı idam eden Yavuz Sultan Selim'in huzurunda bir gölge oyuncusunun; Tomanbay'ın idam etme anını ve ipin ilk defa canlandırıldığı anlatılır. Bu canlandırma Yavuz Sultan Selim'in çok hoşuna gitmiş ve bunu oğlu Süleyman'ında görmesini arzu etmiş bundan dolayı sanatçıyı İstanbul'a çağırmıştır. Yavuz'la birlikte 600 kadar Mısırlı sanatçının İstanbul'a geldiği, bunlardan bazıları İstanbul'dan ayrılırken diğer bazıları İstanbul'da kalmaya devam ettiği, I. Ahmet devrinde de faaliyetlerini sürdürdüğüne dair belgeler bulunmaktadır. XVI. yüzyılda Osmanlı Devleti'ne gelen bu Mısırlı sanatçılardan öğrendikleri gölge oyununa ait gölge oyununun tasvirlerini XVII. yüzyılda Türk sanatçılar dericilikteki maharetleriyle saydamlaştırıp, buna ek olarak ek yerlerine devinim olanağı vermiş, daha önce herhangi bir yazılı belgede rastlanılmayan Karagöz adı da ilk defa bu yüzyılda ortaya çıkmıştır.²⁷

1.2. KARAGÖZ VE HACİVAT

Bu başlık altında Karagöz gazetesinin önemli bir bölümünü oluşturan muhavere, mizahi diyalogun aralarında geçtiği Karagöz ve Hacivad'a değinmek yararlı olacaktır.

Karagöz ve Hacivad'ın gerçekte kim olduğu, bu ikilinin yaşayıp yaşamadığı hakkında kesin bir bilgi bulunmamakla beraber, anlatılanlar rivayetlerden ibarettir. Anlatılan rivayetlerden birine göre; bu iki kahraman Selçuklular devrinde yaşamıştır. Karagöz Kırkkilise'den (bugünkü Kırklareli) İstanbul tekfuru olan Konstantin'in seyisi Sofyozlu Bâli Çelebi olup çingene kökenli, Hacivad'ın ise Selçuklu Sultanı Alâeddin zamanında yaşayan Yorkça Halil adında biri olduğu ve bunların ara sıra bir araya geldiği nakledilmiştir. Diğer bir rivayete göre ise; Bursa'da inşa edilen bir camide Hacivad duvarcılık, Karagöz'ün demircilik yaptığı ve bu ikilinin arasında geçen mizahi konuşmaların işçileri çalışmaktan alıkoyduğu için caminin inşası gecikmiş, bundan dolayı Sultan Orhan'ın ikisinin başını vurdurmuştur. Buna müteakip Şeyh Küşterî adında biri, bunların tasvirlerini vücuda getirerek sultanında huzurunda oynattığı aktarılmışsa da

²⁷ And, a.g.m., s.4.

bunu destekleyecek herhangi bir yazılı belgeye rastlanılmamış, anlatılanlar birer rivayetten öte bir ehemmiyet atfetmemiştir.²⁸

Karagöz ve Hacivad'ın gerçekte yaşamış kişiler olup olmadığı, yaşamışlar ise kimler olduğu hakkında farklı rivayetler olduğu gibi, sahnede de Karagöz ve Hacivad'ın ifa ettikleri roller ile beraber kendilerine atfedilen karakter özellikleri de farklı olmuştur. Birçok yazar Hacivat'ın menfaat peşinde koşan çıkarıcı biri olduğunu, Karagöz'ün ise; doğal, gösterişsiz olup, pak ve berrak ruhuyla da Türk halkını temsil ettiğine inanır.²⁹

Cemal Kutay, Karagöz'ün nüktelerinde Türklere münhasır özellikler görüldüğünü söyler, yani Türkleri temsil eder. Karagöz her Türk gibi doğaldır. Alçakgönüllü olmayı kendine ilke edinmiştir. Ekseriya haksızlıklara maruz kalsa da hoşgörülüdür. Halkın iktisadi ve sosyal sorunlarını bilir, halkı temsil eder. Nükteleri halka sorun yaratan, çıkarıcı, güce-güçlüye yaranmaya çalışan birey ve kurumları hedef alır. Güldürür, güldürürken düşündürür lakin kendisi gülünç olmaz. Hacivat'a ise; okumuş-yazmış birisidir fakat bu okuryazarlığını kendi menfaati için kullanır. Hacivad, Karagöz'ü kendisine benzetmek ister. Karagöz ise kendi benliğini korumak için direnir, bundan dolayı devamlı olarak çatışır. Hacivat Osmanlıca konuşur, ağdalı, resmi bir dil kullanır, Karagöz ise Türkçe cevap verir, Hacivat'ın konuşma üslubunu zarif ve müstehzi bir dil ile eleştirir. Hacivat'ın bürokrat kafası toplum nezdinde devlet gibidir. Karagöz'ün nükteleri ise toplum içindir.³⁰

Ferit Öngören ise; Hacivat ve Karagöz'ün aynı kişiler olduğunu, fakat eğitim sebebiyle birbirine zıt iki karaktere dönüştüğünü dile getirmektedir. Bu iki zıt karakterlerden Karagöz halkın temsilcisi durumundadır. Hacivad ise, Divan Edebiyatı'nı, Osmanlı gelenek ve göreneklerini iyi bilen bir entelektüel portresi çizmektedir. Hacivad devamlı olarak Karagöz'ü eğitmenin, yol göstermenin peşindedir. Karagöz ise Hacivad'a direnmekle, söylenenleri kavramamakla mizahı oluşturur.³¹

²⁸ And, **a.g.m.**, s.4.

²⁹ Çiğdem Usta, **Mizah Dilinin Gizemi**, Ankara: Akçağ Yayınları, 2009, s. 18.

³⁰ Kutay, **a.g.e.**, s. 18-19.

³¹ Ferit Öngören, **Cumhuriyet Dönemi Türk Mizahı ve Hicvi (1923-1983)**, Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1983, s. 65-66.

1.3. KARAGÖZ GAZETESİNİN TARİHÇESİ

II. Meşrutiyet'in ilan edilmesiyle beraber meydana gelen serbesti ortamından nasiplenen genel basın gibi, mizah basını da faydalanmıştır. Bu dönemde birçok mizahi gazete ve dergi yayın hayatına başlamış, bunlardan biride Karagöz Gazetesi olmuştur.³²

Adını uzun yıllardan beri sergilenen, mizahi bir anlayışa sahip olan, Türk Gölge Oyunları arasında önemli bir yer edinen Karagöz Gölge Oyunundan alan Karagöz gazetesi, 10 Ağustos 1908 yılında; “*Şimdilik pazartesi ve pencşenbe günleri neşr olunur musavver eğlence gazetesidir*” kaydı ile yayın hayatına başlamıştır. Karagöz döneminin en önemli aydınlarından biri olan Ali Fuat Bey tarafından kurulmuştur. Gazetenin ilk sayısında imtiyaz sahibi ve musavverin Ali Fuat Bey olduğu, ser muharrerin Mahmut Nedim, müdür-i umurun Hüseyin Cemalettin ve vekil-i müdafinin Selim Hüsnü Bey olduğu ifade edilmiştir.³³

Karagöz gazetesi, kırk yılı aşan bir yayın hayatıyla Türk Mizah Basınının en uzun ömürlü gazetelerinden biri olmuş, Osmanlı Devleti'nin son demlerine ve Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin ilk yıllarına tanıklık etmiştir.³⁴ Karagöz Gazetesi yayın hayatına başlamasına müteakip, Türk folklorunda önemli bir yer edinen Karagöz-Hacivad figürünü hayal dünyasından mizah basınına taşıyarak yazılı hale getirmiştir.³⁵

Gazetenin 10 Ağustos 1908'de ilk sayısı çıkmış ve iki baskı yapmıştır. 10.8.1908 ile 26.1.1935 tarihleri arasında 2803 sayı yayımlayan gazete haftada iki gün çıkmıştır. Gazetenin yönetimini uzun bir müddet boyunca gazetenin kurucusu olan Ali Fuat Bey yapmıştır. Tanzimat Döneminin ilk Türk karikatürcüsü olarak bilinen Ali Fuat Bey; gazeteciliğe 1869'de Basiret Gazetesinde başlamış, 1874 *Letaif-i Asar* dergisinde adı derginin musavveri olarak yer almıştı. Ali Fuat Bey Karagöz Gazetesini kurmadan önce; *Hayal*, *Çaylak*, *Letaif-i Asâr* ve *Kahkaha* gibi birçok mizah dergisinde karikatürleri

³² Davulcu, **a.g.e.**, s. 111-112.

³³ **Karagöz**, 10 Ağustos 1908, nr. 1, s. 1.

³⁴ Ayşe Demirci, “II. Meşrutiyet Dönemi Mizah Basınına Genel Bir Bakış”, **Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi (UTAD) The Journal of International History Researches**, Yıl 3, Sayı 1, 2019, s. 26.

³⁵ Melih Duman, **Siyasi Tarihten Bir Kesit II. Dünya Savaşı Yıllarında Karagöz Gazetesi ve Propaganda**, Konya: LİTERATÜRK academia, 2019, s. 58.

yayınlamış, Bahriye Matbaası'nda müdürlük ve Matbaa-i Âmire'de eminlik görevini ifa etmiştir.³⁶

Ali Fuat Bey'in gazetenin imtiyazını elinde bulundurduğu ve musavverliğini yaptığı dönemde, gazetenin 277. sayısı itibariyle; A. Sami Sorumlu Müdür, Hüseyin Cemalettin Yönetim Müdürlüğünü üstlenmiş, başyazarlığını ise; M. Rıfat ve Mahmut Nedim Bey, (3.sayı itibariyle) Baha Tefvik ve Mahmut Sadık Bey yapmıştır.³⁷

Ali Fuat Bey'in ölümünden sonra gazete Cumhuriyet Halk Partisi tarafından satın alınmıştır. Gazetenin satın alınmasından sonra 12 Mayıs 1920'den (1270. Sayısından sonra) 14 Nisan 1928'e kadar gazetenin yönetimini Burhan Cahit Morkaya devralmıştır. 14 Nisan 1928'den sonra ise gazetenin yönetimi Aka Gündüz'e, sonrasında ise Orhan Seyfi Orhon'a devredilmiştir. 14 Şubat 1935 yılında ise Cumhuriyet Halk Partisi tarafından gazetenin yönetimi Sedat Simavi'ye bırakılmıştır. 1947-1948 yılları arasında gazetenin imtiyazını ilk önce Halim Cavit, daha sonra ise 1949 yılında Feridun Ankara üstlenmiştir. 1950-59 yıllarında ise gazetenin yönetimi Abdurrahman Ongan'a verilmiştir. Ongan'ın vefat etmesinden sonra CHP tarafından; "Bizim Karagöz" adıyla çıkarılan gazetenin imtiyazını parti adına Turgut Göle üstlenmiş, Yazı İşleri Sorumlu Müdürlüğü önce İbrahim Cüceoğlu'na, daha sonra ise Hicret Canbazoglu'na verilmiştir. 1960 tarihinden sonra gazete "Karagöz" adıyla çıkarılmış, 1960-61 yılları arasında gazetenin imtiyazını Turgut Göle, 1962 yılında ise İbrahim Ökten almıştır. Gazetenin Umum Neşriyat Müdürü Faik Suad olmuş, İdare Müdürü Hulusi Taner ve Sorumlu Müdürü de ilk önce İzzettin Aygün daha sonra ise M. Kemal Küçük Tepeler olmuştur. 1963 yılına gelindiğinde ise gazetenin imtiyazını ise Turgut Göle almış, gazetenin Sorumlu Müdürlüğünü ise Muammer Sosyal almıştır. 1966 yılında ise gazetenin imtiyazını Orhan Öztürk devralmıştır.³⁸

1.4. KARAGÖZ GAZETESİNİN YAYIN POLİTİKASI

Karagöz, halk değerlerinin, önyargılarının ve beklentilerinin sesi olmuş, halkın teveccühünü kazanmıştır. Karagöz gazetesinin kimliği yıllara göre farklılık arz etmiştir.

³⁶ Bülent Akbaba, "İnkılâp Tarihi Öğretimi İçin Bir Kaynak: Karagöz Dergisi", **Kastamonu Eğitim Dergisi**, Cilt 22, No. 2, 2014, s. 735.

³⁷ Turgut Çeviker, **Gelişim Sürecinde Türk Karikatürü-II**, İstanbul: Adam Yayınları, 1988, s. 136.

³⁸ Gözde Sevil Kılıçer, "*Karagöz (1930-1938) Siyasi, Mizahi Bir Halk Gazetesi*", (**Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**), Ankara Üniversitesi SBE, 2005, s. 42-44.

Nitekim gazetenin ilk yıllarında popülist, kavgacı kimliği ön planda iken, on beşinci yılından itibaren gazetenin kimliği değişmiş, daha ılımlı bir hal almaya başlamıştır. Lakin Karagöz daima “düvel-i muazzama” ya karşı Mili Mücadele’den yana olmaktan taviz vermemiş olması, gazetenin genel çizgisinin ortak özelliği olmuştur. Karagöz, toplumsal değerlere hitap etmesi, bu değerlere sahip çıkması ve eleştirel tavrı ile geniş halk kitlesine ulaşmış, halkın yüreğine şecaat, müferrih ve manevi bir kuvvet katmıştır.³⁹

1908’de yayın hayatına başlayan Karagöz, devlet yöneticilerini bazen alkışlamış bazen de yermiş, bu şekilde yaygın bir şöhret kazanmış, baskı sayısı yüzleri aşmış, kimi sayılarında birkaç baskı yapmıştır. Karagöz’ün her baskısında genellikle iki karikatür bulunmuştur. Birinci sayfada yer verilen karikatürde günün politikasına yönelik iken, son sayfadaki karikatür de ise bir toplumsal olay ele alınmıştır. Karagözün yayınlandığı ilk yılın ortaların kadar her sayıda iki karikatüre yer verilmiştir. Karikatürlerin ortak yönü ise Karagözün tek başına veyahut Hacivad ile birlikte yer almasıdır. Karagöz ve Hacivad’ın karşılıklı konuşmalarıyla desteklenen tasvirler dönemin sosyal ve siyasal olayların birinci elden kaynaklığını yapması açısından son derece elzemdir. II. Meşrutiyet Dönemi, I. Dünya Savaşı Yılları, İstiklal Harbi, Cumhuriyetin İlanı, Tek Partili ve Çok Partili Hayat⁴⁰ gibi ülke tarihimizin dönüm noktası sayılacak birçok hadiseye gerek yazdıkları gerekse çizdikleriyle tanıklık etmiştir.

Karagöz gazetesi, II. Abdülhamid’in son demlerinde, Osmanlı Devleti’nin buhranlı bir döneminde kurulmuştur. Nitekim gazetenin kurulmasından kısa bir süre önce II. Abdülhamid, İttihat ve Terakki Cemiyeti’nin başını çektiği muhalif grubun baskıları ve Osmanlı toprakları içerisinde zuhur eden siyasi olaylar neticesinde, 23 Temmuz 1908’de II. Meşrutiyet’i yeniden ilan etmiştir. II. Meşrutiyet’in ilan edilmesinden birkaç ay sonra ise 27 Nisan 1908’de Abdülhamid tahtan indirilmiş ve otuz yılı aşan hükümdarlığı son bulmuştur.

Benimde tez konumun kapsamında olan Karagöz gazetesinin 1908 yılı ve sonrasındaki sayıları incelendiğinde, gazetenin Abdülhamid’in aleyhinde birçok düzyazı,

³⁹ Akbaba, **a.g.m.**, s. 737.

⁴⁰ Akbaba, **a.g.m.**, s. 737.

şiiir ve karikatür yayınladığı, padişaha karşı doğrudan saf tuttuğu, hükümetin siyasal, sosyal ve iktisadi politikalarının eleştirildiği görülür.

Gazetenin 9 Kasım 1908 tarihli 31. sayısında yayınlanan bir şiirde; II. Abdülhamid Devrini, “İstibdad Devri” olarak ele aldığı, devlet adamlarının halka zulmettiği, vatan topraklarının elden gittiğini, birçok devlet kurumunun işlevini kaybettiği, sefaletin baş gösterdiği gibi mevzuların bahsinden sonra, Abdülhamid’e karşı birleşme çağrısında bulunur:

Bunca yıllardır azaldı şu mu`azzam devlet

Gerçi kurtuldu velakin kanda eski satvet

Sizdedir ümid vatan haydi ğayret, ğayret

Koşun imdada koşun ey vükela-yı ümmet

İhtizar haline geldi şu zavallı millet

Eski nazırlarımız hep kocamış pirlardi

Beş ğuruş rüşvet bulunca alarak yerlerdi

“Bakılır mı bağış atın dişine” dirlerdi

Koşun imdada koşun ey vükela-yı ümmet

İhtizar haline geldi şu zavallı millet

Her nazarın emrine tabi` çiftlik

Malı eytam, nef'i millet bir güzel ekmeklik

Vardat olmuş idi çantada hazır keklik

Koşun imdada koşun ey vükela-yı ümmet

İhtizar haline geldi şu zavallı millet

Evvel cesim-i el-cüsse ejder, müstebid ser`asker

`Askerin kanını emmişdi misal-ı ejder

Alınız ahımızı millet, adalet ister

*Koşun imdada koşun ey vükela-yı ümmet
İhtizar haline geldi şu zavallı millet*

*Nerde bahriyenin eski şevket ve iclali
Geçmişe rahmet okur şimdi görenler hali
Hasbetenlillah arayın çalınan emvali
Koşun imdada koşun ey vükela-yı ümmet
İhtizar haline geldi şu zavallı millet*

*Müstebedler milleti deryayı cehele saldı
Ne ma`arif, ne mekatib, ne medaris kaldı
Sardı dört bir yanımızı zulmet, cehalet aldı
Koşun imdada koşun ey vükela-yı ümmet
İhtizar haline geldi şu zavallı millet*

*Nafi`a namına devlet, milleti hep soymuş
Bir bakan yok, seyl basar mecraı enhar dolmuş
Menderesdir köprüler, yollar bozuk mahv olmuş
Koşun imdada koşun ey vükela-yı ümmet
İhtizar haline geldi şu zavallı millet*

*Bir komisyon eyleyub ihdas o dinsiz `İzzet
Tam takır, gök bakır itdi ğalkı dehşet, dehşet
Yokdur on para dağı vermeye bizde kudret
Koşun imdada koşun ey vükela-yı ümmet
İhtizar haline geldi şu zavallı millet*

*Evlerinden köylüler cebren çıkub atıldı
Kap kacak, yorğan yatak, kaşık bıçak satıldı
Aç kalındı, kış gününde apaçık satıldı
Koşun imdada koşun ey vükela-yı ümmet
İhtizar haline geldi şu zavallı millet*

*Mel` anet zade Selim ma`dene oldı salğın
Mülki tağrib eylemez bu rütbe ta`un, yanğın
Üsütünü `İzzet taradı altınıda evvel çapkın
Koşun imdada koşun ey vükela-yı ümmet
İhtizar haline geldi şu zavallı millet*

*Kaplamışdı mülki başdan başa casus, eclaf
O vesatetle olundu bunca himmet itlaf
Sürdiler, ma'sumları ağlatdılar biinsaf
Koşun imdada koşun ey vükela-yı ümmet
İhtizar haline geldi şu zavallı millet*

*Haklı haksız tıkdılar mahbusa a`la dögdiler
İrz ve namus bilmeyub küfr itdiler, sögdiler
Zulme hürmet itdiler, ğidmetlerin ögdiler
Koşun imdada koşun ey vükela-yı ümmet
İhtizar haline geldi şu zavallı millet*

*İnledik yıllar yılı zalimlerin cevrinden
Bir dilinmez sail olduk onların şerrinden
Pek za`if bir halde çıkdık müstebid devrinden*

*Koşun imdada koşun ey vükela-yı ümmet
İhtizar haline geldi şu zavallı millet*

*Devr-i sabık her cihetden mülki itmiş ikna
Harice itsen nazr-ı dağilde, kendin edna
Mülkümüz ıslaha muhtac, her taraftan yağma
Koşun imdada koşun ey vükela-yı ümmet
İhtizar haline geldi şu zavallı millet*

*Hakkımız ibtal olunub Bosna Hersek gitdi
Dünki Bulğar, millete azmı hakaret itdi
Ayrılub gitdi, karbinden, ğayrı ümid bitdi
Koşun imdada koşun ey vükela-yı ümmet
İhtizar haline geldi şu zavallı millet*

*Sür istibdadı yıkdı ansızın askerler
Vatana ğadım olanlar, o bahadır erler
Şanını i`la için sizden işaret bekler
Koşun imdada koşun ey vükela-yı ümmet
İhtizar haline geldi şu zavallı millet*

*Çıkdı tensik maddesi bikes olanlar yandı
Müntesibler gördü taltif hepsi alkışlandı
Hak, `adalet bekledi millet, fakat aldandı
Koşun imdada koşun ey vükela-yı ümmet
İhtizar haline geldi şu zavallı millet*

*Şöhreti ayyuka çıkdı şehrimiz murdardır
Caddeler, yollar çıkılmaz haldedir, pek dardır
Emniyet caiz değildir, köprümüz mantardır
Koşun imdada koşun ey vükela-yı ümmet
İhtizar haline geldi şu zavallı millet*

*Pek çetin iş imiş bar-ı hayatı çekmek
Şaşırub kaldık a`ceb kimden şikâyet itsek
Kâhta düştük elli beş paraya çıkdı ekmek
Koşun imdada koşun ey vükela-yı ümmet
İhtizar haline geldi şu zavallı millet*

*Kim sokağa çıksa cebde altı patlar
Cümlemiz sulh müsellaah halini aldık naçar
Her tarafta na`ralar, sesler, tüfenkler patlar
Koşun imdada koşun ey vükela-yı ümmet
İhtizar haline geldi şu zavallı millet*

*Bıttık artık şu fakir halden sefalet bitsun
Şaşdı millet kime baksun, kime imdad itsun
Bab-ı `ali hayret eyler hangi yoldan gitsun
Koşun imdada koşun ey vükela-yı ümmet
İhtizar haline geldi şu zavallı millet*

*Baş açık, yalın ayak kaldık, idin size imdad
Pek çeker söz hale geldik çıkmaz oldu feryad
Mülkümüz kokuyor mahv olası istibdad*

Koşun imdada koşun ey vükela-yı ümmet

İhtizar haline geldi şu zavallı mille

Devr-i İstibdad milleti itmişdi cins cins taksim

Kendi cürm işlerdi, bir cinsi iderdi tecrim

İlmiksiz binmez de ittihadı ta`mim

Koşun imdada koşun ey vükela-yı ümmet

İhtizar haline geldi şu zavallı millet

Duracak günler değil himmet efendim himmet

Birleşub sür`atle idin mülke hüs-i ğidmet

Gülsün Allah için olsun gülsün artık millet

Koşun imdada koşun ey vükela-yı ümmet

İhtizar haline geldi şu zavallı millet.⁴¹

Karagöz, I. Cihan Harbi yıllarında bazen ikinci bir mizah dergisi olmaksızın görevini idame ettirmiştir. Bu yıllarda Karagöz, İtilaf Devletleri aleyhine sert bir üslup kullanılırken, Osmanlı Devleti'nin müttefiklerini mübalağa ile tasvir etmiştir. Karagöz savaş yıllarında bir moral bildirisi görevini üstlenmiş, halkçı bir tutum sergilemiştir. Şartların çok çetin olduğu bu yıllarda, tesis etmiş olduğu özel yerel dağıtım ağıyla satışını yirmi bine kadar çıkarmayı başarmıştır. I. Cihan Harbi'nin sonlarına doğru Karagöz'de çıkan hemen hemen her karikatür de "Dünya Sulhu" ele alınmıştır. I. Cihan Harbi'ne son veren Mondros Mütarekesi imzalandığında, Türkiye'de yayın hayatına sürdüren tek mizah gazetesi olmuştur. Mondros Mütarekesi'nin imzalanmasından İzmir'in Yunanlılar tarafından işgal edilmesine kadar ki süreçte, ülke siyasetiyle ilgili birçok mesele Karagöz'ün sayfalarında yer almıştır. Bu dönemde İttihat ve Terakki Cemiyeti ve cemiyet ekseninde gelişen olaylara sıklıkla yer vermiştir. İzmir'in işgal edilmesi sürecinde yayın hayatına İtilaf Devletleri'nin kontrolü altında bulunan İstanbul'da sürdüren Karagöz, bu

⁴¹ Karagöz, 9 Kasım 1908, nr. 31, s. 2-3.

devletlerce uygulanan sansürün izin verdiği ölçüde İzmir işgaline yönelik hassasiyetini göstermiş, işgale karşı ortak bir bilinç uyandırmaya çalışmıştır.⁴²

Millî Mücadele yıllarında yayın hayatını sürdüren Karagöz, halkın düşük moralini yüksek tutmak için çaba göstermiş, gazetenin usta karikatüristleri çizdikleri karikatürlerle halkçı bir mizah gazetesi olduğunu göstermiştir. Çizdikleri karikatürlerde Türk halkının moralini yüksek tutmak için düşman kuvvetlerini zayıf, Türk ordusunu güçlü olduğunu tasvir etmiştir.⁴³

Osmanlı Devleti'nden Türkiye Cumhuriyeti'ne geçişte birçok gazetenin yayın hayatı son bulurken, Karagöz yayın hayatını sürdürmüş, en uzun ömürlü gazetelerden biri olmuş, uzun yıllar boyunca mizah basını alanında baskı sayısı rekorunu korumuştur. Cumhuriyet'in ilan edilmesiyle beraber siyasal iktidar tarafından basına atfedilen roller değişmiş ve bu bağlamda basına kültür aktarıcısı rolü verilmiştir. Buna bağlı olarak Karagöz gazetesinde Harf İnkılabı ile beraber yeni sisteme uyum sağlayarak, CHP'nin "halk gazetesi" olmuştur. 1920'li yıllarda gazetenin imtiyaz sahibi olan Ali Fuat Bey'in vefatıyla beraber, gazete Ali Fuat Bey'in kız kardeşi olan Fatma Hanım'a miras kalmıştır. Fatma Hanım ise gazeteyi CHP'ye satmış, CHP'de gazetenin yönetimini Sedat Simavi'ye bırakmıştır. Gazete CHP'ye satıldıktan sonra Cumhuriyet yöneticileri için önemli bir yayın organı haline gelmiş, devrim propagandasının faaliyetlerini destekler nitelikte yayınlar yapmış, 1950'li yıllara gelindiğinde CHP'nin resmi yayın organı haline gelmiştir.⁴⁴

Gazete yayın hayatı boyunca CHP'nin sözcüsü olan gazete bundan taviz vermemiştir. 1952'de demokratların bütün çabalarına rağmen CHP'nin daima karşılarında dimdik ayakta kalacağını iddia eden Karagöz: "Muhalefeti bir değil bin Menderes bir araya yok edemez" diyerek halkçıların onuncu kurultayında; CHP'nin sesini Karagöz Gazetesi aracılığıyla her köye ulaştıracağını duyurmuştur. Gazete, hafta tatilinin pazara alınması, ezanın Türkçe okunması, dinî kisvelerin kaldırılması, Harf İnkılabı gibi faaliyetleri desteklemiştir. Atatürk İlklerine sahip çıkmış, inkılaplarını hizmet etmiş, Atatürk İlke ve İnkılapları doğrultusundaki yayım hayatından hiçbir zaman

⁴² Akbaba, **a.g.m.**, s. 735-736.

⁴³ Halil İbrahim Camtoz, "*Mizah Basınında Karagöz Gazetesine Göre II. Dünya Savaşını Analizi*", (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, SBE, 2019, s. 17.

⁴⁴ Duman, **a.g.e.**, ss. 59-60.

taviz vermemiş, 1960 yılında da gazetenin ikinci sayfasını da bir Atatürk köşesine yer vermiştir.⁴⁵

1.5. KARAGÖZ GAZETESİNİN ŞEKİL ÖZELLİKLERİ

Karagöz, basın tarihine dair bazı eserlerde her ne kadar dergi olarak kabul edilse de, gerek yapısı gerekse kendi adlandırmasıyla bir dergi olmadığını göstermiş, çizgileri ve üslubu ile mizahi bir siyasi gazete olarak faaliyetlerini gerçekleştirmişti. Fiziki yapısı itibarıyla 40 cm boyunda ve 28,5 cm enindedir.⁴⁶ Karagöz 10 Ağustos 1908 tarihinde beş sayfalık bir baskı ile yayın hayatına başlamış⁴⁷ daha sonraki baskıları ise genellikle dört sayfadan oluşmuştur.

Gazetenin ilk sayısının birinci sayfasında imtiyaz sahibinin Ali Fuad Bey olduğu, ser muharrerin Mahmud Nedim, müdafaa vekilinin Selim Hüsnü Bey ve müdür işlerinin Hüseyin Cemaleddin olduğu belirtilmiştir. Gazetenin ilk sayısının ikinci sayfasının sağ kenarında: “Posta ücreti verilmemiş mektuplar kabul edilmez. Derc olunmayan evrak iade edilmez, Her nev’i evrak eski zabıta caddesinde 38 numaralı idareğaneyeye gönderilmelidir” ibaresine yer verilmiştir. İkinci sayfanın sol kenarında: “Seneliği, dersen’ adetde idareğanedan alınmak üzere (40) vilayete posta ücretiyle birlikde (60) gürüşdür” ibaresine yer verilmiş, gazetenin nüshası ise yirmi para olarak belirtilmiştir.⁴⁸

Tezimize araştırma konusu olan gazete sayılarının (1-262) geneli 4 dört sayfadan oluşup her sayfa üç sütundan oluşmaktadır.⁴⁹ Gazete; Muhavere, Dâhili, Takvim-i Ceraid (basında çıkanlar), ve Ocak 1910’a kadar Telgraf (kısa haberler) olmak üzere dört bölümden oluşmuş, 1911’de Hasb-i Hal (görüşüp dertleşme) bölümü de eklenmiştir. Mart 1913’ten başlayarak Haziran 1913’e kadar Küşteri Meydanı adlı bölüme de yer verilmiştir. Gazetenin en önemli bölümlerinden birini teşkil eden Muhavere, dört sayfalık dergide muhakkak bir biçimde yerini almış, güncel konulara binaen Hacivat ve Karagöz’ün tartışmalarına yer vermişti. Muhavere bölümünde yazılanlar Ali Fuat Bey tarafından kaleme alınmıştır. Derginin diğer önemli bir bölümünü ise Dâhili bölümüdür. Bu bölümde ülkenin iç sorunlarına yer verilmiştir. Takvim-i Ceraid sütununun da ise günlük

⁴⁵ Kılıçer, **a.g.t.**, s. 53-54.

⁴⁶ Duman, **a.g.e.**, s. 58.

⁴⁷ **Karagöz**, 10 Ağustos 1908, nr. 1, s. 1.

⁴⁸ **Karagöz**, 10 Ağustos 1908, nr. 1, s. 1-2.

⁴⁹ **Karagöz**, 13 Ağustos 1908, nr. 2, s. 1.

basında yer alan haberlere yer verilmiş, haberler yorumlanmıştır. Gazetenin diğer önemli bir bölümünü ise Telgraf sütunu oluşturmaktadır. Burada yazılanlar genellikle düzmece haberler olsa da aralarında gerçeklik payı olan haberlerde bulunmaktadır. Hasb-i Hal bölümünde ise; genellikle güncel konular üzerine yapılan tartışmalara yer verilmiş, tartışmaları çoğu kez Karagöz dile getirirken bazen Hacivad'ta eşlik etmiştir. Küşteri Meydanı adlı bölümde ise; mizah amaçlı fıkralara yer verilmiştir. Bunların yanı sıra dergide öykülere, şiirlere, şarkı sözlerine ve gazellere de tek tük yer verilmiştir.⁵⁰

1.6. KARAGÖZ GAZETESİNİN YAZARÇİZER KADROSU

Karagözün yazar kadrosunda M. Rıfat, Mahmut Nedim Bey, Baha Tevfik, Mahmut Sadık Bey, Aka Gündüz, Burhan Cahit (Morkaya), Ahmet Nebil, A. Rıfkı, Fuat Semih, Ali Haydar, Baha Kâmil ve Osman Cemal (Kaygılı) gibi yazarlar yer almıştır. Karagöz'ün karikatürcü kadrosuna bakıldığında ise; Ali Fuat Bey'in yanı sıra Halit (Naci) Bey, (Mehmet) Baha Bey, D. Mazlum, Ratip Tahir (Burak) gibi karikatürcüler yer almıştır.⁵¹

Karagöz gazetesinin çıktığı yıl olan 1908'in Ağustos'undan 1914'ün Ağustos'una kadar gazete yer alan metinlerin çoğu imzasız olduğundan dolayı metinlerin yazarlarını saptamak imkân dâhilinde olmamıştır. Ağustos 1908'den Şubat 1915'e kadar gazetenin baş sayfasında musavverin Ali Fuat Bey olduğu yazılmıştır. Gazetenin çıktığı ilk üç ayda gazetede yer alan karikatürlerden sadece birinde Ali Fuat Beyin imzası varsa da karikatürlerin çizim özellikleri göz önünde bulundurulduğunda karikatürlerin Ali Fuat Bey'e olduğu anlaşılır. 1908'den sonra ise Ali Fuat Bey'in karikatürlerin pek az rastlanılır. Kasım 1908-Şubat 1915 arasında yayınlanan 1400 karikatürden tamamına yakını Halit Naci ve Mehmet Baha'ya aittir. Karikatürlerin genelinde bu iki çizerin imzası mevcut olup, imzasız olanlarında çizim özellikleri dikkate alındığında bunların da pek çoğunun bu çizerlere ait olduğu anlaşılır.⁵²

1.6.1. Ali Fuad Bey

Karagöz gazetesinin imtiyaz sahibi olan ve aynı zamanda gazetede çizer⁵³ olan Ali Fuad Bey'in doğum ve ölüm tarihleri yakinen bilinmemekle beraber, 1920'li yıllarda vefat ettiği tahmin edilmektedir. 1869 yılında Basiret Gazetesi'nde muhabirlik yapmış,

⁵⁰ Akbaba, **a.g.m.**, s. 738.

⁵¹ Çeviker, **a.g.e.**, s. 136.

⁵² Akbaba, **a.g.m.**, s.735.

⁵³ **Karagöz**, 13 Ağustos 1908, nr. 2, s. 1,

Tanzimat Dönemi'nde yayımlanmış olan gazetelerde karikatür çizen ilk Türk gazeteci olmuştur.⁵⁴ 1874 yılında *Letâif-i Asar*'da çizmeye başlamış olan Ali Fuad Bey, *Hayal*, *Kahkaha* ve *Çaylak* gibi gazetelerde çalışmıştır. II. Abdülhamid Devri'nde mizah gazeteleri yasaklanınca devlet memuru olarak çalışmış, Bahriye Matbaası'nda müdürlük görevini yapmıştır. Bir müddet Paris'e giden Ali Fuat Bey orada bulunan Jön Türklerle beraber çalışmıştır. 1901 yılında Londra'da Abdülhamid adlı bir gazete çıkarmış, 1908 yılında ise *Karagöz* gazetesini çıkarmıştır. Gazetede çizer olan Ali Fuat Bey'in, 1913 yılın da müptela olduğu kalp hastalığı nedeniyle çizerliği bırakmak sorunda kalmıştır.⁵⁵

1.6.2. Mehmet Baha Bey

Mehmet Baha Bey'in İstanbul doğumlu olduğu bilinmekle beraber, doğum tarihine ait herhangi bir yazılı belge bulunamamıştır. Bahriyeden makine subay olarak çıkan Mehmet Baha Bey, insan yaşamını tasvir etmedeki gücü ile ün salmıştır. Karikatür hayatına *Karagöz Gazetesi*'yle başlayan Mehmet Baha Bey uzun bir müddet tek başına ressamlık görevini üstlenmiş, Deniz Matbaası ressamlığında da epey çalışmıştır. Halit Naci Bey'den sonra *Karagöz Gazetesi*'nin ikinci önemli karikatürcüsü olarak zikredilmiştir. Halit Naci Beyle aynı karikatür anlayışına sahip olan Mehmet Baha Bey'in karikatürlerinde resim hâkim olmuştur. Mehmet Baha Bey 1928 yılında hayata veda etmiştir.⁵⁶

1.6.3. Bahâ Tefik (1881-1914)

Bahâ Tefik İzmir'de doğmuş, ilköğrenimini burada tamamlamış, yükseköğrenimini ise İstanbul'da yapmıştır. II. Meşrutiyet'in ilan edilmesinden bir müddet sonra vilayet maiyet memurluğu ile Meclis-i Ayan kâtipliğini yapmıştır. Rehber-i İttihad-ı Osmani Mektebi'nde felsefe hocalığı yapmış, ölümüne kadar burada hocalık yapmaya devam etmiştir. Yakalandığı apandisit hastalığına geç müdahale edilmesi nedeniyle genç yaşta hayatını kaybetmiştir. Yazın hayatına 1907 yılında *İzmir* gazetesinde başlamış, II. Meşrutiyet'in müteakibinde vücuda gelen serbesti ortamının etkisiyle 31 Mart Vak'ası'ndan sonra İstanbul'a gelmiş ve gazeteciliğe başlamıştı. 1910 yılında yakın arkadaşı olan Ahmet Nebil ile beraber gençlerin fenni ve felsefî bilgilerini

⁵⁴ Camtoz, a.g.t., s. 11.

⁵⁵ Kılıçer, a.g.t., s. 35-36.

⁵⁶ Çeviker, a.g.e., s. 115.

artırmak ve bu şekilde, “içtimai ve ilmi bir inkılabın esaslarını hazırlamak” gayesiyle Teceddüd-i İlmi ve Felsefi Kütüphanesi adıyla bir yayınevini kurmuştur. Yayımladığı gazete, dergi ve kaleme aldığı eserlerle kısa zamanda dikkatleri celp etmiştir.⁵⁷

Baha Tevfik 1912 yılında *Felsefe* adında bir dergi çıkartmış, bu dergi aynı zamanda Türkiye’de felsefe alanında çıkarılan ilk dergi olmuştur. Dergide yer alan yazıların tamamını kendisi kaleme almıştı. İlk sayısında yer alan bir yazısında ülkemizde mevcut bir felsefe dilinin olmadığını, maksadının bir felsefe dili oluşturmak olduğunu beyan etmiştir.⁵⁸

1.6.4. Halit Naci Bey (1875-1927)

Halit Naci İstanbul’da dünyaya gelmiştir. Babası fabrikatör Osman Bey’dir. Çocukluğunun ilk yıllarında resimle meşgul olmuştur. İlköğrenimini Eyüp’te yapmış devamında Harbiye’ye girmiştir. Harbiye’de ilk olarak Bahriye Nazırı Hüsnü Paşa’nın sonrasında Sultan Abdülhamid’in kara kalem portrelerini çizmiş ve sunmuştur. Sarayın emriyle Sanayi-i Nefise Mektebine askeri öğrenci olarak verilmiş, üç yıllık bir eğitimin ardından birincilikle diplomayı almıştır. O esnada sarayda kurulmakta olan çini fabrikasında vazifelendirmek üzere, Paris’e çinicilik ressamlığı öğrenimine gönderilmiştir. Paris’teki eğitimini tamamladıktan sonra yurda geri dönmüş ve Yıldız Sarayı Çini Fabrikası’nda baş ressamlık görevini ifa etmiştir. Padişahlara ait birçok portre çizen Halit Naci Bey, meslek hayatında binbaşılığa kadar yükselmeye muvaffak olmuş, 1906 yılında yakalandığı hastalık nedeniyle emekliye ayrılmak zorunda kalmıştır. 1909 yılına gelindiğinde Halit Naci Bey Karagöz gazetesiyle basında boy göstermiştir. Karikatür çizimindeki maharetini mizah gazetelerin gösteren Halit Naci Bey Karagöz Gazetesi’nin yanında, Coşkun, Kalender, Arzuhal ve Köylü gibi gazetelerde de karikatürleri yayımlanmıştır. Mizah gazetelerinde yayımlanan karikatürleriyle ün kazanan Halit Naci Bey, 1927 yılında geçirdiği kalp krizi sonucunda vefat etmiştir.⁵⁹

⁵⁷ Uçman, Abdullah, “Bahâ Tevfik”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Cilt 4, İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları, 2002, s. 452.

⁵⁸ Hilmi Ziya Ülken, *Türkiye’de Çağdaş Düşünce Tarihi*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2019, s. 331.

⁵⁹ Çeviker, *a.g.e.*, s. 115.

1.6.5. Mahmut Sadık Bey (1864-1930)

Mahmut sadık Bey 1864 yılında İstanbul'da doğmuştur. Mülkiye Mektebi'nde öğrenim görmüş, 1885 yılında mezun olmuştu. Mezuniyetten sonra Babıali Tercüme Odası'nda memur olarak çalışmaya başlamış, 1866 yılında memurluktan istifa ederek *Mirat-ı Âlem*'de yazı hayatına başlamıştır. Bir ara öğretmen olarak da çalışan Mahmut Sadık Bey, *Eytam-ı Muhacirin*, *Beşiktaş Rüştiye'leri* ve *Mekteb-i Mülkiye* gibi okullarda ders vermiştir. 1898 yılında İstanbul'dan uzaklaştırılmak için Yıldız Sarayı'na jurnal vermiş, bunun üzerine Kudüs Mutasarrıflığına tayin edilmiş, 1903 yılında bu görevinden istifa etmiştir. Kudüs Mutasarrıflığı vazifesi esnasında, “Seyyah Tercümanı” adlı ilk roman denemesini yazmıştır. 1866 yılında *Mirat-ı Âlem*'de başladığı yazı hayatını uzun yıllar devam ettirmiş; *Tarik*, *Servet-i Fünun*, *İkdam*, *Saadet*, *Tercüman-ı Hakikat*, *Şurayı Ümmet*, *Yeni Gazete* ve *Sabah*, *Karagöz* ve *Davul* gibi birçok gazetede yazarlık yapmıştır. Bu gazetelerdeki yazılarını ekseriyetle didaktik bir dille yazarken, *Karagöz* ve *Davul* gazetelerinde yayımlanan yazılarını mizahi bir dille kaleme almıştır. Ömrünün çoğunu yazmaya adanmış Mahmut Sadık Bey 1930 yılında hayata veda etmiştir.⁶⁰

⁶⁰ Miray Gökçe Akçay, “Mahmut Sadık Bey ve Romanları”, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Üsküdar Üniversitesi, SBE, 2019), s. 3-4.

İKİNCİ BÖLÜM

KARAGÖZ GAZETESİNDE DEVLET VE SİYASET

2.1. KARAGÖZ GAZETESİNİN MERKEZİ İDAREYE BAKIŞI

II. Abdülhamid otuz üç yıl boyunca Osmanlı Devleti'nin saltanat tahtına oturmuştur. Saltanatı boyunca devlet yönetme prensipleri tartışıldığı gibi vefat ettikten sonra da tartışmalara mevzubahis olmuştur. Bu tartışmalarda Abdülhamid'i savunanlar kendisini “ulu hakan” olarak tanımlarken, aleyhinde olanlar ise kendisini “kızıl sultan, istibdatçı” olarak tanımlamıştır. Abdülhamid ile ilgili olarak yapılan en yaygın tartışmalardan birisi hiç şüphesiz sultanın meşruti idareye bakışı olmuştur. Bu tartışmalarda kimisi sultanı meşrutiyet yanlısı olduğu tezini savunurken kimisi ise meşrutiyet karşıtı olduğu tezini savunmuştur. Karagöz Gazetesi'nde de Abdülhamid “istibdatçı” olarak nitelenmiş, meşrutiyet karşıtı olduğu savunulmuştur.

II. Abdülhamid 21 Eylül 1842 tarihinde dünyaya gelmiştir. Anayasaya dayalı meşruti bir yönetim ikame etmek isteyen Midhat Paşa ve arkadaşlarıyla anlaşılan Abdülhamid; 31 Ağustos 1876 yılında, siyasi çalkantıların yaşandığı bir zamanda tahta çıkmıştır. 19 Aralık 1876 tarihinde Midhat Paşa Sadrazamlığa getirilmiş, 23 Aralık 1876 tarihinde ise Osmanlı Devleti'nin ilk anayasası olan Kanun-i Esasi ilan edilmiştir. Kanun-i Esasi'nin ilanı ile Avrupalı devletlerin Osmanlı Devleti üzerindeki emellerinin bertaraf edilmesi amaçlanmıştır. Osmanlı Devleti'nin Tersane Görüşmelerinin sonunda bağımsızlığını tehlikeye sokacak kadar ağır hükümler taşıyan Avrupa devletlerinin tekliflerini, 18 Ocak 1877 günü Meclis-i Umumide görüşmeye açmış ve bu teklifler oy birliğiyle reddedilmiştir. Bunun üzerine elçiler İstanbul'dan ayrılmıştır. Fakat Midhat Paşa İngiltere'ye, anayasanın uygulanmasının garantisini vermek şartıyla Avrupalı devletlerle anlaşabileceğini bildirmiştir. Midhat Paşa'nın bu hareketi ve Osmanlı Hanedanlığını kaldırarak kendi ailesini tahta çıkaracağı ve cumhuriyet rejimini ikame edeceği söylentisine sebep olmuş, bundan dolayı da görevden azledilmiştir.⁶¹

II. Abdülhamid Midhat Paşa'yı yurt dışına sürmesine rağmen meşrutiyeti devam ettirmiştir. Yasa gereği seçimler üç ay içerisinde yapılmış, 19 Mart 1877 yılından meclis bizatihi sultan tarafından açılmıştır. Fakat 24 Nisan 1877 yılında Rusların Osmanlı

⁶¹ Cevdet Küçük, “Abdülhamid II”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Cilt 1, İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları, 1988, s. 216-217.

Devleti'ne savaş ilan etmesiyle beraber meşruiyetin kaderi de değişmiştir. Devletin büyük bir buhran içerisinde olduğu bu dönemde mecliste büyük bir kargaşa hâkim olmuş, ilk meclis parti grupları yerine milliyet gruplarının mücadele yeri haline gelmiştir. Her mebus mensubu olduğu milletin sorunlarıyla alakadar oluyor, meclis içinde de birbirlerine üstünlük kurmak için çaba sarf ediyordu. Rusların ilerlemesi, meclis içindeki kargaşanın büyümesi, sultanın savaştan sorumlu tutulması büyük bir buhranın ortaya çıkmasına neden olmuştur. Nihayetinde anayasanın sultana tanıdığı yetkiye bağlı olarak 13 Şubat 1878 yılında Meclis-i Meb`usan'ı süresiz olarak tatil etmiş, lakin meşrutiyet ve anayasadan vazgeçtiğine dair bir beyanda bulunmamıştır.⁶²

1908 yılına gelindiğinde ise Osmanlı Devleti'nde yine büyük bir siyasi buhran boy göstermiştir. Gelişen süreçte tarihe “31 Mart Vakası” olarak geçen olay zuhur etmiştir. Nihayetinde Abdülhamid siyasi gelişmelere bağlı olarak 23 Temmuz'da meşrutiyeti yeniden ilan etmiş, daha sonra ise tahttan indirilmiştir. Sultan Abdülhamid meşrutiyeti idare ile ilgili düşüncelerini kızı Ayşe Osmanoğlu'na izah etmiş, Ayşe Osmanoğlu babasının meşrutiyet ile ilgili düşüncelerini nakletmiştir:

“Ben daima Meşrutiyet taraftarı idim. Hatta padişahlığının ilk zamanlarında o zamanki vükelaya kabul ettirmek için ısrar etmiştim. Sonradan bunu kaldırmamız milletin çok büyük zararlara uğrayacağı anlaşılmasından dolayı idi. Maazallah devletimizin dağılmasına ramak kalmıştı. Beni meşrutiyet taraftarı olmamakla itham edenler emin olsunlar ki yanıldıklarını anlayacaklardır. Kızım bunu iyi bilin ki İkinci Meşrutiyet'i kendi arzumuyla verdim. Eğer mâni olmak isteseydim yapacak şeyi pekâlâ bilirdim. Esasen Meşrutiyet'in ilanından önce bütün devletlerin kanuni esasilerini tercüme ettiriyor bize en uygun olanı intihap etmek bu suretle devleti dağılmaktan kurtaracak bir kanuni esasiye malik olmak, bu Meşrutiyet'i bu suretle ilan etmek istiyordum. Ne yapalım Allah nasip etmedi. Milletimin başında tecrübeli bir baba gibi bulunmak, böylelikle vatanımın selameti uğruna çalışmak, azm ü kararında idim. Düşmanlarım bu fırsatı bana vermediler. Türklü güçlükler ve iftiralar icat ettiler. Nihayet 31 Mart Vakası meydana çıkarıldı. Ben, meşrutiyet bir hükümdarın yapacağını bir hatve aşmadım. Ne ileri ne de geri gittim. Lakin beni başka türlü başlarından def edemezlerdi. Ben takdire inanırım. Bu bize Allah'tandır. Eğer 31 Mart Vakasını ben ihdas etmiş olsaydım bu şekilde yüzüme gözüme bulaştırmazdım. Nasıl yapılacağını pekâlâ bilirdim. Tarih bu hakikati bir gün meydana çıkaracaktır. Bundan dolayı kalbim müsterihtir. Kızım şahsım için iki Türk'ün, asker evlatlarının birbirini kirmasını, kan dökülmesini Allah hakkı için istemedim. Bana bu iftirayı yükleyenleri Allah'a havale ediyorum.”⁶³

Karagöz gazetesinde II. Abdülhamid'in eleştiriye tabi tutulduğu hususlardan biride istihbarat ve hafiyelik sistemi olmuştur. Abdülhamid istihbarat ve hafiyelik sisteminin

⁶² Küçük, a.g.m., s. 218.

⁶³ Ayşe Osmanoğlu, **Babam Sultan Abdülhamid**, İstanbul: Timaş Yayınları, 2015, s. 175.

varlığının mücbir olduğunu ifade etmiştir. Kendisiyle beraber yönetiminde bulunan kişilere birden fazla suikast girişimi olduğunu belirtmiştir. Abdülhamid sahne arkasında sergilenen oyunlardan haberdar olunması, dönen entrikaların gün yüzüne çıkartılması için böyle bir sistemin mevcudiyetinin elzem olduğunu aktarmıştır. Abdülhamid kendisinin yalnız bir hayat yaşamasına mukabil, devlet dâhilinde vuku bulan olaylardan habersiz olduğu zannedildiği, bilakis oluşturmuş olduğu istihbarat sistemi ile kendisinden hiçbir şeyin saklı kalmadığını belirtmiştir.⁶⁴

Karagöz gazetesinde II. Abdülhamid'in eleştiriye tabi tutulduğu hususlardan biri de basına sansür olmuştur. Osmanlı Devleti'nde sansür ilk defa Abdülhamid tarafından uygulanmamıştır. Bu uygulama Tanzimat Dönemi'ne dayanmaktadır. İlk basın kanunu 1857 yılında oluşturulmuş, 1865 tarihinde bir hatt-ı hümayun ile kemale ermiştir. Abdülhamid de yeri geldiğinde sansür uygulamış, sansürün mühim olduğunu ifade etmiş buna gerekçede olarak da şu sözleri sarf etmiştir: “Tebaamıza çocuk muamelesi etmeye mecburuz; hakikaten de büyük çocuklardan farkları yoktur. Ebeveyn veya mürebbi nasıl gençliğin eline zararlı neşriyatın geçmesine dikkat ederse, bizim hükümet de halkın fikirlerini zehirleyecek her şeyi halktan uzak tutmaya çalışmalıdır.”⁶⁵

Resim 2.1. Patlayan Kutuda Devlet Adamlarını Temsil Eden Figürler

Kaynak: Karagöz Gazetesi

⁶⁴ François Georgeon, **Sultan Abdülhamid**, Ali Berktaş (çev.). İstanbul: İletişim Yayınları, 2012, s. 218.

⁶⁵ Georgeon, **a.g.e.**, s. 221-222.

Gazetenin ilk baskısını yaptığı 10 Ağustos 1908 tarihinde yayınlamış olduğu karikatürün altında istibdat yazılı bir kutuya yer verilmiş, patlayan kutuda devlet adamlarını temsil eden figürler konulmuştur. Karikatürde istibdadın parçası olarak cinayet ve irtikâp, hafiyelik, alçaklık gibi sözcükler de yer almıştır.⁶⁶ Söz konusu bu karikatürden de anlaşılacağı üzere Karagöz daha ilk sayısında, II. Abdülhamid dönemine nasıl baktığını tüm ayrıntıları ile gözler önüne sermiştir.

Karikatürler gibi gazetede şiirlerde siyasal açıdan mesaj vermek için sıkça kullanılmıştır. Bu bağlamda II. Meşrutiyet'in ilan edilmesinden sonra "Hürriyet Şarkısı" başlığıyla yayınlanan bir şiirde; meşrutiyetin yeniden ilanı bir bayram olarak ele alınmış, zulmün son bulduğu, kederin tükendiği ifade edilmiştir.

Hürriyet Şarkısı

Arnavud Köyi: 11 Temmuz sene 324

Herder bugün Osmanlılar Bayramı iderler şan ile

Dünyada gamdan yok eser artık tükendi gaile

Yekdiğeri tebrik için virmekdeyiz biz el ele

Nakarat

Dünyada gamdan yok eser artık tükendi gaile

Kan dökmeden adab ile aldık hürriyeti bugün

Milletde zillet kalmadı itmekde herkes düğün

Zulmün unutduk namını tesiri gitdi büsbütün

Dünyada gamdan yok eser artık tükendi gaile

Millet, `adalet istedi, ğayra delalet istedi

Vicdanlı cem`iyet ile bir şanlı heyet istedi

Ğainlere kan ağladır bir böyle devlet istedi

Dünyada gamdan yok eser artık tükendi gaile

⁶⁶ Karagöz, 10 Ağustos 1908, nr. 1, s.4.

Kalmış idik evvelce biz feyiz ve terakkiden geri

`Asker gibi şimdi diyor Osmanlılar, arş ileri

Bu halimiz hayran ider, şadan ider `arşileri

Nakarat

Dünyada gamdan yok eser artık tükendi gaile⁶⁷

Şiirden de anlaşılacağı üzere, Meşrutî rejim adeta sihirli bir değnek gibi, tüm alanlarda daha iyi ve rahat bir hayatı getireceği varsayılmıştır. Öyle ki dünyada gam ve kederin yok olması, II. Abdülhamid'in iktidarının sonlanması ve meşrutiyet düzeninin yeniden canlanmasıyla ilgili görülmüştür. Kuşkusuz bu henüz ilk heyecanın vermiş olduğu bir bakış açısidir. İleriki sayfalarda da görüleceği üzere, gazete zamanla yeni düzene de eleştiriler getirecektir.

Bütün problemlerin kaynağının II. Abdülhamid idaresi olduğunu ifade eden bir başka şiirde ise "İstibdat Rejimi" yerilirken, bu rejimi alaşağı eden orduya ise methiyeler dizilmektedir:

Oldı `ilan evvel hürriyet

Geldi Türkiye'ye bir `ulviyet

Mahvolub gitti heman sefalet

Yaşasun ordu ile cem`iyet

Yaşasun mahşere dek hürriyet

Oldı ruhaniyetin imdadı

Yıkdı keşane-i istibdadı

Aldı hürriyet, `adl ve dadı

Yaşasun ordu ile cem`iyet

Yaşasun mahşere dek hürriyet

Doğdı afakımızda bir ağter

Y`ani cem`iyet `adalet kesister

Destgir oldu niyaz-ı onur

⁶⁷ Karagöz, 28 Aralık 1908, nr. 45, s. 2.

Yaşasun ordu ile cem`iyet

Yaşasun mahşere dek hürriyet

Almadı necibse sahih bir ğaberi

Buda düşmanımızın hep eseri

Bin perişan olayım yok zararı

Yaşasun ordu ile cem`iyet

*Yaşasun mahşere dek hürriyet*⁶⁸

Şiirler kuşkusuz dönemin ruhuna dokunmak açısından diğer birçok kaynaktan daha etkili bir anlatı bize sunmaktadır. Çünkü, aydınların ve halkın içindeki meşrutiyet özlemi ve heyecanı daha etkili bir şekilde bugüne aktarılmaktadır.

Resim 2.2. Karagöz ve Hacivad'ın Figürlerine ve Falakaya Yatırılan Bir Kişi

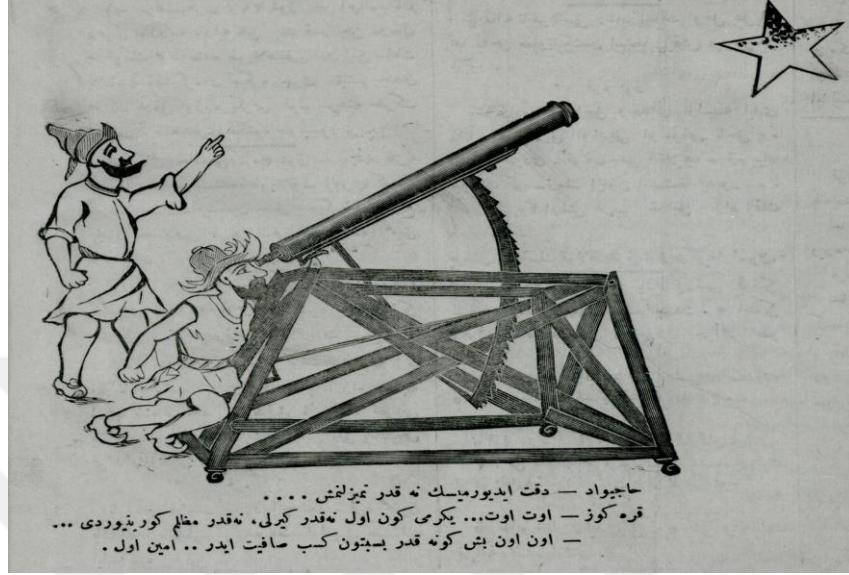
Kaynak: Karagöz Gazetesi

II. Abdülhamid'in despotik bir kişiliğe sahip olduğunu göstermek amacıyla yayınlanan bir karikatürde II. Abdülhamid, Karagöz ve Hacivad'ın figürlerine ve falakaya yatırılan bir kişinin figürüne yer verilmiştir. Abdülhamid falakaya yatırdığı kişiye: "Şimdi `ala kızılıcığı ye, `aklını başına toplada bir daha kâmil insanlara sataşma... Anladın mı

⁶⁸ Karagöz, 7 Ocak 1909, nr. 48, s. 3.

çocuk!.....” diye söylenmektedir. Bu esnada halktan figürüne yer verilen kişiler manzarayı seyretmekte, falakaya yatırılan kişi ile halka gözdağı verilmektedir.⁶⁹

Resim 2.3. Hacivad ve Karagöz'ün Teleskop İle Bir Yıldızı İncelemesi

Kaynak: Karagöz Gazetesi

Karagöz gazetesinde, II. Abdülhamid dönemini eleştirmek için karikatürlere sık sık başvurulmuştur. Yukarıdaki örnekler dışında bir örnekte Hacivad ve Karagöz'ün teleskop ile bir yıldızı incelemesi gösterilmektedir. Yıldız figürü, Yıldız Sarayı'nı temsil etmektedir. II. Meşrutiyet'in ilanından dolayı Yıldız Sarayı üzerinden Abdülhamid'e atıfta bulunulmuştur. Karikatürün altında bulunan diyalogda Hacivad Karagöze: “Dikkat idiyor musun ne kadar temizlenmiş...” demesine karşın Karagöz: “Evet evet... Yirmi gün evvel ne kadar kirli ne kadar muzlim görünüyordı...” karşılığını vermiştir. Buna mukabil Hacivad: “On on beş güne kadar kesb-i safiyet ider emin ol.” cevabını vermiştir.⁷⁰

⁶⁹ Karagöz, 13 Ocak 1909, nr. 51, s. 4.

⁷⁰ Karagöz, 13 Ağustos 1908, nr. 2, s. 4.

Resim 2.4. Yıldız Sarayından Sultanın Ayrılması

Kaynak: Karagöz Gazetesi

II. Abdülhamid'in tahttan indirilmesinden birkaç gün sonra yayınlanan bir karikatürde Yıldız Sarayından sultanın ayrılmasına istinaden Hacivad ve Karagöz arasında şu konuşma geçmektedir: Hacivad: “Nasıl Karagöz tamamıyla temizlenmiş mi?..” sorusuna binaen Karagöz: “Aman ne söylüyorsun birader... Tertemiz... Her taraf sırma köşkü gibi parıl parıl parlıyor...”⁷¹

Resim 2.5. Abdülhamid ve Hemen Arkasında Ceketini Hazır Tutan Karagöz

Kaynak: Karagöz Gazetesi

⁷¹ Karagöz, 3 Mayıs 1909, nr. 80, s. 4.

II. Abdülhamid'in tahtan indirilmesinden sonra yayınlanan bir karikatürde Abdülhamid ve hemen arkasında ceketini hazır tutan Karagöz'ün figürüne yer verilmiştir. Abdülhamid bavulu hazırlanmış bir şekilde resmedilmiştir. Karikatürün hemen altında: "Ne yapalım kader böyleymiş!.." ifadesine yer verilmiş, sultanın saltanat koltuğundan indirilmesine atıfta bulunmuştur.⁷²

31 Mart Vakası'ndan sonra Osmanlı Devleti'nde saltanat koltuğu el değiştirmiş, tahta II. Abdülhamid'in yerine Mehmed Reşad geçmiştir. Karagöz'de saltanat koltuğunun el değiştirilmesi sevinçle karşılanmış ve büyük bir bayram olarak tanımlanmıştır. Ordu methedilmiş, otuz üç yıllık esaretin bittiğinden bahsedilmiştir:

— *Aman Hacivad eğilde dinle.. Bak.. "Artık kurtulduk.. Artık şimdi kurtulduk. Namusumuz, hayatımız milletimiz haysiyetimiz, şimdi, şimdi kurtuldu. Şimdi milletimizle tamamen iftiğar edeceğiz, şimdi Osmanlılığımızla bütün bütün alınlarımızı yukarı kaldıracacağız. Sevin! Sevin! Ey otuz beş milyon Osmanlılar... Sevin! Sevin!?"*

— *Evet birader.. İşte bir bayram ki eşini kimse görmemiştir. Cenab-ı Hak Osmanlı, emsali bi-nihayesini bütün muhterem, mu`azzez Osmanlıya hatta bütün mütemekkinin cihana nasib ve müyesser eylesun. Bu sur pür sürur cümleye müteyemmin mübarek olsun.*

— *Âmin birader, âmin. Gazete ne diyor? Sevin!.. Değil mi. `Acaba böyle bir iğtara lüzum var mı?... Sevinmemek mümkün mi?... Sevincimden çocuk gibi hoplayub zıplamak için kendimi güç zabt idiyorum.*

— *Böyle yevm-i müsa`adeti tevaimde öyle ufak tefek kusurlara bakılmaz.. Kalk istediğin gibi oyna...*

— *Öyle ise Hacivad... İşte bu şeref `Osmanlıya bende oynacağım...*

⁷² Karagöz, 3 Mayıs 1909, nr. 80, s. 4.

Resim 2.6. Abdülhamid İle Vicdan

Kaynak: Karagöz Gazetesi

— Oğ, aferin Karagöz...

— Ne yapayım kardeş... Sürur herkes de başka bir tesir hâsıl ider. Bende böyle zevk aldım. Sevincim o derecede ki... Bugün beni döğseler tekme ile ezseller yine güleceğim. Gül birader gül. Otuz beş senelik acıyı tam unutmak üzere iken dokuz aylık bir tıfil..

— Aman birader.. İyi didin... Otuz üç senelik ezadan sonra nail olduğumuz hürriyet tamam dokuz ay olmuş iken yine o mihr-i direğşanı-ı sa`adet az kalsun şusufa yüz tutuyordu. Fakat müddet tamam olmuş o tıfil-ı latif işte bugün artık tevlid itdi. Hem de tamam el eyyam ve mükemmel el-sıhhe olarak doğdı... Şemdinker ve hüsn-i muhafazasına gayret bütün erbab duş himmetine bir veciye-i zımmetdir.

— Ah kardeşim.. Bizleri bizlerden ziyade düşünen ve hatta kendilerini düşünmeyen.. Hem de hiçbir emniye, ufacak bir menfa`at dağı gatur ve gayale gelmeyerek ebediyen bu himmet ne rütbe-i yüce, ne kadar `ali...

— Sus birader... Sus bu himmet nadide ve neşeni deyi insan görüb işidubda kendisinin bu şereften mahrumiyetini düşününce utanub yerlere geçmamek iş bile değil...

— Cenab-ı Bari sa`ilerini meşkûr, `ömürlerini efsun buyursun.

— Âmin.

— Bir daha görmeyeceğimizi zanıtığımız o hürriyet ve meşrutiyetden ufacak bir zaman mahrumiyetimiz bizleri ne hale sokmuşdı. Herkes müthiş, gökler mahzun, erbab-ı namus, `asata karşı dalgir fakat zebun.

— ...Evet.. Ağzlarımız hem kederden hem korkudan açılmıyordu. Heme an bir te`aruz müntezir, her dem, bir tecavüz-ü gayr-ı meşru`a hazır bir hal elimde iden...

— Ne söylüyorsun birader hiç gitmediğim halde kendimi İran`dayım sandım.

— Cenab-ı Hak onları da kurtarsun.

— Zulüm ve gadrın artık devam edemeyeceğine inandım.

— Onlarda yakında kurtulur zaniderim.

— Zan değil du`a idelim. Şe yeym-i mübarek hürmetine belki müstecab olur. Ey.. Oku bakalım... Daha neler var?...

— Selanik`de ikametgâh hamidi...

— A... Hala nama nisbetle tesmiye mi?.. Daha nisbet idilecek ber yer kaldı mıydı..

— İşte bir bu kalmış ğaliba...

— Yok... Yok... Var.. Denizde o yolda tesmiye edilmiş adalar falan. Yok..

— Adaların ismi var bittab`i değiştiremez.. Yeniden bir yer alub zabtitmedik ki.. Ona nisbet idelim. M`amañih eğer mutlaka matlub ise.. Dur dur.. Buldum. Selanik de iki dane kara burun var... Birinin adını değiştirmeli.

— Bakalım Selanik ahalisi ister mi?..

— İstemezlerse de hakları var. ..

— Ey oku bakalım... İkametgah neresi olacaktı..

—“Selanik de Hamid saninin Alaattin`in Yalısı tağsis idilecektir.”

— Canım birader benim işittiğime nazaran orada hatta şehire iyice uzak bir mevk`ide bir bazerganın (örümcek) t`abir olunan köşkü varmış.. Orası fena mı?..

— Artık orasını vazifedar olanlar bilirler... Ona kapuyu ördüler.. Kim o...

— Canım mim o dinir mi?.. Hiç alafranğa bilmez misin?.. (Antre) disene a

— Antre antre.. O buyurun mösyö.

— `Afu idersiniz efendim sizi tanıyamadım..

— Bendeniz... Ğazetenin muğabiriyim.. .

— Teşerrüf itdin efendim.. Buyrun buyrun...

— Çok rahatsız idecek değılim.. Maksadım gördüğüm ahval-ı fevk`aladeden muhassıl hayret ve memnuniyenin `azimemi beyan itmekden `ibaretdir..

— Emridiniz efendim.

— İstanbul gibi bir şehir içinde bu kadar vakay`i ğarkul`ade cereyan itdiğı halde nasıl olub da bir kimsenin bile burnu kanamayarak meselenin yalnız `asakire inhisarından dolayı `umum ile beraber bendenizde hayretde kaldım. Doğrusı bu derece `azim bir muvaffakiyet, fevk`alede bir fi`aliyet şimdiye kadar hiçbir yerde görülmemiştir.

— Teveccühünüz efendim.

— Teveccüh değil efendim `ayn-ı hakikatdır. Korkularından şehri terk idenler hakikaten beyhude bir zahmet-i iğtiyar itdiler.... Eyyamı ağırede Japonların gösterdikleri asar ve dehayı, belki de birkaç kat daha fazlasıyla `Osmanlı orduları gösterdi, zaten müsellemler olan hamaset ve şeca`ati bir derece-i balaterine çıkardı. Koskoca şehir içinde muharebe idildi. `Adeta şenlik topı atılıyormuş gibi herkes işiyle gücüyle meşğuldi. Azizim. Ordularınız hakikaten büsbütün başka ve cidden ğarkul`ade bir ğilkatda hayran olubda istihzan itmamek mümkün olamıyor. Şehirde idare-i `örfiye `ilan edildi. Fakat his olunmuyor. Hâlbuki idare-i `örfiyenin namı bile insanı tedhiş ider. Siz şimdiye kadar avrupadan birçok mevad alub tatbik itdiniz. Şimdi siz numune-i imtisal olarak tadiye-i dine başlamış oluyorsunuz. Bu muvaffakiyetleriniz bilad-ı saireye tatbike cidden seza... Gerek hususati m`aruza ve

muvaffakiyet ağirenizden dolayı bilğassa tebrik iderim. Bayramınız mübarek olsun...

— *Tekrar tekrar `arz-ı teşekkürat iderim. Devlet ve ikbal ile efendim. İnşallah b`adema çok görüşürüz...*

— *Her zaman efendim her zaman.*

— *Ah Karagöz... Artık dayanamayacağım.. Sevincimden çocuk gibi ağlayacağım..*

— *Ağla Hacivad ağla... Bugüne yetişemeyen İslam'umuzun mahrumiyetine ağla... Ağlamakda insanı açar....⁷³*

Tanin'in gazetesinin Abdülhamid ile ilgili olarak: "Abdülhamid Rahat Bir Uykuya Dalmamak İçün Kendi Kendisini De Rahatsız İtmek İster İmiş..." manşetine yer verilmiştir. Bu manşete binaen Karagöz: "El-ceza-i min cinsil `amel. O kimsede rahat bıraktı mıydı?.." değerlendirmesinde bulunmuştur.⁷⁴

Gazetenin takvim-i ceraid bölümünde Aheng'in:"Abdülhamid İle Vicdan..." manşetine yer verilmiştir. Bu manşete binaen Karagöz: "El-zidan la-yectem`an..." değerlendirmesinde bulunmuştur.⁷⁵

Abdülhamid ile ilgili bir başka haberde, Selanik'e yağmur yağdığı fakat Abdülhamid'in ikamet ettiği Alaattin'i Köşkü'nde yağmur yağmadığı aktarılmış, Karagöz bunun nedenini Abdülhamid'e bağlamıştır:

İttihad:

Ceride-i Şarkiye'den naklen

Selaniğ'e yağmur yağdığı sırada Alaattini Köşküyle bağçasına bir damla bir damla rahmet bile düşmamışdır. Anlaşılan `Abdulhamid'in bulunduğu yerlere rahmet-i ilahiye bile nüzul itmemektedir.

Karagöz — Rahmet ile l`anet arkadaşlık idemezler ki oraya rahmet düşsün.⁷⁶

⁷³ **Karagöz**, 29 Nisan 1909, nr. 79, s. 3-4.

⁷⁴ **Karagöz**, 20 Mayıs 1909, nr. 85, s. 4.

⁷⁵ **Karagöz**, 20 Mayıs 1909, nr. 85, s. 4.

⁷⁶ **Karagöz**, 27 Mayıs 1909, nr. 87, s. 4.

Resim 2.7. Abdülhamid Masada Tahta Oymakta

Kaynak: Karagöz Gazetesi

Yayınlanan bir karikatürde Abdülhamid ve Karagöz'ün figürüne yer verilmiştir. Karikatürde Abdülhamid masada tahta oymakta, karşısında bulunan Karagöz'e: “Bu sana`atı pek severim... Bir türlü vazgeçemiyorum.. Bilsen karagöz ağa otuz senedir neler oydum.” der. Buna mukabil Karagöz: “0... Söylemesen de biliyorum... Hep merakın ile değil mi ki cümlemizi bıçkı talaşına benzettin...” karşılığını vermiştir. Karikatürde Abdülhamid'in devlet yönetimi hicvedilmiştir.⁷⁷

II. Abdülhamid'in ağzıyla yazılan bir şiirde, Abdülhamid sert bir dil ile eleştirilmiş, farklı suçlarla itham edilmiştir:

Görmedi bir güzel gün girift eyyam kahrımdan

Olurdu behrever Haccac-ı Zalime hükm ve ğadırımdan

Fezayı l`anet hakda mukimim yıldızım üzere

⁷⁷ Karagöz, 27 Mayıs 1909, nr. 87, s. 1.

Bela baranı yağdırdım bütün dünyaya ebrımdan
Çıyanlar, derlu ejderlerle dolu memlu kuh-ı kafim var
Ne mümkün tinere bir ğatve çıkulsun kavs-ı cebrimden
Şeytan ve mıla`ayn kusur mı her dem ziyaretle
Ğabais mel`anet tayin ider hayretle şerrimden
Bana haşem ve ğazab sanki verilmiş kahr için nasa
Bilenler diş bilir sabah ve mesa m`iyar zehrimden
Edibim; hikmet-i işkenceyi tefsir ederken ben
Cıvasıs iktisab-ı fen ider her nazım ve nesrimden
Cihani kandırub hüküm ve nukudumla esir itdim
Perişan oldu (!) Jön Türkler benim zülüm ve şürurumdan
Kimin katl itdirub da laşesini deryaya atdırdım
Balıklarda ğeza ve lezzet aldı şanlı (!) asrımdan
Dayak altında birçok kimseler fersude-i `ömür oldu
Heman Fizan`a teb`id eyledim sür`atle kasrımdan
Elimle eyledim env`a-ı nev işkenceyi icra
Ğülasa lezzet aldı hiddetim ahrara cürümden
O bir divane meşrebirdir, eşşekdir, bence hayvandır
Uman hürriyeti ben bir hayat oldukça devrimden
Vücudu çak olub doğru `âdem abada `azimdir
Necat ve fevz-i istikbali kim gözlerse dehrimden
Nazarlar değmesun evvel saye-i şehname yoksa
Tenezzül eylemem dünya yıkılsa kadrimden
Tabasbus `arz ider keyfimce m`atuh, şaklabandır pek
Seza kıldım o cahı ref`ete ğakana sadrımdan
Donanması hayatımla (!) muvaffak rüzgâr buldum
Selamet perver oldu nazır-ı bahriye seyrimden

Fena yok zan idersem `ömrüme; kahbe ecel gelse

Kabul rüşvet eyler def` olur dergâh-ı mükerrerimden

Koca Taşkışlayı işkenceye hasr eyledim

Şehir-i zaliman oldım eserde yok mı ğayrımdan (!)

Ğülasa ben olursam da ğasarım mahvolub bitmez

Uzaklaşun bütün nev` beşer kabrimden⁷⁸

Şiirde II. Abdülhamid şerir, katil, zorba ve zalim gibi olarak tanımlanmıştır. Bu tanımlamalar Karagöz'ün muhalefette ne kadar sert bir dil kullandığını görmek açısından elzemdir.

Takvim-i ceraid bölümünde İttihad Gazetesi'nde yer verilen bir darb-ı mesele binaen Karagöz; II. Abdülhamid'i düşman olarak tanımlamış ve öldürülmesi gerektiği imasında bulunmuştur:

İzmir'de ki İttihad:

Su uyur, düşman uyumaz.

Karagöz — Bu darb-ı mesele nazaran Abdulhamid'e mütemadiyen afyon yutdurılmalı ki uyusun...⁷⁹

İttihad'ın: "...Abdülhamid, tuvaline pek meraklı görünüyor imiş. Saç ve sakalını, hatta suratını da mahirane boyayormuş. Rengi her zaman için her dem taze ve pembe görünüyormuş." haberine binaen Karagöz: "Şimdiye kadar ğalkı aldattı. Bundan sonra kendi kendini aldatmağa çalışıyor..." sözleriyle karşılık vermiştir.⁸⁰

⁷⁸ Karagöz, 31 Mayıs 1909, nr. 88, s. 3.

⁷⁹ Karagöz, 7 Haziran 1909, nr. 90, s. 4.

⁸⁰ Karagöz, 3 Haziran 1909, nr. 89, s. 4.

Resim 2.8. Abdülhamid Olta ile Balık Tutmuş

Kaynak: Karagöz Gazetesi

Yayınlanan bir karikatürde Abdülhamid olta ile balık tutmuş ve “Tuhaf şey... Ben otuz üç senede insanları kasdım kavurdum, memleketi küçültdüm belki de külünü havaya savurdum... Bu balık nasıl olmuş da büyümüş.” diye söylenmektedir. Kayık içinde Abdülhamid’i izleyen Karagöz ise: “Kanlı devrinden ğıda almış, Marmara’da de et lokması bulmuş da ondan büyümüşdür...” şeklinde karşılık vermiştir. Burada II. Abdülhamid’in yönetimine atıfta bulunmuş, saltanatı döneminde toprak kayıplarının yaşandığı, ölümlere sebep olduğu, tutuğu balığın ise akıttığı kandan beslendiği anlatılmaya çalışılmıştır.⁸¹

Köylü gazetesinin asayiş ele aldığı bir manşetine binaen Karagöz, Abdülhamid devrinde asayişin olmadığı, ordu ile beraber asayişin sağlandığını ifade etmiştir:

Köyli:

Asayiş nedir?

Karagöz— Devr-i İstibdad’da bir kemal bulunduğu hakkında her gün her yerlerden yalan rivayetlerle temine çalışırken Allah’a hamd ordumuzun sahihen temin eylediği hal-i sükun-u mes`udane..⁸²

⁸¹ **Karagöz**, 23 Haziran 1909, nr, 95, s. 4.

⁸² **Karagöz**, 8 Temmuz 1909, nr, 99, s. 4.

Gazetenin takvim-i ceraid bölümünde yer verilen bir haberde II. Abdülhamid'in deli olduğu imasında bulunulmuştur. Sabah gazetesinin; "Abdülhamid Mecnun Olmuş Mu?" manşetine binaen Karagöz: "Evvelce akıllı mıydı?" şeklinde bir değerlendirmede bulunmuştur.⁸³

Resim 2.9. Hacivad ve Karagöz Darağacının Yanı Başında

Kaynak: Karagöz Gazetesi

Rumi 31 Mart 1326 (13 Nisan 1910) tarihli sayısında II. Abdülhamid'in tahtan indirildiği 31 Mart Vakası'nın yıl dönümü münasebetiyle 31 Mart Vakası'nın mevzubahis edildiği bir karikatür yayınlamıştır. Karikatürde Hacivad ve Karagöz figürüyle beraber birkaç darağacı resmedilmiştir. Karagöz darağacının yanı başında oturup ipini tutmuş, Hacivad: "Oo... Karagöz salıncaklığa mı başladın. Bu sına'atda mı var?." sorusuna binaen Karagöz: "Ha! İstersen bak bin. Boynun ölçüsünü al. Buna 31 Mart salıncağı dirler. Nasılsın?..." şeklinde cevap vermiş, 31 Mart Vakası'nda idam edilenlere atıfta bulunulmuştur.⁸⁴

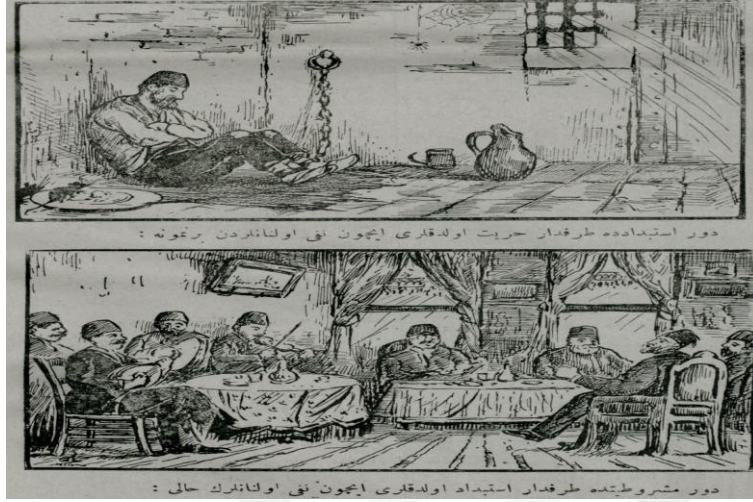
Tanın gazetesinin: "Abdülhamid'in Sır Kitabisi Mi, Kitabcisi Mi?" manşetine binaen Karagöz; "Nede olsa sevmem. Onun ismi sinirlere dokunur." karşılığını vermiştir.⁸⁵ Bu ifadeler Karagöz gazetesinin direkt Abdülhamid'e karşı saf tuttuğunu görmek nazarından elzemdir.

⁸³ Karagöz, 19 Ocak 1910, nr, 159, s. 4.

⁸⁴ Karagöz, 13 Nisan 1910, nr, 183, s. 4.

⁸⁵ Karagöz, 18 Mayıs 1910, nr. 193, s. 3.

Resim 2.10. İstibdat Dönemi ve Musiki Aletlerini Çaldığı Birkaç Kişinin Figürü

Kaynak: Karagöz Gazetesi

II. Abdülhamid Dönemi'nin "İstibdat Devri" olarak adlandırıldığı Karagöz gazetesinde, İstibdat ve Meşruiyet Dönemi'ndeki hürriyet ortamının mukayese edildiği bir karikatür yayınlanmış, karikatürde iki farklı resme yer verilmiştir. İstibdat Dönemi'ne atıfta bulunduğu birinci resimde yerde oturmuş, ayakları prangaya vurulmuş bir figüre yer verilmiştir. Resmin altında: Devr-i İstibdad da tarafatar-ı hürriyet oldukları için nefi olunanlardan bir numune:" sözlerine yer vererek özgürlüğün prangalandığı ifade edilmek istemiştir. Meşruiyet devrine atıfta bulunduğu ikinci resimde ise kapalı bir mekân da oturmuş kiminin ayak ayaküstüne attığı kiminin ise musiki aletleri çaldığı birkaç kişinin figürüne yer verilmiştir. Resmin altında; "Devr-i Meşrutiyet'te tarafdar-ı istibdad oldukları için nefi olanların hali:" sözlerine yer verilmiştir.⁸⁶ İki rejimi kıyaslayan bu karikatür, istibdat idaresinin kendisinden olmayanlara iyi muamele bulunmadığını, böyle kişileri yoksun bıraktığı ifade edilirken, meşrutiyet düzeninde her düşünceden insanın rahat ettiğini anlatmaktadır.

II. Abdülhamid ile ilgili olarak gazetenin diğer bazı sayılarında incelediğimiz haber ve karikatürlerin benzerlerine yer verilmiştir.⁸⁷

Karagöz gazetesinde, padişahın yanı sıra devlet adamlarına yönelik eleştirel mahiyette haberler ve şiirler yayınlanmıştır. Bu haber ve şiirlerde devlet adamları sert bir

⁸⁶ Karagöz, 21 Mayıs 1910, nr. 194, s. 3.

⁸⁷ Bkz. Karagöz, nr. 21, 84, 86, 89, 100, 102, 171, 195, 221.

dille eleştirilmiştir. Devlet adamlarının görevlerini yerine getirmediğinden, görev aldığı kurumlarda başarılı olmadıklarından ve devletin çökmesine neden olduklarından bahsedilmiştir.

İstibdad Devri paşalarından biri tarafından kaleme alındığı belirtilen şiirde; işin ehline verilmediğinden, devlet hazinesinin ve vakıfların soyulduğundan, millet ve devletin felaketine yol açtıklarından bahsedilmiştir:

Devr-i İstibdad serkerdelerinden bir paşanın refikay-ı ğabiset intimasına yazdığı bir mektub sureti:

Biz milletin başında belayı mahz-ı şer iden

Güya vekil devlet iden namver iden

Bu kargahda biz bir alayı derbeder iden

`Âlem yıkılsa biz yine azade-i ser iden

Çekdin hemişe sığaya emval-ı devleti

Ğasb eyledin hücum ile evkaf-ı millet

Meftun iden ğıyanete ğayet cebin iden

Hakka ki biz hemişe erazil-i neşin iden

Erbab-ı istikamet içün ğaşin iden

Bu heyet ile Millet-i İslam'a şin eden

Mahv eyledin fesad ile ağlak-ı milleti

Kıldık mizacı âleme sarı bu `illeti

Badi olub felaketine mülk ve milletin

Biz `alakamıdsı olmuş iden çünkü devletin

Dillerde namı kalmış idi şan ve şevkinin

Env`ainı husule getirdim musibetin

Şam Haleb de kalmadı çenkane topladık

Nenas bi-hayâ sırtınca hopladık

Hep iğtilale ba'is idi neşr olan nizam

Bu m`asiyetle kalmadı intizam

Sardı vücudu maliyeyi illet-i cezam

Verdin ğerabe âlemi biz hâsıl kelam

Serdefter erazil iden hep şu hal ile

L`anet okurdu ğalık-ı cihan irtical ile

Verdin umur-u devleti dest-i esafîle

Kasr-ı metin devleti yıkık bile bile

Ahval-i mülki mel`abe itdin erazile

Bu dehr içinde bir daha gün görmedik hele

Jurnalcilikle mahv idub ahrar-i ümmeti

Yıkık ğarâbezâre çevirdik şu milleti

Geçdi bütün umura ğuruh-u müntesibin

Yağma ğıranı sultana eyledin karin

Şekli ta`adiyatı görüb titredi zemin

Eflaka çıkdı ah re`iyet ğazin ğazin

Onlar o rütbe başladılar ki mezalime

Rahmet okudu her biri Haccac-ı Zalime

Yıkık bu mülk-ü saltanatı eyledik ğerab

Kâşane oldı şimdi bize lane-i ğerab

Meb`us-u millete virecek var mıdır cevab

Bilmem nasıl kabul edecektir bizi turab

Yazdım şun âlemi, ikan için sizi

L`anetler ile yâd ider elbette cihan bizi.⁸⁸

Devlet adamlarının eleştirildiği bu şiirde yine gazetede yayınlanan şiirlerde olduğu gibi sert bir üslup kullanılmış, devlet adamları farklı suçlarla itham edilmiştir. Burada her

⁸⁸ Karagöz, 22 Ekim 1908, nr. 25, s. 2-3.

ne kadar devlet adamları eleştirilmiş olsa da bütün bunların müsebbibi II. Abdülhamid olarak gösterilmiştir.

Gazetede Bozcaadalı Hasan Hüsnü Paşa hakkında yazılan on dört mısralık uzunca bir şiire yer verilmiştir. Şiirde, Hasan Hüsnü Paşa hırsızlıkla itham edilmiş, nazırı olduğu bahriye vapurlarının çürümeye yüz tuttuğu ve tersanenin de iş görmez halde olduğu ifade edilmiştir:

Zaman-ı İstibdad Yedigârlarından:

Ser muğarrib tersane. Sarık- esher ve yegâne Bozcaadalı müteveffî Hasan Hüsnü Paşa hakkında vaktiyle nazm idilmiş iken bizzarure idilemeyen vasıfnamesi:

1

Hakikat Nazır-ı Bahriye asa bir jıyan olmaz

Hele evvel ğain ve zalimden alçak bir bilan olmaz

Hasan Paşa gibi sirketde mahir pehlivan olmaz

Evet, nazır gibi â'lemde bir saçkıran olmaz

Ne bitmez ömür imiş yarıb bitirdi devleti yitmez

Belay-ı mübrem oldı son zamanı buldı da gitmez

2

Donanma bağıdır kıçdan kara hepsi mehabet-ı riz

Bu sonlar midyelerden hep olundu tekneler techiz

Direk ok, tekneler yay olmuş hep alat-ı harbleriz

Durub hengâm-ı harbi bekliyorlar merhametimiz

Bozuk çarğlar, delik kazğanları, yelken çuvallardan

Zafer mamul ider bi-`akıl ve iz`an köhne sallerden

3

Gezersen sahil-i tersaneyi anlarsın halinden

Vapurlar, zirhlular mahkûm-u mevtdir sen ve salinden

Dizilmiş haberdar olmuş hepsi irtiğalinden

Bu yaşda sanılasun hak enleri harb ihtimalinden

Çürüklük halini almıştır atık hal-i tersane

Bu kabristanı görmek ğam virer vicdanlı insana

4

Temelden yıkdık ey zalim deni tersaneyi yıkdık

Yıkub baykuş gibi enkazının da üstüne çıktık

Ne soyumdan ne çalmaktan ne tağrib itmekden bıktık

Alub avucunda bunca kahramanı hırs ile sıkdık

Ğuda-i Âlem ağlar bahriye efradı zalimlikden

Vatan evladının gelmiştir onlar hepsi sulbundan

5

Çevirdin dairen, dağilde kim kaldıysa şad oldu

Feraşkeden çıkan yüz cariyen belki azad oldu

Elan namzedlere ihsan-ı rütbe itiyad oldu

Nişaneler, rütbeler mak`ule-i mansıblar mezad oldu

Sana çok zevcelik itmiş ğanım kızlar yetişirdig

Senin halinde fevk`alede ğırsızlar yetişirdig

6

Ma`aş asa et, ekmek, yağ, piriņ, elbise m`adumdur

Hele zeytunla zeytunyağ, sabun, haliyle mektumdur

Ma`aş elbise, t`ayin ismi amma ki mevhumdur

Sarub tekfin iderler surete serkiye merhumdur

Olur mu çıplak açlardan ümid-i ğidmet etmek ah

Mu`in ol bahriye efradına ya hazreti Allah

7

Düşün! Bir zabıt-ı bahriyeyi ey sahibi irfan

İder suretle ser ki yüzde on doksan ğuruş noksan

Ma`aş elbise yok t`ayinine de el atdı sarrafan

İder sarrafa minnet iltica biçare muğtacan

Nedir maksad neden icad olundu ser ki, suretler

Meram, nazır kazansun zabitan çıksun zaruretlet

8

Verilse et piring, yağ kokmuş olmak âdet olmuşdur

Ğususan sade yağ, zeytunla zeytunayağ bozulmuşdur

Eşkimi ya köpek mi et bilinmez hali bulunmuşdur

Bu mevtaler a`ceb nerden kasabğaneye dolmuşdur

Nasıl bir hırs-ı sirket kim kapatmış çeşm-i iz`anı

Gören yok söyleyen yok seyreden bir hükm-i devranı

9

Bize bir sanduk icad eyledin ki namı teshilat

Çıkan üç ayda bir aylığı içinden kısmı teshilat

Kim itmiş istifade? Aya dafi-i hacat

Teraküm eyleyen binlerce altun nerededir heyhat

Bunu mamul iderdik hüsn-i niyet macerasından

Sehulet, merhamet dirken neler çıkdı verasından

10

Nizamına riyaset eylemek kâhyaya kalmışdır

Nizam ve intizam devleti hep yıllar almışdır

Âdalet mahv olub zulm ve ihanetler çoğalmışdır

Nizamsızlık, bu ğainlik içinde ğalk bunalmışdır

Umur devleti, resmiyeti ad itdik eklenince

Makam-ı devlet ey nevsanperest matbağ midir sence

11

Divanınca fakire mecma-ı env`a-i minnetdir

Divanınca za`afa meşher-i alam mihnetdir

Divanınca resay-ı hacete meydan ibretdir

Divanınca olur kim mahşer ve fakir mezellemdir

Dolar taşlık her gün iderler cüstücu imdad

Muhasib, yoklama, şûrâ cevab i`ta eder bi-dad

12

Divanınca ma`aş i`ta iderken seyre şayandır

Tarafgirar alır üç dört ma`aş birden ki ğandandır

Güruh-u bi-kesane bir ma`aş güya ki ihsandır

Sıkışmış ah ider feryad ider muhtaç dermandır

Kulak kimler verir herkes de nefsi nefsi feryaddan

Sanır herkes ki mahşer; biğaber kardeşle evladdan

13

Kıdem, irfan ve m`alumat aranmaz intisab ister

Veya arsızca yalvarmak için kuvvetli bab ister

Terf iyab ikbal olmak ancak irtikab ister

Sa`adet bekliyorsan; doğrulukdan ictinab ister

Ğıyanet mel`anet mamul iderler merd-i kâminden

Sadakat, hüsn-ü ğıdmet beklenir esafilden

14

Danaat ba`is-i sıdk ve sadakatdır sana kalsa

Danaat da`iye-i izz ve şerafettir sana kalsa

Danaat bir ferasetdir bir zarafetdir sana kalsa

Danaat külli veche istikametdir sana kalsa

Dani olsan eğer, ey taleb-i rahat olan insan

*Danaatle olurmuş matlabinde şâdmân insan.*⁸⁹

Şiirde Bahriye Nezareti'nde görevli bir paşanın görevli olduğu görevini layıkıyla ifa etmemesinden dolayı devletin en önemli kurumlarından birinin içler acısı bir halde olduğu belirtilmiştir. Şiirde nezaret çalışanlarının da çalışma koşullarının iyi olmadığı dolayısıyla kendilerinden iyi bir hizmete beklenilemeyeceği ifade edilmiştir.

Gazetede yayınlanan bir haberde ismi verilmeyen bir mutasarrıfın firar edildiğinden bahsedilmiş, Karagöz müstehzi bir üslup ile konu hakkında değerlendirmede bulunmuştur:

Azmi'den aldığımız bir varakada mutasarrıfın firarından, memleket amirsiz kaldığından bahisle şikâyet ediliyor ve İstanbul'un bir mahallesi hükmünde olan ve ehemmiyet-i mevk'iyesi azade-i külfе-i beyan bulunan koskoca bir mutasarrıflığın sahipsiz gibi kalmasına meydan verilmek iktiza eder deniliyor.

Karagöz

*Köyleri köpeksiz kalmış... Değneksiz gezebileceklerde hala şikâyet ediliyor... Bana kalırsa haksız.*⁹⁰

Resim 2.11. Hacivad ve Karagöz ile Birlikte Sıraya Dizilen Bazı Devlet Adamları

Kaynak: Karagöz Gazetesi

Devlet adamlarını konu edinen bir karikatürde Hacivad ve Karagöz ile birlikte sıraya dizilen bazı devlet adamlarının figürüne yer verilmiştir. Karikatürün metninde

⁸⁹ **Karagöz**, 8 Ekim 1908, nr. 19, s. 3-4.

⁹⁰ **Karagöz**, 27 Ağustos 1908, nr. 6, s. 3.

Hacivad, Karagöz'e: "Aman Karagöz... Bunlar ne olacak... Sıra ile dizmişsin" der. Karagöz ise: "Habse girecekleri için bitlenmesunler. Tıraş ediyor... Fakat birader pekde tüy tebası imişler..." cevabını vermiştir.⁹¹ Karikatürde hapse girecekleri belirtilen devlet adamlarının sakalları ile dalga geçilmiştir. Bunların sakallı olarak resmedilmesinin sebebi ise İstibdad Devri görevli kişiler olduğu anlaşılması içindir.

Karagöz gazetesinde padişah ve diğer devlet yöneticilerinin yanında vekillerde eleştiriye tabi tutulmuş, vekillerin mevzubahis edildiği haberler, makaleler ve karikatürler yayınlanmıştır.

Resim 2.12. Meclise Giren Birkaç Mebus ve Silah Dükkânının Önünde Hacivad ve Karagöz

Kaynak: Karagöz Gazetesi

Meclis-i Meb`usan'ın konu edinen bir karikatürde meclise giren birkaç mebusa ve silah dükkânının önünde diyaloga giren Hacivat ve Karagöz'ün figürlerine yer verilmiştir. Karikatürün metninde Hacivat Karagöz'e: "Birader vakit geçti.. Hepsi dağıldı. Gidiyorlar. Bundan sonra düello kim idecek.. Bu silahçı dükkânını nafile açtık ğaliba." der. Karagöz ise: "Hacivadcığım. Fakat gelecek seneye lazım olmaz mı?.. Şimdiden hazır bulunsun...." karşılığını vermiştir.⁹² Karikatürde düello bahsedilmesi o dönemde mebuslar arasında yaşanan ihtilaflara atıfta bulunmak istenilmiştir.

Meclis-i Meb`usan ve mebuslar gazetede yayınlanan karikatürlerin yanında haber metinlerinde de konu edinilmiştir. Yayınlanan bir haberde Tanin gazetesinin: "Meclis-i

⁹¹ **Karagöz**, 23 Ocak 1909, nr, 54, s.4.

⁹² **Karagöz**, 18 Haziran 1910, nr. 205, s. 4.

Meb`usan Ne Yapdı?” manşetine yer verilmiştir. Bu manşete binaen Karagöz: “Meclis bir şey yapamaz. Yapacak meb`uslardır. Onlardan bahset..” karşılığını vermiş, mebuslara atıfta bulunmuştur.⁹³

Resim 2.13. Karagöz Binaya Merdiven Dayamış Elinde “Yalan Torbası

Kaynak: Karagöz Gazetesi

Gazetede yayınlanan başka bir karikatürde üzerinde “Meclis-i Meb`usan” yazılı bir bina resmedilmiştir. Karagöz binaya merdiven dayamış elinde “yalan torbası” yazılı bir torba bulundurmaktadır. Hacivad, Karagöz’e: “Karagöz yine ne yapıyorsun?” der. Karagöz: “Görmüyor musun yalan topluyorum. Bari meydanda kalub gazetecilerin eline geçemesun. Zira pek çirkin oluyor” karşılığını vermiştir. Buna mukabil Hacivad: “Vay!.. Oradan çıkıyor mı? Hem hani ya “yalan torbaya girmez” diye bir söz vardır...” der. Karagöz ise: “Bunlar büyücek kısmı...” cevabını vermiştir.⁹⁴ Karikatür de mebusların faaliyetlerine atıfta bulunmuş, icraatlarının yalandan ibaret olduğu anlatılmaktadır.

2.2. KARAGÖZ GAZETESİNDE DEVLET KURUMLARI

Karagöz gazetesinde eleştiriye tabi tutulan hususlardan biri de devlet kurumları olmuştur. Devlet kurumlarını konu edinen haber, makale, karikatür ve şiirlerde devlet kurumlarındaki aksaklıklara, yolsuzluklara ve iltimasa değinilmiştir.

⁹³ Karagöz, 2 Temmuz 1910, nr. 206, s. 4.

⁹⁴ Karagöz, 8 Aralık 1910, nr. 256, s. 1.

Gazetede eleştiriye tabi tutulan kurumlardan biri Bahriye Nezareti olmuştur. Bahriye Nezareti'nin mevzubahis edildiği uzunca bir mersiye yayınlanmıştır. Mersiyede; Bahriye Nezareti'nin hali içler acısı olduğu belirtilmiş, nezaret çalışanlarının sefil bir halde olduğu aktarılırken, paşaların ve vezirlerin nezaret gelirlerinin büyük bir kısmını ceplerine indirdiği ifade edilmiş, sitemde bulunulmuştur:

Mersiye

1

Nazır dime celale ah cellad-ı bahriye

Aç bi`ilaç gezer durur efrad-ı bahriye

Görsün bu hali ağlasun efrad-ı bahriye

Kalbe melal bağşediyor yâd-ı bahriye

Kurbanıdır sefaletin evlad-ı bahriye

Tutdı cihat `alemi feryad-ı bahriye

2

Hangi umuru taht nizamında devrider

Her gün divanğanede zebat, derbeder

Tersane hali eskiye nisbetle beş beter

Açlık bunaltdı zabıtı, efradı sertaser

Kurbanıdır sefaletin evlad-ı bahriye

Tutdı cihat `alemi feryad-ı bahriye

3

Takdir ider mi karnı aç insanlar, ğıdmeti

Hasıl olur mı açlık ile hüsn-ü niyeti

Zail olur mı ğıdmet ile açlık `illeti

Nefret! Ne hale koydılar ah şanlı milleti

Kurbanıdır sefaletin evlad-ı bahriye

Tutdı cihat `alemi feryad-ı bahriye

4

Üç ayda bir ma`aş ile kabil mi intizam
Fersude bir libasa kılınca mı virir nizam
`Askerliği nizamide duçar inhizam
Kasden bu hali eyler b`azı amir elnizam

Kurbanıdır sefaletin evlad-ı bahriye

Tutdı cihat `alemi feryad-ı bahriye

5

B`azı emarenin bakın his cemiyeti
Ağz-ı mağsusannedir cehd ve ğireti
Rahat yiyubde içme mi paşalık ğidmeti
Layık değil mi cüzi gözetmek m`abeti

Kurbanıdır sefaletin evlad-ı bahriye

Tutdı cihat `alemi feryad-ı bahriye

6

Paşa vezir almadadır vardatı hep
Taksim-i ğram ile almakda dağili cep
Ğidmet, vazife! Hırs ile cem` eylemek zeheb
Biçaregan, beş ğuruş isterse biedeb

Kurbanıdır sefaletin evlad-ı bahriye

Tutdı cihat `alemi feryad-ı bahriye

7

Asker değil mi bahriye efradı millete
Bağşetmemiş mi abkay-ı devlete
Hazır değil mi devletin uğrunda rihlete
Düşmek revamı bunca fedai, mihnete

Kurbanıdır sefaletin evlad-ı bahriye

Tutdı cihat `alemi feryad-ı bahriye

8

*Devlet beka bulur mı, bulamazsa mu`adela
Âsker gelir mi ğirete görmezse mürüvvet
Pek Şin getirdi devlete cehren bu menzilet
İtmez mi bahriyeye hiç kimse merhamet
Kurbanıdır sefaletin evlad-ı bahriye
Tutdı cihat `alemi feryad-ı bahriye*

9

*Âsker, mut`i-i emr ve nizamet, aşikâr
Âsker, vatan muhafızı, kurbanı, pür ve kar
Layık olur mu `askere bakmak hakir ve har
Ğidmet, vazife kabil-i ifamı zar zar
Kurbanıdır sefaletin evlad-ı bahriye
Tutdı cihat `alemi feryad-ı bahriye*

10

*Bâzen beş on ğuruşla hiç olmazsa aldatın
Lazım deĝilsek bizi iĝrac idin artık
Mahveylemek reva ise destinde celladın
İnsaf idin esir isek azad idin, sanık
Kurbanıdır sefaletin evlad-ı bahriye
Tutdı cihat `alemi feryad-ı bahriye⁹⁵
S. N.*

Gazetenin sert eleştiriler yönelttiĝi bir başka Osmanlı kurumu Matbaa-i Amire olmuştur. Gazetenin muhavere bölümünde geçen bir diyalogda Matbaa-i Amire'nin işlev görmediĝi, çalışanlarının genelinin eş dost olup yolsuzluk yaptığı mizahi ve müstehzi bir üslup ile ifade edilmiştir:

⁹⁵ Karagöz, 26 Mart 1908, nr. 7, s. 3.

... —*Tam vaktinde geldin.. Matbua-i Amire açıldı artık vatanına avdet it orada yine geçinirsin.. Gideceğim hiç gitmez olur muyum? Zuhuru orada çıkıyormuş.. Sahibi de muharreri de.. Hepsi ahbab hem hepsi eski ahbab..*

—*Takvim-i Vakayi müdürüde değişti.*

—*Oğ buna memnun oldum..*

—*Fakat kendisini gözet biraz dikkat et... İçlerinde senden daha kıdemlisi var...*

—*Nede olsa eski dost düşman olmaz.. Sen merak etme.. Varayım gideyim biraz dolaşayım bakayım icraat-ı haseneye başlamışlar mı yoksa eski tas eski hamam yine bul kahve siğara.. Laf ve güzaf-e-i kerimi mi?..*

—*Yok.. Hem o devir değişti hem de gidenler o devirdekilerden değil... Hepsi de tecrübe dide kargüzar adamlar..*

—*Ben o kargüzarlardan hem de o devirde kargüzar olduğumu teslim etdirenlerden korkarım..*

—*Biraz zibadece söylüyorsun fare birader.. Yerin kulağı var dirler.. Sonra orada açlıktan ölürsün..*

—*Ben onlara söylemiyorum ya.. Hem bundan sonra ne korkum var.. Orada gazete çıkmıyor mu?.. Elbette kıyısından, köşesinden kalacaklardan geçinir giderim.. Ğuda'ya emant ol.*

—*Uğurlar olsun.*⁹⁶

Gazetenin muhavere bölümünde geçen diyaloglarda Hacivad ve Karagöz eleştirileri mizahi ve müstehzi bir üslup ile dile getirmiştir. Yukarıdaki diyalogda da Matbaa-i Amire bu şekilde eleştiriye tabi tutulmuştur.

Matbaa-i Amire ile ilgili yer verilen bir haberde; Matbaa-i Amire binası dışında, mevcut makinelerinin tamamının satılması halinde ancak dört bin kuruşa mukabil geldiği belirtilmiştir. Durum böyle iken müdüriyete dört bin kuruş maaş tahsis edildiği, bunun yanında müdürün devamlı olarak gezilere çıktığı belirtirmiştir. Hal böyle iken kötü son derece bir halde olan matbaacılığın ülkemizde terakki beklentisinin hayal olduğu ifade edilmiştir.⁹⁷

⁹⁶ Karagöz, 31 Ağustos 1908, nr. 7, s. 2.

⁹⁷ Karagöz, 15 Haziran 1910, nr. 201, s. 2.

“Gazeteler Müzakeratından” başlığı adı altında; “Matba`A-İ `Amire’yi Meclise Nakletmeli.” manşetine yer verilmiştir. Devamında Karagöz; “Oraya gelmesiyle sür`at temin idilemez. Ha oraya gitmiş ha yerinde kalmış hepsi bir.. Maksud tesri` ise matba`ayı ıslah itmeli.. Gutenberg’in ilk yaptığı makinelerle ancak bu kadar iş görülür.” değerlendirmesinde bulunmuş, makinelerin çok köhne olmasına atıfta bulunmuştur.⁹⁸

Gazetenin eleştirisi yönelttiği en önemli kurumlardan biri de Posta ve Telgraf Teşkilatı olmuştur. Yapılan eleştiriler de postaların vaktinde yerine ulaşmadığı, posta ücretlerinin pahalı olduğu, postaların açıldığı ve bazen de sahibine ulaştırılmadığı ifade edilmiştir.

“Telgraf ve Posta Nezareti Aliyesine” başlığıyla yayınlanan bir haberde gazete satıcıları ve abonelerinden farklı şikâyetlerin geldiği ifade edilmiştir. Gelen şikâyetlerde paketlerin bazen yerine geç ulaştığı bazen de açıldığı ifade edilmiştir:

Telgraf ve Posta Nezareti Aliyesine

Taşrada gazetemizi satanlarla abonelerimizden bir derlu şikâyet geliyor. Taşraya sevk eylediğimiz paketler b`azen geç, b`azen açık olarak mürsel-i ileyhlerine teslim edildiği gibi hiç gitmeyi de var. Şu hallerden bahisle Yeni Cam`i Postağanesi vuk`ubulan müraca`atımıza mukabil denildi ki:

— Siz paketlerinizi postağaneyeye teslim eylediğinizi isbata kadir olamayacağınız gibi bizde onları mahalli postağanelerine teslim eylediğimiz isbatdan a`ciziz çünkü ta`ahhüdü olmadığı için bir güne kayd ve zabıta tab`i değildir.

Şu cevap posta müdürlerini mes`uliyetten kurtarsa bile intizam-i mu`ameleyi temine kâfi değil.

Ta`ahhüd meselesine gelince: Bu babda gazete idarelerinin fazla masarif ihtiyarına mecbur olmasından kat`i nazır o kadar çok posta paketlerinin ta`ahhüd mu`amelet-i sa`adlerde mütevakkıf olduğundan bil-tabı fevkalade müşkülâtı badidir. Posta Nezareti aliyesinde bir çare tahriri buyrulacağı ümid ve rica ideriz.⁹⁹

Gazetede postalarla ilgili yer verilen bir haberde Anadolu ve Rumeli’den gelen postaların açıldığı bildirilmiştir:

⁹⁸ Karagöz, 15 Haziran 1910, nr. 201, s. 3.

⁹⁹ Karagöz, 14 Eylül 1908, nr. 11, s. 3.

Ğazetelerden:

Der-i Sa`adet Posta M¼diriyetinden:

Dersa`adet Postağanesine Anadolu ve Rum ilinden geceleri gelen postalar açılmağā başladığından....

Karagöz

Şu eser-i terakki (!) Selanik'de senelerden beri idile gelmekte olduğı için büyük bir iş gör¼lmüş demek değilse de acaba yerli yerine vasıl olmayan ğazetelerimiz bundan böyle vaktiyle gidebilecek mi?..¹⁰⁰

Posta teşkilatıyla ilgili olarak gazetenin başka bir sayısında “Postalarımıza Dair” başlıklı bir haberde, İzmir’de asakir-i nizamiye zabıtı olan birinin ifadelerine yer verilmiş olup posta teşkilatında yaşananlar aktarılmıştır. Zabıt; biri Selanik’e, diğeri İstanbul’a gönderilmek üzere pullanarak mektubun için konulmuş olan iki mektuptan bahsetmiştir. Zabıt olan kişi mektupların cevabını almak için postane şubesine gittiğinde beklemediğı bir durum ile karşılaştığını; zarfların yırtıldığı, mektupların gönderilmediğini belirtmiştir.¹⁰¹

Postaların konu edinildiğı başka bir haberde postaların yerlerine geç ulaştırıldığı ifade edilmiştir:

Pencşembe günü postaya tevdi olunan “Karagöz” ğazetesi nüsğalarının cum`a günü Kadı Köyünde tevzi edildiğı görülerek der-i sa`adetten Kadı Köyüne yevmi müte`aded posta seferleri mevcut olduğı halde şu sür`atın(!) nasıl olurda istihsal idilebildiğı sual olunduk da mevde ve mühürdar cihetlerine yine mamur bir muvassılın yetişemediğı ecelden tağirat vuku`a geldiğı cevabı alınarak iğtiyarı sukut olunmuştur.

Karagöz

Her gün bir derlu şikâyetnamelerini aldığımız abone ve bayilerimizin nazr-ı dikkat eyleriz.¹⁰²

¹⁰⁰ Karagöz, 30 Ekim 1908, nr. 30, s. 4.

¹⁰¹ Karagöz, 20 Ekim 1909, nr. 133, s. 3.

¹⁰² Karagöz, 18 Ocak 1909, nr. 51, s. 3.

Resim 2.14. Hacivad ve Karagöz Merkep Sirtında

Kaynak: Karagöz Gazetesi

Gazetede postaların yerine geç ulaştırılmasına binaen bir karikatür yayınlanmıştır. Karikatürde; Hacivad ve Karagöz merkep sırtında çizilmiştir. İkili arasında geçen diyalogda Hacivat: “Karagöz... Birader... Ğaliba bu şiddetle biz ğazetelerimizi vaktiyle yerlerine yetiştiremeyeceğiyiz...” der. Karagöz ise: Ğayret Hacivad ğayret... İş başa düşdi. Ne yaparsın?...” cevabını vermiştir. Karikatürde Hacivad ve Karagöz’ün merkep sırtında yol alması postaların yerine çok geç ulaştırılmasına atıfta bulunulmuştur.¹⁰³

Gazetenin muhavere bölümünde Posta ve Telgraf Teşkilatı mevzubahis edilmiştir. Hacivad ile Karagöz arasında geçen diyalogda; teşkilatta posta işlemlerinin çok yavaş olduğu, girenin çok geç çıktığı ve memurların görevlerini layıkıyla ifa etmediklerinden bahsedilmiştir:

...—Ey haydi oyna başlayalım... Birdir bir.. Sıçra da pastağaneye gir...

—Yooo... Oraya giremem

—Neden?...

—Akşamlara kadar ne çekdiğimi ben bilirim de ondan?...

¹⁰³ Karagöz, 21 Ocak 1909, nr. 52, s. 1

- Ey sen oraya mı yazıldın?..
- Yok a canım... Para almak için giriyorum da..
- Dursun'ı göndersen a.., senin ne işin var?...
- O zaten bir gitdiği yerden dört sa`at de dönmez birde buraya geldi mi akşamlara yokdur.
- `Acaba... Aman biraz tefsilat vir...
- Efendim Bank-ı `Osmaniye'nin karşısındaki koca kapuların ikisi kapalı, bir kenarda ki açıdır. Oradan şöyle bir sıyrılub içeriye girdin mi Ğalata da borsaganenin gürültüsünü andırır bir harıltı. Biraz ilerledik mi biri sağ diğeri sol tarafa mütesadif bir takım pencereler.. Sağ cihet pakete filana mağsus, sol tarafda da mektub telğraf... Tam ortada sa`atin altında manda-post mu`amelatı...
- Ey mu`ameleleri nasıl?..
- Manda-post dairesinde bana şimdi hüsn-i mu`amele ediyorlar ya`ni işimi çabuk görüyorlar.. Yoksa buyurun, oturun falan dedikleri yok ya ...
- Yediği ğalta bak.. Mahalle kahvesi mi?. İşini çabuk görsünler de başka ne istersin?
- Canı onu diyorum ya... Yalnız para alırken bekliyorum..
- Niçun...
- Bir tek kişi... Sabahdan akşama kadar pencerenin önü adamlarla dolu... Sıraya bekleyeceksin
- Demek ki mua`mele çok
- Elle arındırsun...
- Evet mamura ihtiyaç var.. Doğrusu bu...
- Ey... Sağ taraf..
- Aman Karagöz orasını karışdırma.
- Neden?.
- Çok üzüldüm de...
- Anlat bakayım..
- Pencerenin birinden dilenci bakarsın
- Senin

—Ne dedim ki...

—Haydi haydi ben bilirim... Devam it

—Pencereden gördün mü?... Mamur lafa bile tenezzül itmeden sağ eliyle üst ve alt tarafındaki pencerelerden birini işaret eyler...

—Mamur

—Bir nev`i inayet evvela `inayet disen a...

—Evet hiç farkı yok...

—Sonra

—Sonrası.. Haydi öteki pencereye... Baş taraftaki odaya diye bir elle virsun de buradan...

—Aman.. Çok iyi.. Çok iyi.. Yalnız sana mı?. Yoksa herkese mi?..

—Benim herkesden farkım ne... Herkese öyle yapıyorlar..

—Desene ki siz orada köşe kapmaca oynuyorsunuz...

—Hiç farkı yok... İlk def`asındaya acemilik var... Kabahat bende dedim aldırmadım... İkincisinde haydi doğru başında ki odaya.. Kâğıdı gösterdim beşinci pencere diye oradan da koğulduk.

—Sebebi

—Sebebini anladım ama.. Kendi kendime anladım.

—Nasıl?

—Efendim... Gelen içbarnamelerin üzerinde (dersa`adet) mühri olurda başodaya (der-i `aliye) tamğası örülmüş ise o beşinci pençeye...

—A... Ne tuğaf şey..

—Değil birader. Ne olur bari bir numara falan olursa da hem onlar böyle akşama kadar ashabı-ı mesalihi pencereden pencereye koşdurmazlar hem de iş iyi olur.

—Bana kalırsa sehulet olmasun diye böyle yapılmış.

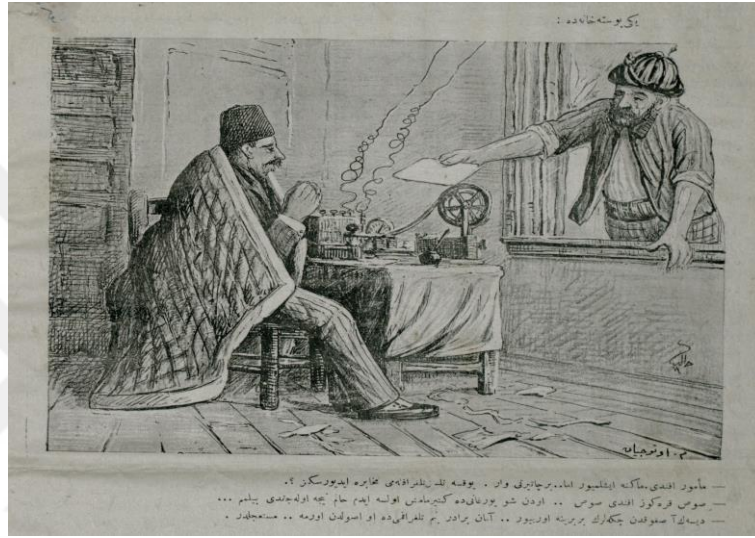
—Canım öyle şey mi olur.

—Birader bir kere düşünsene a.. Bu kadarcık bir sehulet senin bile `aklına geliyor da o kadar zaman bu gibi mu`amelet ile mütevağğil olanların ğatırlarına gelmez mi?¹⁰⁴

¹⁰⁴ Karagöz, 25 Ocak 1909, nr. 53, s. 1-2.

Gazetenin bir başka sayısının muhavere bölümünde Hacivat ve Karagöz arasında geçen bir diyalogda; Maltepe ve Büyük Ada'nın her ikisinin de Şehremaneti'ne bağlı birer kaza olmasına rağmen posta muamelelerinde ayrı ayrı usullere tabi olduğu aktarılmıştır. Büyük Ada'ya yirmi kelimesi yüz paraya çekilirken, kartpostallarında on paraya çekildiği belirtilmiş, buna karşın Maltepe'ye' beher kelimesinin on paraya ve bir kartpostalda yirmi paraya çekildiği belirtilmiştir.¹⁰⁵

Resim 2.15. Posta Nezaretinde Elektriklerin Kesik

Kaynak: Karagöz Gazetesi

Gazetenin bir başka sayısında yayınlanan bir karikatürde posta nezaretinde elektriklerin kesik olmasına dikkat çekilmiştir. Karikatürde, Karagöz ve postane memurunun figürlerine ve karşılıklı konuşmalarına yer verilmiştir. Karagöz, memura: “Mamur Efendi. Makine işlemiyor ama.. Bir çatırtı var. Yoksa telsiz ve telgrafa mı muğabere idiyorsunuz?.” diye soru yöneltmiştir. Buna mukabil memur: “Sus Karagöz Efendi sus... Evden şu yorğanı da getirmemiş olsaydım halim nice olacaktı bilmem...” cevabını vermiştir. Akabinde Karagöz; “Disene suğukdan çenelerin birbirine vuruyor.. Aman benim telğrafımda o usulden örme müstaceldir.” şeklinde karşılık vermiştir. Karikatürde teşkilatta aksaklıklara değinilmiştir.¹⁰⁶

¹⁰⁵ Karagöz, 9 Eylül 1909, nr. 117, s. 2.

¹⁰⁶ Karagöz, 20 Kasım 1909, nr. 142, s. 4.

Gazetenin muhavere bölümünde Hacivat ve Karagöz arasında geçen diyalogda posta ücretleri ve gazetelerden oluşan posta paketleri mevzubahis edilmiştir. Diyalogda dâhiliye nazırı Talat Bey'in posta ücretinde indirim gidileceğine dair vaatte bulunmasına karşın yeni gönderilen bir postadan fazla ücret alındığı ifade edilmiştir. Bunun yanında gazetelerden oluşan posta paketleri için fazladan ücret ödenmesine karşın paketlerin posta teşkilatı tarafından kabul edilmediği aktarılmıştır.¹⁰⁷

Sada-yı Şehba gazetesinde yayınlanan bir haberde postaların bazen geç geldiğinden bazen de hiç gelmediğinden bahsedilmiştir. Haberde Dersaadet'ten gelen gazetelerin 8 numaralı nüshaları perşembe günü geldiği halde 4 ve 3 tarihli nüshaları ancak cuma günü sabahı geldiği aktarılmıştır. Devamında Karagöz bu duruma şükretmesi gerektiğini, kendi postalarının bazen hiç gitmediğini aktarmıştır.¹⁰⁸

Posta Teşkilatı'ndaki intizamsızlığa dikkat çekmek amacıyla Neyyir-i Hakikat gazetesinin; "Postağanelerimizin İntizamsızlığı" manşetine binaen Karagöz; "Sağır sultan duydu da hala iş başındakilerin aldıracağı yok.. Nafile şekva.." şeklinde karşılık vermiştir.¹⁰⁹

Resim 2.16. Postacının Okuma Yazma Bilmediğine Dikkat çekilmiş

Kaynak: Karagöz Gazetesi

¹⁰⁷ Karagöz, 16 Şubat 1910, nr, 167, s. 1.

¹⁰⁸ Karagöz, 20 Şubat 1910, nr, 168, s. 4.

¹⁰⁹ Karagöz, 26 Şubat 1910, nr, 170, s. 3.

“Tekfur Dağı’nda Posta Tevzi’atı” başlığıyla yayınlanan bir karikatürde, postacı mevzubahis edilmiş, postacının okuma yazma bilmediğine dikkat çekilmiştir. Karikatürde bir postacı ve posta sahibi birkaç kişinin figürüne yer verilmiştir. Postacı; “Sonra duyduk duymadık demeyin.. İşte mektublar yayıldı. Herkes kendi mektubunu ayırsun.. Alsun.. Okumam yok ki okuyayım da yerlerine götüreyim” diye telkinde bulunmuştur.¹¹⁰

Sada-yı Millet Gazetesi’nin; “Postalar Ne Vakit İslah İdilecek!” manşetine binaen Karagöz; “Balık kavağa çıktığı vakit” deyiimiyle karşılık vererek ıslahın hiçbir zaman gerçekleşmeyeceği değerlendirmesinde bulunmuştur.¹¹¹

Posta ve Telgraf Teşkilatı’nın mevzubahis edildiği bir karikatürde, postaların postacılar tarafından açıldığına dikkat çekilmiştir. Karikatürde postacının pencerede bulunan Karagöz’e zarf uzattığı görülmektedir. Postacı zarf ile Karagöz’e birkaç gazetede olduğunu fakat arkadaşının gazeteleri okumasından dolayı getiremediğini belirtmiştir. Karagöz mizahi bir dil ile postacıyı hicveder ve “Bari söyleyin de istediğiniz gazetelere abone olayım...” cevabını vermiştir.¹¹²

Rumeli Gazetesi’nin; “Posta ıslah olunuyor.” haberine binaen Karagöz; “Çok işittik... Sen de işit fakat şimdilik inanma” şeklinde bir değerlendirmede bulunmuş, hâlihazırda bir ıslahtan bahsedilemeyeceğini beyan etmiştir.¹¹³

Resim 2.17. Vaktiyle Yerlerine Ulaşılmayan Posta ve Telgraflar

Kaynak: Karagöz Gazetesi

¹¹⁰ Karagöz, 23 Mart 1910, nr.177, s. 4.

¹¹¹ Karagöz, 26 Mart 1910, nr. 178, s. 4.

¹¹² Karagöz, 7 Mayıs 1910, nr. 190, s. 4.

¹¹³ Karagöz, 11 Mayıs 1910, nr. 191, s. 4.

Posta ve Telgraf Teşkilatı'nın mevzubahis edildiği bir karikatürde vaktiyle yerlerine ulaşılmayan posta ve telgraflara dikkat çekilmiştir. Karikatürde Karagöz merdiven ile elektrik direğine çıkmış, posta ve telgrafları elektrik tellerine dizmiş üflemektedir. Karikatürün altındaki metinde Karagöz'ün: "Telgraf ve mektublar vaktiyle mahallerine vasıl olmasına üfürükden başka çare bulamadım. Vaktiyle Ebü'l-Hüda'dan biraz t`alim ideydik şimdi bu kadar sıkılmazdık." sözlerine yer verilmiştir.¹¹⁴

Posta ve Telgraf teşkilatı ile ilgili yer verilen haberde adresi yanlış yazıldığı gerekçesiyle bir posta şubesine geri iade edilen bir posta emanetinin sahibinin eline ancak iki ay sonra ulaştığı belirtilmiştir. Bunun yanında on gün zarfında alınmayan posta emanetlerinin bir haftası için bir kuruş alınacağı kaidesiyle posta emanetçisine ceza verildiği belirtilmiştir. Emanetçinin kabahati olmamasına rağmen posta memurunun çekmesi gereken cezayı posta emanetçisinin çektiğinden bahsedilmiştir.¹¹⁵

Karagözün eleştiriye tabi tuttuğu kurumlardan biri de Şirket-i Hayriye olmuştur. Şirketin intizamlı çalışmadığı, yolculara önem vermediği, çalışanlarının yolsuzluk yaptığı beyan edilmiş, bununla ilgili olarak bazı haberlere yer verilmiş, şiirler yayınlanmıştır.

"Şirketi Ğayriye Kabadayı (!) Olmuş...." başlığıyla yayınlanan bir haberde, şirket çalışanlarının yolculara karşı hoş olamayan tavırlar sergilediği hatta bir yolcuyu dövdüklerinden bahsedilmiştir:

Şirketi Ğayriye kabadayı (!) olmuş....

Bir tariğlerde y`ani 11 Temmuz tariğinden evvel sansürün emr ve müdağale-i Ğayr muhikasıyla aleyhinde bir şey yazılmayan ve esbabı da mahud İzzet le`ininin Şirketi Ğayriye hissedarlarından olmasıyla eshamın muhafaza-i itibarından i`baret bulunan el-m`alum Şirketi Ğayriye cariyeniz, derlu fenalığa bitmez, tükenmez rezaletine bakmayarak ağıren adam döğmeğede kalkışmış.. Çocukluğuna göre (!) ipi bir terakki sayılması muktezayı kasr-ı şinasiden (!) olan bu cüret kanunşikenanesine bilmem ne dimeli.. Evvelsi gün akşamüzeri bir Ğayli müddet vapur intizarında bulunan ahali haklı olarak söylemeğe başlarlar.. Sa`id Efendi (harekât bağyanesine nazaran bu şağsa efendi dinemeyeceğini biliriz fakat Çesu`da ki şirketi Ğayriyenin böyle efenedisi de var) müşterilere karşı Ğayli münasibetsizlik itmekten zerre kadar çekinmediğinden ma`ada vapurun hareketinden sonra yolcuların Mehmed Taib Efendi isminde bir zatı da vapur içinde mükemmel bir bir dökmüştür. Nasıl?.. Şirketi Ğayriyenin kullandığı adamları gördünüz mü? Parasıyla vapura binen müşteriyi, efendiyi öyle biiz`an döğüyor hatta kolunu kılıyor.... Şirketi Ğayriye ne yapsun diyeceksiniz.. Adam kullansun.. Bu tıynette yaradılmış bedmaya mağlulukları seçub

¹¹⁴ Karagöz, 10 Temmuz 1910, nr. 208, s. 4.

¹¹⁵ Karagöz, 28 Temmuz 1910, nr. 213, s. 3.

ayırub alacağına yine seçub ayırsun fakat almasun.. Ama neylersin ki? Şirket de böylesi kırk...

İdareğanemize kolu bağlı gelen Mehmed Taib Efendi merci'ne müracaat etmişse de mütecasir merkum bulunamamıştır.

Karagöz

Bu ahvale nazaran vapura korıcısız girmek caiz değil.. Ha anladım anladım.. Şirket bunu mağsus yapmış ki herkes yanına bir korıcı alsun da müşterilerin adedi artsun diye... İyi ama.. O vakt vapurları da çekub çevirub büyütmek lazım...¹¹⁶

Gazetenin takvim-i ceraid bölümünde yayınlanan bir haberde, Şirket-i Hayriye'nin bir hayalden ibaret olduğu ifade edilmiştir:

Yine yeni gazeteden:

Şirket-i Ğayriye'nin öteden beri meşhud enam olan intizam dairesinin mevhum bir heyuladan başka bir şey olmadığı su sıralarda bütün bütün meydana çıkmadı.

Karagöz

O şimdi meydana çıkmadı.. Çokdan biliyorduk ama sanstür yazdırmazdı.. Unutdınız mı?..¹¹⁷

Şirket-i Hayriye'nin mevzubahis edildiği uzun bir şiire yer verilmiştir. Şiirde; şirket çalışanlarının yolsuzluk yaptığı, seferlerin yetersiz olduğundan dolayı bazı kış günlerinde hanım yolcuların açıkta kaldığı, tarifelerde intizam olmadığı ve çalışanların nezaketsiz olduğu vurgulanmış, şirketin ıslah edilmesi gerektiği ifade edilmiştir:

Efkâr-ı beşer göstermez haline kudret

Evvel rütbe çetindir şu mu`ammay-ı muşit

Kimden sorub öğrenmeli esbabını yarıp?

İf'al ele esmada bulunmaz neye nisbet

Caniye şefik namı vermiş küçüçükden

Bizler o şefikin okuduk şerrine l`anet

Hep yaptığı işler duruyor hafızamızda

İzzet görünüyor cümlece şayeste zillet

¹¹⁶ Karagöz, 21 Aralık 1908, nr. 43, s. 2.

¹¹⁷ Karagöz, 24 Ekim 1908, nr. 26, s. 4.

*Bir adama kırk gün deli dirlerse delirir
Dirlerdı fakat bunda da yok zerre hakikat
İsbatını ister misiniz? İşte delilim:
Bir kere idin Şirket-i Hayriye'ye dikkat
Kırk beş senedir ğayr ile andık boşa gitdi
Hiç var mı onun etmediği ceviri vaziyet
Bir lütuf iderek müşkülümü hal idiniz siz
Ğayriye midir, şerriye midir yoksa bu şirket?*

*İzzet elini şirkete atmış idi muhkem
Erkâmı da mecbur olarak itdi ita`at
İstimbotı onlar tarafından bakılıyordu
Olmuş idi şirket ona bir saha-i ğaret
Derya dağı olsa biter elbette tükenirdi
Takdire seza doğrusu şirkette ki takat
Casuslara mensub olanın aylığı artdı
Bikes bulunanlar ise mahkûm-u sefalet
Amir evvela asilere münkad
Mamur dağı itsun eli deĝdikçe ihanet
Hiç dört avcı bir araya gelsun umulur mı?
Bir iş ki deĝil ehline mevd`u-u emanet
Bir kere teemmül ile şu haltı sonra
El kaldırıılarak itmeli İlahı şikâyet
Ömrümce çalışsam bulamam haline imkân
Ğayriye midir, şerriye midir yoksa bu şirket?*

Hep müşteriler sanki onun zatına mecbur

Göstermiyor asla bize bir parça nezaket
Kanun-i Esasi duruyorken almazda
Millet idemize keyfî olan emre ita`at
Arayı umumiye kulak asmalı artık
Meşhur meseledir (bir olur sağıra kamet)
Sermayeyi yükler kediye rağbeti kalmaz
Bir faide-i intac idemize sonra medamet
Olmakta bütün gün şu sual vardır ğatır
Ğayriye midir, şerriye midir yoksa bu şirket?

On mil yolu ancak iki saatte alurlar
Günden güne düşmekte vapurdaki sür`at
Mevk`i bileti alsa da insan yine boşdur
Yer bulmak için beklemeli bazı da nöbet
Tanzim idelen tarifeler çorbaya benzer
İz`ac ahalini acaba ğaye-i dikkat
Kış günleri açıkta duruyor yolcu ğanımlar
Bu yolda mı ibraz olunur onlara hürmet
Maksat ne ta`aruz ne de teşhir mesavi
Bir tarzı tekamil istiyor erbab-ı cemiyet
İslahını arzu ideriz can-u gönülden
İtsun dileriz çok seneler millete ğıtmet
Osmanlıların göz bebeğidir varlığı şandır
Alasını ister titriyor üstüne millet
Hıf ki bakub haline sormak da ahali

*Ğayriye midir, şerriye midir yoksa bu şirket?*¹¹⁸

şirketin faaliyetlerine yönelik eleştiride bulunulduğu bir haberde şirketin eski ve yeni gemileri birbirinden ayırt ettiğini ve birbirinden ayırt edilen gemilerin tamirden yeni çıkmış olanları Rumeli'ye, eski gemileri Anadolu'ya, en berbat olanlarını ise skudar taraflarına sefere çıkartıldığı belirtmiştir.¹¹⁹

“şiket-i Ğayriye Rezailinden” başlığıyla yer verilen bir haberde 23 numaralı vapur dmencisinin müşterilere karşı nahoş tavırlar sergilediği, şirket hizmetçilerinin dahi müşterilere karşı hüsn-i muamelede bulunmamasına şaşırıldığı ifade edilmiştir. Devamında şirketin ıslah olunmasına yönelik ümitlerin kesildiğinden, milletin başına bela olduğundan bahsedilmiş ve “Acaba şirket-i Ğayriye memalik-i ğayr-i mütemeddin de bile hrmetde kusur idilmeyen kadınlarımız hakkında ne zaman rahm ve insaf gösterecek.” şeklinde sitemde bulunulmuştur.¹²⁰

Resim 2.18. Kadıköy Hattına Tahsis Ettiği Vapurlar

— امان قره كوز بونه مموته هجومي ؟ . . نه اولور .
— آي ! خيزك يوقى ؟ مايسك ۲۶ سنده شركت قاضى كوي خطندن واپورلرني آله جي، خلق، يته (۴) و (۵) نومروله بينمكه
مجبور اوله جي ايجون قاضى كو بندين هجرت ايدبورلر.

Kaynak: Karagöz Gazetesi

¹¹⁸ Karagöz, 23 Kasım 1908, nr. 35, s. 3.

¹¹⁹ Karagöz, 20 Ekim 1909, nr, 133, s. 3.

¹²⁰ Karagöz, 30 Mart 1910, nr, 179, s. 3.

Gazetede yayınlanan bir karikatürde şirketin Kadıköy Hattına tahsis ettiği vapurlarını alma kararından sonra halkın mağdur olunacağına dikkat çekilmiştir. Karikatürün metninde Hacivat, Karagöz'e "Aman Karagöz bu ne ma`une hücumu mu?.. Ne oluyor." der. Buna mukabil Karagöz; "Ey! Ğaberin yok mı? Mayıs 27'sinde şirket Kadıköy Ğattından vapurlarını alacağı, Ğal, yine (4) ve (5) numerolara binmeğe mecbur olacağı için Kadıköy'ünden hicret ideyor." karşılığını vermiş, yaşananların izahını yapmıştır.¹²¹

Gazetede yayınlanan başka bir haberde; şirket vapurlarının hangi iskelede olursa olsun, saati geldiği an müşteri olsun olmasın hareket ettiği aktarılmıştır. Fakat bir müddet önce şirket vapurlarından birinin köprüden hareket edip biraz mesafe katetmesine rağmen bir müdür vekilinin kardeşinin gelmesi üzerine vapur iskele memurları tarafından döndürüldüğü ve müşterilerin yirmi dakika vakit kaybetmesine sebep olduğu belirtilmiştir.¹²²

Şirket-i Hayriye'nin söz konusu edildiği bir haberde; İdare-i Mahsusa'nın Kadıköy ahalisini mağdur ettiği için hükümet tarafından şirkete ait iki vapurun Kadıköy Hattına tahsis edildiği aktarılmıştır. Hatta tahsis edilen vapurların süresi dolduğu fakat ortada İdare-i Mahsusa vapurlarının olmadığı için yeniden şirkete sığınıldığı belirtilmiştir. Fakat Şirket-i Hayriye; "Ancak şirketin istediği vapuru tağsisi" şartını koymuş buna bağlı olarak üç seneden beridir tamire giremeyen bir vapuru hatta tahsis ettiği ve İdare-i Mahsusa 'ya rahmet okuttuğu ifade edilmiştir.¹²³

Gazetenin takvim-i ceraid bölümünde Şirket-i Hayriye vapurları ile ilgili bir habere yer verilmiştir. Haberde; Şirket vapurlarından birinin liman dairesi önünde makinesinde arıza çıktığından bahsedilmiştir. Karagöz bu habere binaen; "Zavallı vapurların t`amir yüzü gördüğü yok yok ki..." şeklinde bir değerlendirmede bulunmuştur.¹²⁴

¹²¹ Karagöz, 18 Mayıs 1910, nr. 193, s. 4.

¹²² Karagöz, 1 Haziran 1910, nr. 197, s. 3.

¹²³ Karagöz, 18 Haziran 1910, nr. 202, s. 2.

¹²⁴ Karagöz, 29 Haziran 1910, nr. 205, s. 4.

Resim 2.19. Yolcuların Çokluğundan Dolayı Suya Gömülmüş Bir Vapur

Kaynak: Karagöz Gazetesi

Gazetede yayınlanan bir karikatürde Şirket-i Hayriye mevzubahis edilmiş, vapurlardaki yolcuların çokluğuna dikkat çekilmiştir. Karikatürde yolcuların çokluğundan dolayı suya gömülmüş bir vapura yer verilmiştir. Karagöz ve Hacivad ise kayık içerisinde durum değerlendirmesinde bulunmuştur. İkili arasında geçen diyalogda Hacivad: “Karagözüm birde Şirket-i Ğayriye terakki itmiyor diyorlar. Baksana taht-el bahir torpido bile getirmiş.” ifadesine binaen Karagöz: “Ayol taht-el bahir değil yolcunun çokluğundan suya gömülmüş. M’amafih Boğaziçi ğalkıyla harb içinde böyle bir torpidoya ihtiyacı var.” cevabını vermiştir.¹²⁵

Gazetenin eleştiriyeye tabi tuttuğu kurumlardan biri de İdare-i Mahsusa olmuştur. Eleştiriler de İdare-i Mahsusa çalışanlarının fazla ücret aldığından, vapurların bakımsız ve seferlerin yetersiz olduğundan bahsedilmiştir.

Gazetenin muhavere bölümünde gişelerde kurnazlık yapıldığı ve normal bilet fiyatlarının üstünde ücret alındığı belirtilmiş, idarenin ıslah olunacağına dair ümidin kesildiği aktarılmıştır:

— İdare-i Mağsusa'nın ceza koçanlarından bahs edeceğim ğatırımı getiriyor diyordun.....

¹²⁵ Karagöz, 16 Temmuz 1910, nr. 2010, s. 4.

— Ha.. Bu kurnazlığa bayıldım.. Gişeyi kapıyorlar... Kapular acık... Vapur methiye-i hareket... Biraz geç kalmışsın... Dalıyorsun değil mi?.. Biletçi yüz on pare alıyor...

— Mademki kapu açık o halde müşterinin kabahati ne.. Ceza kabahat mukabili olmak lazım gelmez mi ne ya..

— Evet ama aidatları kesilenler ne yapacak..

— Hem nizam dairesindeymiş gibi birde koçan kesiliyor..

—Birader ben sana bir şey söyleyeyim mi.. Ben İdare-i Mağsusa'nın ıslahından tamamen ümidimi kesdim... İşte çete reisi mevkuf.. Pekâlâ ötekiler ıslahına niye çalışmıyorlar...

—Kendisi ıslaha muhtaç olan diğerini nasıl ıslah edebilir.

—Doğru...¹²⁶

Gazetede yer verilen bir haberde Kadıköy vapur tarifelerinin ihtiyaca muvaffak olmadığından bahsedilmiştir:

*Mekri Köyü'nden gazete refik muhtarımıza gönderilen bir mektupta vapur tarifesinin ihtiyacata muvaffak olmadığından şikâyet ediliyor... Kadıköy ahalisinin canı yok mu?*¹²⁷

Başka bir haberde ise Kadıköy hattına tahsis edilen vapurların köhne olduğu bundan dolayı kazaların kaçınılmaz olduğu ifade edilmiş, bu köhne vapurların büyük facialara yol açmadan evvel yetkililerden işe el atılması istenilmiştir:

Ayastefanos Ğattından cür-i menfa`at emeliyle Kadıköy mütemekkinini günde beş bin tehlikeye m'aruz bırakmak ne vicdana sığar nede insaniyete... İzmir limanında ğark olan sefine kapudanının yanlış manevra yapmasından kat-i nazar köhnelikte inkâr olunmaz. Eser-i Şevket ve Aydın vapurlarının el-yevm seyr-u sefere kat'iyen salih olmadıklarını beyan ve iddi`a ideriz. Şayed bu iddi`a muvaffak hakikat değil ise İdare-i Mağsusa her ğususda şayan emin ve itimad bir heyet-i fennîye teşkil ve aks-i müddeamızı isbat itsun. Kış geldi havalar kesb-ı şiddet edecek. Acaba bu köhne gemiler şedaid şita icabından olan telatum emvace mukavemet edebilecekler mi? Ne gezer.. Binaberin selamet-i umumiye namına merciinin nazr-ı dikkatini celb ve neticesini intizar eyleriz.

¹²⁶ Karagöz, 24 Ağustos 1908, nr. 5, s. 2.

¹²⁷ Karagöz, 13 Ağustos 1908, nr. 2, s. 2.

*Bir kişinin bile mahv ve ziya`ına insaniyet kail ve razı olmamak icab iderken bir kere düşünölsün ki, Kadıköy Ğattına sefer eden bir vapur Ma`azallah-u Te`ali kazazede olursa derununda bine yakın nüfusun ğarkı muhakkaktır.*¹²⁸

Gazetede yer verilen başka bir haberde Kadıköy hattındaki vapurların yetersiz olduğu, Haydarpaşa vapurlarında oturacak yer olmadığı, Ayastefanos hattında ki vapurların ise çürük olduğu belirtilmiştir.¹²⁹

İskelelerle ilgili yer verilen bir haberde iskelelerin bozuk olmasından dolayı Şimendifer hattından istifade etmek zorunda kalan müşterilerden haksız yere bilet farkı alındığı ifade edilmiştir:

*Maltepe vapuru iskelesinin ğerab olmasına binaen Şemendofer tarikiyle adaya gidecek yolcular ekseriya Kartala kadar ve bila-`ar ve la-hicab birde Şemendofer farkı alınıyormuş.. İskele ğerab ise biçare müşteriler mi yıkıldılar veyağud Bostancı iskelesinde aktarma yapılamaz mı?. Yapılır, fakat Şemendofer idaresi az para alır.. Ayıbdır münasebetsizdir. İhtikârın bu derecesinin lügatda bile m`anası yokdur.*¹³⁰

Gazetede yer verilen bir haberde Londra'ya vapur temin etmek için giden memurların vapur temin edemediği gibi bir buçuk aydır millet parasıyla seyahat ettiği ifade edilmiştir.¹³¹

Vapurların söz konusu edildiği bir haberde 20'inci numaralı vapurun elektrik lambalarından dolayı müşterilerin gözü zarar gördüğü yazılmıştır:

*İdare-i Mağsusa'nın 20'inci numaralı vapuruna mahzen bir eser-i tereakki-i fi`alane (!) ibrazına ihraz muvaffakiyet ümidiyle vaz`olunan elektirik lambalarının ziyası ziyade olduğu halde müşterilerinin gözlerine iras zarar eylemesi mamul olub hâlbuki hayat ve selametlerine ve ehemmiyetlerine zerre kadar yolcuların hiç olmazsa muhafazaya maksuduna ve Ğuda nekerde bir kaza vuku`unda belki tağlis nefeslerine medar olabilir mütala`a-i hâkimane(!) sine binaen esna-i rahde zıyanın mümküim mertebe az olmasına ve fakat tevakkuf esnasında müşterilerin birbirini çiğnemamelerini taminen ancak o zaman biraz ziyadece neşr-i ziya eylemeleri hal ve kara muvaffak veşak evvel ka`ide-i iktisada derece-i nihayede mutabık icrayı icabına tevessül kılınmıştır.*¹³²

Gazetenin ceride-i havadis bölümünde yer verilen bir manşette, İdare-i Mahsusa'nın düzelmediğinden bahsedilmiştir:

Yeni Gazete:

¹²⁸ Karagöz, 8 Ekim 1908, nr. 19, s. 2.

¹²⁹ Karagöz, 8 Ekim 1908, nr. 19, s. 2.

¹³⁰ Karagöz, 17 Ekim 1908, nr. 23, s. 2.

¹³¹ Karagöz, 8 Nisan 1909, nr. 74, s. 4.

¹³² Karagöz, 30 Ekim 1908, nr. 28, s. 2.

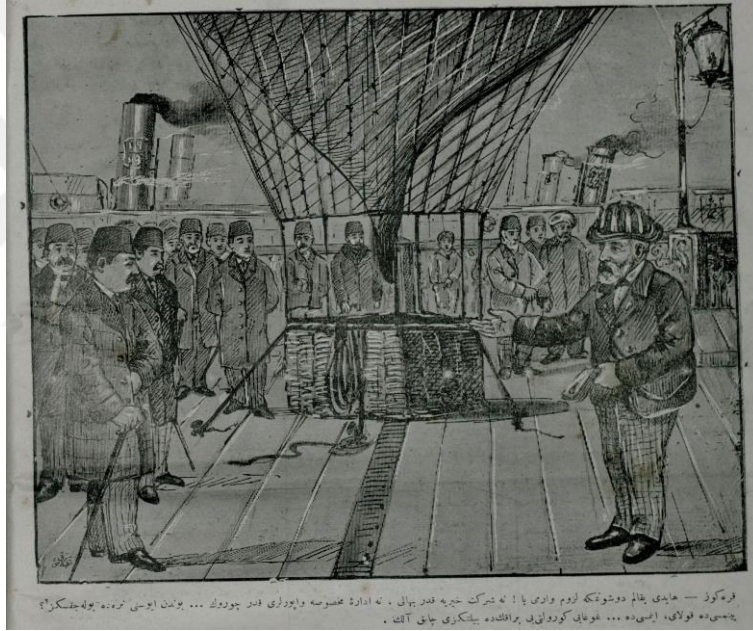
İdare-i Mağsusa ne vakt düzelecek.

...ve bu sözümüzle hakikaten eser-i kehanet göstermişiz.¹³³

Vapur seferlerine atıfta bulunan bir haberde İdare-i Mahsusa'nın vapur seferlerinde keyfi hareket ettiği ve adaletsiz davrandığı ifade edilmiştir:

İstediği vapuru, dilediği sa`adde arzu ettiği ğata tağsis ile hürriyet mağsusasından çok istifade edilen İdare-i Mağsusa şimdiye kadar mevk`isiz biletle mevk`ili (!) mahalde oturan müşterilerden fark arayub sormakda iken b`adema mevk`ili bilet aldığı halde yer bulamayarak yağmura, kara, soğuğa m`aruz kalan müşterilerin çekdikleri eziyete merhameten mevk`i bilet farkının iadesinden sarf-ı nazar kılınması üzerine bu tevazün ve nisbete hürmeten b`adema ka`ide-i müsavata begayet i`tina eyleyebilmeleri için zabitan ile sivillerin aynı ücreti tesviye eylemeleri taht-ı karara alınarak tatbikata da başlanılmıştır...¹³⁴

Resim 2.20. Uçan Balonunun Yanında Bulunan Karagöz

Kaynak: Karagöz Gazetesi

Gazetede yayınlanan bir karikatürde İdare-i Mahsusa ve Şirket-i Hayriye mevzubahis edilmiştir. Karikatürde bir uçan balona yer verilmiş, balonunun yanında bulunan Karagöz etrafında bulunan kişilere balon ile yolculuğun Şirket-i Hayriye ve İdare-i Mahsusa'dan daha ucuz ve daha güvenli olduğunu ifade etmiş, şirket ve idarenin çürük gemilerine dikkat çekilmiştir. Karikatürün metninde Karagöz'ün: "Haydi bakalım düşünmeğe lüzum var mı ya! Ne Şirket-i Ğayriye kadar bahalı, ne İdare-i Mağsusa kadar

¹³³ Karagöz, 14 Aralık 1908, nr. 41, s. 4.

¹³⁴ Karagöz, 17 Aralık 1908, nr. 42, s. 2.

çürük... Bundan iyusini nerede bulacaksınız? Binmesi de kolay inmeside... Ğavğayı gürültüyü bırakında biletinizi çabuk alın.” ifadelerine yer verilmiştir.¹³⁵

Gazetenin muhavere bölümünde geçen bir diyalogda; İdare-i Mahsusa'nın tensikat adına yaptığı icraatı eleştirilmiş, İstibdat Devri'nden bu yana idarenin değişmediğinden bahsedilmiş, personel maaşlarının peşin verilmesi gerektiği ifade edilmiştir:

- *İdare-i Mağsusa ile şirket tensikata başlamışlar..*
- *Aman ne yolda?..*
- *Efendim.. Şirket on ayak olmuş, idarede pir ve..*
- *Açıkta kalan varsa vay geldi haline..*
- *Düşünmüşler, taşınmışlar adam çıkarılsa olmaz çünkü zaten kağıt miktarda değil.. Vapurları kadro Ğaricinde bıraksalar olmaz.. Vapurlarda ki ikişer sandaldan birer danesi evvelce alındığı için tek kalanıda alamazlar.. Kömürü kat` itseler vapurlar yürüyemez.. Tenteyi kaldırmak uyamaz.. Ne yapsunalar.. Mutlaka tensikata karar virilmiş.. İki direkli vapurların kış direklerini kat`a karar virmişler? Şirket yapmış, idarede görmüş hiç durur mı?.. Terakkiyata a`id ne görmüşde İdare-i Mağsusa yapmamış?....*
- *Yirmi numaralı vapurun kış direğinden de idare işe başlamış..*
- *Canım Hacivad mevcudiyete emin olduğum kadar ben emin olduğum gibi herkes de bila-mülhaza tasdik iderek şirketinde idareninde direktörleri, i`malat mamurlarında elbette ve elbette o vapurları inşa iden fabrikanın mühendisi kadar vukuf sahibi değildirler. Onun bal-hesab lüzum gördüğü bir direği çıkarmak mutlaka vapurun muvazenetine veya ağır bir işine zarardır. `Acaba başka bir iş kalmamış mı?.. O direği vapurdan çıkarub da nereye sokacaklar...*
- *Ben bilir miyim?..*
- *İdare şirketten bu direk kesmek meselesini taklid ideceği yerde peşin ma`aş vermeği öğrense..*
- *Değil mi ya?.. Bilet her gün peşin parayla alınıyor. Eğer vardat mesarife mukabil gelimiyorsa o halde idare hal-i iflasda dimekdir. Halbuki bugün o kadar ma`aş virerek müdir, muhasebeci, inspektörler ve Ğayr-i hem geçindiriyor..*

¹³⁵ Karagöz, 29 Mart 1909, nr. 71, s. 4.

- *Hem de bir kapudanın ma`aşı beş yüz, bir çırağcının aylığı üç yüz.. Bu kadar murdar ucuz bir aylıkda tedağülde kalırsa artık ne dimeli bilmem?..*
- *Ben sana bir şey söyleyeyim mi? Şirket olsun idare olsun devr-i istibdad`da ne iderse bugün de `aynı.. Hiç farkı yok..*
- *Yalnız onalr mı?.. Ğaliç vapurları, tünel tramvayları, o m`ahud köpri kira arabaları, şimendiferler...*
- *Hani ya Şehremaneti...*
- *Evet her dürlü terakkiyatdan en evvel müstefid olmaları lazım geldiği halde en son kalıyorlar... Fakat belki düzelirler..*
- *Hükümet, tedabir-i lazıme ittiğaz itmezse hiç ümidim yok birader.¹³⁶*

Vapur arızaları ile ilgili yayınlanan bir haberde; Büyük Ada'dan hareket eden ve hareketten kısa bir müddet sonra arızalanan bir vapura değinmiştir. Makine arızalanmasının tabi olduğu fakat İdare-i Mahsusa da ki vapurların arızası sürekli bir hal aldığı ve tamirlerinin göz ardı edilmesinden dolayı kaynaklandığı belirtilmiş, yolcuların para mukabilinde eza ve cefa çektikleri ifade edilmiştir:

İdare-i Mağsusa'nın dün sabah sa`at yarımında Büyük Ada'dan hareket iden "Nevaser" vapuru Kınalı Ada'dan ayrıldıktan biraz sonra makinesine sakatlık `arız olmağla tevkif iylemiş ve yolcuları her an ve zaman bu ve emsali sakatlıklara alışmış olduklarından kat`iyen eser-i telaş göstermemişlerdir. Vapurlar insan yapısı olub kaza vuku`i asla isti`ad idilmemek ve belki intizar iylemek tabi`i isede İdare-i Mağsusa'nın, vapurlarını uzun müddet ta`mir itmamek ğususunda gösterdiği `inad ve israr yüzünden bu gibi kazaların hemen de her gün dınecek kadar kesir bir suretde tekrarı hiçde tabi`i değıl bil`akis her suretle badi-i mesuliyet görölmek gerekdir. Bu kaza yolu alub gelmekde bulunan bir şilbek önünden veya akıntılı ve tehlikeli bir mevk`iden mürur esnasında olsa kapudan ne yapsun, makinist ne işlesun!..

Vapur bilağire ağır ağır hareketle vakt-i muayyeninden bir sa`at sonra köpriye muvassalat idebilmiş ve bi-hasbu`l-hicab burdadan salıverilmesine lüzum yağlı, murdar, kiriye kokulu istimek tesir-i ğisyan ürüne takat ve mukavemet idebilen biçare ada yolcularının İdare-i Mağsusa'dan eza ve cefa çeke ne derece sabur ve mütehammil ve cefakeş olduklarına hayretde kusur eylemeyen bir zat, müşterilerin para mukabilinde çektikleri eziyete karşı gösterdikleri sabır ve sükûna takdir ğan oldukça İdare-i Mağsusa vapurlarının bu derece-i tedenniye gelmesine sebep olana da l`anet okumaktan kendini alamamışdır.¹³⁷

Gazetenin muhavere bölümünde ecnebi vapurlarına atıfta bulunulmuştur. Diyalogda; Karagöz Bandırma'ya seyahatte bulunmasına binaen Hacivad, Karagöz'e

¹³⁶ Karagöz, 8 Temmuz 1909, nr. 99, s. 2-3.

¹³⁷ Karagöz, 7 Haziran 1909, nr. 90, s. 2.

Bandırma'nın ahvalini sormuştur. Karagöz bunun üzerine Hacivad'a Bandırma'yla ilgili olarak birçok konuya değindikten sonra sözü ecnebi vapurlarına getirmiş, ahaliye hiçbir faydası olmayan bu vapurların idare tarafından birçok vergiden muaf tutulduğundan bahsetmiştir:

— Evet Yunan bandıralı vapurlar güya bize büyük bir menfa`at temin ediyorlarmış gibi her dürlü rüsumdan müstesna... Hâlbuki İdare-i Mağsusa liman parası, şu parası bu parası hepsini edaya mecbur. O vapurlar bu gibi rüsumdam müstesna haydi gel de rekabet it bakalım.. Fakat Devr-i İstibdadın kötü bir eser bir badi olan bu hal ba`de-ma devam itdirilmez sanırım.

— Elbette ona şübhe mi var. Canım Bandırma'nın karşusun da Parma denilen bir yer var (Asus) vapuru oranın önünden geçerken durub müşteri alıyor da idare vapuru alamıyor çünkü duracak olursa resme tab`i hâlbuki öteki değil...

— Yunan bandıralı vapurlarının körfez dağilinde icray-ı sefer idub de resme tab`i bulunmamaları esbabına sordum. Tamamıyla haksız ve nizamsız olarak devam idegelen bu mu`amele-i keyfiyenin a`dem-i isbatı birkaç sene evvel liman idaresince nazr-ı dikkate alınarak merce`ine müraca`at edilmiş ve hatta ecnebi delegeleri hazır olduğu halde o zaman ki Ğariciye ve Nafi`a nazırlarından mürekkeb birde komisyon teşkil olunub “Yunan bandıralı vapurlarında tamamıyla kara sularından i`baret körfez dağilinde icray-ı esfar eyledikleri halde be`ine Osmanlı sancağı hamil sefainin tab`i bulduğu rüsum ve teklifin edasına mecburiyeti” bal-tasdik kocaman birde mazbata yapılmış ise de Yıldız'a gittikten sonra bir daha meydana çıkmamış ki...¹³⁸

Gazetede yer verilen haberde, Eser-i Şekavet adında bir köhne geminin varış noktasına geç ulaştığından, sefer esnasında yolcuların birçok tehlike ile karşı karşıya geldiğinden ve İdare-i Mahsusa'nın yolculara ehemmiyet vermediğinden bahsedilmiştir. Haberin devamında Karagöz sitemde bulunmuştur:

Cesr-i Cedid: 28 Haziran — Sa`at bir buçukda Kadı Köyü'nden hareket iden “Eser-i Şekavet” nam sefîne-i a`sar dide iki radelerinde Adalar Ğazinosu'nun sancak cihetinde nümayan olub, ğalat koparma, sulara kapılma, çarpma, ma`unelerle kayıklar üzerine düşme gibi muğatıralı ve tehlikeli nice bin manevrayı balayaka iki buçukda zorla iskele yanaşabilmiştir. Korkularından canları ağızlarına gelen müşteriler, köpriye ayak basar basmaz bezl sadıkane şataban olmuşlardır.

Karagöz

Hayat ve selamet-i`umumiyye bir murdar sinekten daha fena bir nazar-i istihkar ile bakan idare-i mağsusa, bu yürümez, dümen almaz tehlike-i sacaya zavallı yolcular binmeğe icbar itmekden `acaba ne vakit hazer eyleyecek. Müşterilere karşı `ar ve hicab hissetmeden cidden mahrum olan şu idare Bar-i Ğüda'dan korkub utansa da ğalkı böyle tehlikeye atmasa... Yazıkdır, `ayıbdır, günahdır. Bu idare kendi kendine adam olmayacak bari hükümet-i meşrete-i Osmaniye'miz lütuf ve `inayet buyurubda bir çare bulsa..¹³⁹

¹³⁸ Karagöz, 5 Temmuz 1909, nr. 98, s. 2.

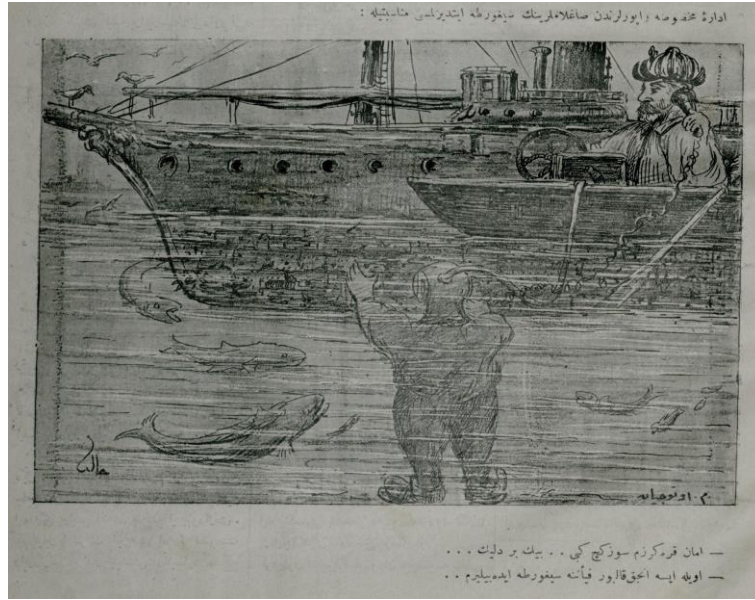
¹³⁹ Karagöz, 12 Temmuz 1909, nr.100, s. 4.

Gazetenin bir başka sayısında yine Eser-i Şekavet vapuruyla ilgili bir habere yer verilmiştir. Haberde vapurun hareket ettikten sonra kazan borularının patlaması sonucu durmak zorunda kaldığı ifade edilmiş, kazada can kaybı olmadığı fakat birkaç müşterinin yaralandığı aktarılmıştır.¹⁴⁰

Gazetede yer verilen bir haberde İdare-i Mahsusa'nın ıslaha ihtiyaç duyduğu vurgulanmış, vapurlar arasında yaşanan kazaların süreğen bir hal aldığı belirtilmiştir. İdare-i Mahsusa'ya verilen ihtarların dikkate alınmamasından dolayı liman içinde iki vapurun çarpışması sonucu büyük kaza yaşandığı ve iki vapurda da ahır hasar meydana geldiği yazılmıştır. Bunun yanında vapur kaptanlarının kaza sebebi ile maaşlarının tetkik edilmesi sonucunda asgari bir ücret aldıkları beyan edilmiştir.¹⁴¹

İdare-i Mahsusa ile ilgili yer verilen bir haberde çürük vapurlar sebebiyle İdare tenkit edilmiştir. Haberde; bugüne kadar idarede hiçbir gelişmenin yaşanmadığı ifade edilmiştir. İdare vapurlarının çoğunun çürümeye yüz tutmasına rağmen halkın bu duruma sabır ettiği aktarılırken, çürük vapurlar sebebiyle büyük faciaların meydana gelmesinin kaçınılmaz olduğu belirtilmiştir.¹⁴²

Resim 2.21. Vapurların Çürük Olduğuna Dikkat Çekilmiştir

Kaynak: Karagöz Gazetesi

¹⁴⁰ Karagöz, 19 Temmuz 1909, nr. 102, s. 4.

¹⁴¹ Karagöz, 19 Ağustos 1909, nr. 11, s. 2, 3.

¹⁴² Karagöz, 30 Ekim 1909, nr. 136, s. 3.

“İdare-İ Mağsusa Vapurlarından Sağlamlarının Siğorta İtdirilmesi Münasebetiyle” başlığıyla yayınlanan bir karikatürde vapurların ne vaziyette olduklarını göstermek bakımından elzemdir. Karikatürde ki metinde Hacivad; “Aman Karagözüm süzgeç gibi bin.. Bir delik...” şeklindeki ifadesine karşın Karagöz; “Öyle ise ancak kalbur fiyatına siğarta idebilirim.” cevabını vermiş, vapurların çürük olduğuna dikkat çekilmiştir.¹⁴³

Gazetenin muhavere bölümünde Karagöz ve Hacivad arasında geçen bir diyaloga İdare-i Mahsusa'nın gemilerinden sonra gemi kaptanlarına atıfta bulunmuştur. Gemilerin çürük olanlarından bazılarının ayıklanmasına karşın çürük gemilerinin bir iki tanesiyle sınırlı olmadığı, hepsinin çürük ve kötü olduğu ifade edilmiş akabinde gemi kaptanları mevzubahis edilmiştir. Kaptanlar için; “Ya kapudanalara?... İçlerinde öyle kapudanalara var ki vazifesinden tamamıyla maluma`atı yok” şeklinde bir ifadeyi yer verilmiştir. İçerinden bazılarının gemicilikten bazılarının ise mektepten yetiştiği, mektepten yetişenlerin mektepten çıkar çıkmaz kaptan olarak görev aldığı ve tecrübe sahibi olmadıklarından dolayı tehlike meydana getirebileceklerinden bahsedilmiştir.¹⁴⁴

“Karagöz Gazetesine” başlığıyla yer verilen bir haberde, İdare-i Mahsusa tarafından bazı hatlar için Yunan bandıralı vapurların tahsis edilmesi sert bir şekilde eleştirilmiştir. Tahsis edilen Yunan bandıralı vapurların İdare-i Mahsusa'nın çürük gemilerden daha fena olabileceği gibi, paramızın da Girit'in fenalığı için gayret eden Yunanlılar cebine gireceğine razı olunmayacağı aktarılmış, İdare-i Mahsusa bu hale getirenlere lanet okunulmuştur.¹⁴⁵

Tercüman-ı Hakikat gazetesinin; “İdare-İ Mağsusa Ne Vakit Adam Olacak?” manşetine binaen Karagöz; “Ne vakit balık kavağa çıkarsa...” deyimini kullanmış, İdare-i Mahsusa'nın düzelmesinin ne kadar güç olduğundan bahsetmiştir.¹⁴⁶

İdare-i Mahsusa'nın mevzubahis edildiği bir haberde Haydarpaşa vapurlarına dikkat çekilmiştir. Haydarpaşa vapurlarının hangi hatta sefer düzenleyeceği belli olmadığı aktarılmıştır. Haydar Paşa ile Kadıköy ve Adalar vapuru müşterilerinin

¹⁴³ Karagöz, 1 Aralık 1909, nr, 145, s. 1.

¹⁴⁴ Karagöz, 4 Aralık 1909, nr, 146, s. 2.

¹⁴⁵ Karagöz, 4 Haziran 1910, nr, 198, s. 2.

¹⁴⁶ Karagöz, 15 Haziran 1910, nr. 201, s. 4.

birbirlerini itip kaktığı, güneş altında yandığı ve yağmur ıslandığı belirtilmiştir. Bununla beraber vapurların değiştiği, bilet tarifesinin olmadığı ifade edilmiştir.¹⁴⁷

İdare-i Mahsusa ile ilgili yer verilen bir haberde beşte Kadıköy'üne ve beş buçukta Haydarpaşa'ya hareket edeceği idare tarafından ilan edildiği belirtilmiştir. Fakat dördü yirmi geçe Haydarpaşa'ya hareket eden vapurda Kadıköy müşterilerinin dahi zorla bindirildiği halde vapurun Kadıköy'den geçmediği aktarılmıştır. İdare Mahsusa'nın halka eza verdiği belirtilmiş, "Bu babda söylenecek bir söz idecek bir du'a varsa oda böyle bir idare ile bu hale getirenin kahrolması niyazından ibareddir." diye de beddua edilmiştir.¹⁴⁸

Resim 2.22. Karagöz'ün Yüzünü Boyayan Bir Figür

Kaynak: Karagöz Gazetesi

Şehremaneti ve İdare-i Mahsusa'nın mevzubahis edildiği karikatürde Hacivad ve Karagöz ile birlikte elinde fırça Karagöz'ün yüzünü boyayan bir figüre yer verilmiştir. Hacivad, yüzünü boyayan Karagöze; "Yahu Karagöz!... Budala mısın, nesin!.. Hiç yüze badana olur mı?.." der. Karagöz ise Hacivad'a; "Budala sensin.. Şirketle İdare-i Mağsusa eski gemileri beyaza boyayub gençleştiriyor da ben niçun yapamam?..." sözleriyle karşılık vermiş, İdare-i mahsusa ve Şirket-i Hayriye'nin eski gemileri boyayıp yeni gemi imajı vermesini hicvetmiştir.¹⁴⁹

¹⁴⁷ Karagöz, 21 Temmuz 1910 nr. 211, s. 4.

¹⁴⁸ Karagöz, 28 Temmuz 1910, nr. 213, s. 2-3.

¹⁴⁹ Karagöz, 11 Eylül 1910, nr. 227, s. 4.

Karagöz gazetesinde eleştiriye tabi tutulan kurumlardan biri de Şehremaneti olmuştur. Gazetede yayımlanan birçok karikatür ve haberde Şehremaneti bazen sert bazen de mizahi bir dil ile hicvedilmiştir.

Gazetede Şehremaneti'nin mevzubahis edildiği bir gazete manşetine yer verilmiştir. Haberde; Tercüman-ı Hakikat'ın: “Şehremaneti Meclisince Kasım Paşa Deresinin Tathir-İ Esbabı Tezekkür İdilmektedir.” manşetine binaen Karagöz: “Daire-i emaneti temizlemeden orasının tathirine teşebbüs işe tersinden başlamak değil de nedir?.. Her kim vazifedar ise bir kere İstanbul sokaklarını dolaşub da pisliğini görse...” değerlendirmesinde bulunmuştur.¹⁵⁰

Gazetenin muhavere bölümünde geçen bir diyalogda Şehremaneti'nin üç aydır hiçbir icraatta bulunmadığından bahsedilmiştir.

—*Hacivad burası neresi?.*

—*Bilmiyor musun?.*

—*Yoo...*

—*Aman hiç gelmedin miydi?.*

—*Ğayır..*

—*Şehremaneti..*

—*Daha neler... Üzerime iyilik sağlık.*

—*Ne olmuş ki*

—*Hacivad.. Ya sen bunmaşsın yağud budalası..*

—*Sebeb?..*

—*Daha sebep soruyorsun ha..*

—*Öyle ya elbette sorarım.*

—*Öyle ise bende sana elbette cevap virmem..*

—*Al şu gözlüğü de iyice bak..*

—*Canım bende senin fikrindeyim ama.. Neylersin. Dur bakalım acele itme..*

Elbette burasıda şehre layık bir emanet dairesi haline getirilir..

¹⁵⁰ Karagöz, 5 Ekim 1908, nr. 18, s. 4.

—Evet çıkmadık candan ümid vardır dirler.

—Doğru.. Ama fakat bir kere düşünsek A.. Şu dairede üç aydır ne guna icra`at meşhud oldu ki alet tarafını ümid idelim!¹⁵¹

Gazetenin muhavere bölümünde, temiz hava almak için yürüyüşe çıkan Karagöz ve Hacivad arasında geçen bir diyalogda; Şehremaneti'nin görevini yerine getirmediğinden ve sokakların çamurdan geçilmediğinden bahsedilmiştir.

— Ey böyle ne ne tarafa?.

— Otura otura içim sıkıldı da şöyle biraz hava alayım didim..

— Nasıl hava?..

— Bursa'da ki hava değil a.. Taze, saf, hava...

— Paran var mı?..

— O ne demek.. Havada para ile mi alınır a birader.. Şuradan biraz yukarıya doğru çıkub dört sokak dolaştığım gibi...

— Şaşarım aklına..

— Neden?..

— Böyle nezafetsiz, murdar sokakda saf hava olur mu?. Temiz, cid hava istersen.. Adalara doğru bir gitmelisin...

— A birader şehremaneti daha intiğabata bir hüsn-i netice vermedi. Sokakları nereden düzelterek.

— Şehremaneti kendi reyinde müstakil ve emin şehirde kayd-ı hayat şartıyla sandalyesine merbut değil ya...

— Ya!.. Öyle midir?.

— Elbette.. Şehremaneti Dağiliye Nezaretine merbut değil mi ya..

— Vay.. Bilmiyordum. Ey pekâlâ. Dağiliye Nezareti niçün bir şey dimiyor..

— Bu kadar meham-ı umur ve maşağil-i kesire arasında vakt bulamamış olmalı..

— İşte bunda zırvaladık Karagöz..

— Neden?

— O dediğin meşağil-i kesire arasında Şehremaneti umurıda dağıl değil mi ya...

— Hacivad... Çok söyleniyorsun.. Haydi idareye dönelim... Ayaklarım yoruldu.

— Yalnız ayaklar mı?..

— Ğayır.. Sana derd anlatacağım diye çenemde de kuvvet kalmadı..¹⁵²

¹⁵¹ Karagöz, 15 Ekim 1908, N. 22, s. 1.

¹⁵² Karagöz, 17 Ekim 1908, nr. 23, s. 1-2.

Gazetenin muhavere bölümünde, Karagöz ve Hacivad arasında geçen bir diyalogda; Karagöz İstanbul'da bir gezintiye çıkmıştır. Gezinti dönüşü Karagöz Hacivat'a İstanbul'un ahvalinden bahsetmiştir. Karagöz, sokakların toz deryasını andırdığını, her yerin toz-toprak içinde olduğunu, temiz hava solumanın mümkün olmamasına karşın belediyenin bu duruma kayıtsız kaldığını ifade etmiştir.¹⁵³

Sokakların temizliğine atıfta bulunulduğu bir haberde sokakların çamurdan geçilmediği, herkesin bu durumdan şikâyetçi olduğu ifade edilmiştir:

Ğazeteler, iğtiyarlar gençler, satıcılar alıcılar hatta bargirler, merkebler hep sokakların çamurdan dolayı ref-i avaze-i şikâyet itmekden bir an ğali değildir. Bu kadar feryadın hala Şehremanetince toplayubda ifay-ı mukteziyanına tenbişde teraği gerçi sızıntı badi olmak lazım gelirse de Şehremanetine de İstanbul'a sekani mevcud ya'ni efrad-ı mütemekkini Konstantiniyye'den ma'dud olmasıyla cümlesinin elbirliğiyle çalışub çabalayarak bir himmet savurmali münasib olacağı fikrinde bulunan bir zatın bu babda merci'ine takdim eylediği layihada:

“Eldivensiz gezenler hohlaya hohlaya istemek hakkının muhafaza itmekle beraber eldivensizler biraz eğilerek kaldırmaları hohladıkları halde çamurların kurumasını azcuk yerde mi olacağı ğayr-i kabil inkar ve bağusus binaberin inşa kılınacak hamamların gülğaneleriyle firunların ocakları, ğaneler matbağaları sokak üstüne yapılır ve soba boruları da yerlerden geçirilebilirse an karib çamurdan eser kalmayacağı ezher minelşems aşikar olub şu suretle de yer ve ağyara karşuda isbatı zekavet ve bir fikir icad ibrazına temin muvaffakiyet kılınacağı...” bildirilmiş ve el-yevm derdest tadvik bulunmuşdur.¹⁵⁴

Tanzifat arabalarıyla ilgili yer verilen bir haberde arabaların çok eskidiği, iş göremez hale geldiği ifade edilmiştir:

Sözüm yabana tanzifat arabalarının ilk an icadda her nasılsa elde edilerek ba'de ta'mirlerinede kat'iyen lüzum görülmemesi yüzünden köhnelik de cisr-i cedid köhneden de ğerab bir hale gelmiş olub gerçi kenarlarına teneke ilavesi suretiyle istia'bilerinin nezidi kabil ise de sokak arabası gibi yamaya, t'amire gelir bevden olmadıkları cihetle şimdilik arabadan ziyade kalbura dönmelerine binaen süprüntüleri nakl yerine ele elleyüb elleyüb kalbur altına geçenlerine sokağa tren eylemekde oldukları icriatı fi'alanesine (!) nihayet tasavvur idilemeyen şehremaneti ve şu'abatı olan devair-i maluma müdüriyetlerince biran nazr-ı dikkat ve ehemmiyetten uzak tutulmayarak mebhusuna tanzifat kalburlarının ba'dema kıtar usulü üzere gezdirilerek birinin döndüğünü diğzerinin toplanmasına karar verilmek üzere olduğu muhbir-i kararımızın cümle-i istiğbarat ğayrı mütukasındır.¹⁵⁵

Şehremaneti'nin hicvedildiği hususlardan biri de memurlar olmuştur. Memurların söz konusu edildiği bir haberde tanzifata riayet etmediklerinden dolayı İstanbul

¹⁵³ Karagöz, 2 Eylül 1909, nr. 115, s. 1.

¹⁵⁴ Karagöz, 25 Şubat 1909, nr. 62, s. 2-3.

¹⁵⁵ Karagöz, 30 Ekim 1908, nr. 28, s. 2.

sokaklarından çamurdan geçilmediği ifade edilmiş, tuğla sahiplerinin bu durumdan yararlanarak çamuru tapalayıp tuğla imalatı için kullanacakları ifade edilmiştir:

Südlice: 22 Teşrin-i — Evvel Tuğla ğarman sahibleri tarafından bugün ğayet mühim bir müteyenniğ akd ilan edilerek şu aralık işçilerin fazla yevmiye talep etmesi nazr-ı dikkate alınarak az masrafla çok imalat mevcuda getirilmesi düşünülmüş ve netice-i müzakerat da yağın yağmurlardan İstanbul sokakları çamurlardan adeta bataklık haline geldiği cihetle bu çamurlardan toplandırılarak onlardan tuğla i`mal itdirilmesine karar verilmiştir...¹⁵⁶

Gazetenin muhavere bölümünde Hacivad ile Karagöz arasında geçen bir diyalogda sokakların çamur deryası haline geldiği yolda geçenlerin omuzuna kadar çamur içinde kaldığı belirtilmiştir:

— Ortalık ne halde?

— Ortalığın halini bana ne soruyorsun babam şu pencereden başını uzatvir görürsün...

— Ne görürüm...

— Ne göreceksin sokaklar sokak değil çamur deryası., Yolda merak buya dikkat itdim omuzuna kadar çamur sıçramamış bir Allah'ın kuluna rast gelmedim. Hele Oğulluk da kelle götürür gibi dört n`ala giden kira arabalarının etrafa saçdıkları zeyfusler adamı tepesinden tırnağına kadar çamura bulayorda benekli tağva döndiriyor..

— Yok Karagöz lakırdıyı öyle telleyub pullama.. İşin doğrusunu söyle...

— Niye? Ben yalan mı söylüyorum..

— Öyle ya daha geçen gün gazeteler yazdı... Şehremaneti devaire emr virmiş.. Günde iki def'a sokaklardaki çamur süpürülecekmış...

— Sonra?.

— Sonrası var mı? Günde iki def'a süpürülünce sokaklarda çamur kalır mı?

— Sen nerem diyorsun Hacivad?. Günde on iki def'a süpürseler yine nafile... Ğoş onların bir def'la adam akıllı temizledikleri yokya.¹⁵⁷

¹⁵⁶ Karagöz, 5 Kasım 1908, N. 30, s. 3.

¹⁵⁷ Karagöz, 30 Kasım 1908, nr. 37, s. 1-2.

Sokak temizliğinden bahsedildiği başka bir haberde sokaklardan kâğıttan dolayı geçilmediği, denizdeki kâğıtların kesretinden dolayı kayıkların ilerleyemediğinden bahsedilmiştir:

Telğraf

*Büyük Ada 21 Teşrin-i Sani – Sokaklarda kağıddan geçilmiyor. Cezirenin etrafı tamamıyla kağıdla malidir. Denizdeki kağıdların kesretinden vapurlar yaşanamıyor. Sandallar, kayıklar üzerlerine yığılan kağıdların sıkletine dayanamayarak cümleten çark oldular.*¹⁵⁸

Gazetede “Tanzifat-I Belediyeden Bir Numune...” başlığıyla yayınlanan bir karikatürde denizde ki kirliliğe dikkat çekilmiştir. Karikatürde; kayığın içinde Karagöz ile birlikte birkaç kişinin figürüne yer verilmiştir. Karagöz denize düşünleri kurtarmak için can simidi uzatmıştır.¹⁵⁹

Resim 2.23. Kayığın İçinde Karagöz İle Birlikte Birkaç Kişi

Kaynak: Karagöz Gazetesi

“Tanzifat-ı Belediyeden Bir Numune...” başlığıyla yayınlanan bir karikatürde denizde ki kirliliğe dikkat çekilmiştir. Karikatürde; kayığın içinde Karagöz ile birlikte birkaç kişinin figürüne yer verilmiştir. Karagöz denize düşünleri kurtarmak için can simidi uzatmış, “Aç gözli herif!... Tabladan düşen simidi değil... Benim indiğim simidi kap... Yoksa hapı yuttuğun gündür..” diye söylenmiştir.¹⁶⁰

¹⁵⁸ Karagöz, 7 Aralık 1908, nr. 39, s. 3.

¹⁵⁹ Karagöz, 7 Aralık 1909, nr. 39, s. 4.

¹⁶⁰ Karagöz, 7 Aralık 1909, nr. 39, s. 4.

Resim 2.24. Hacivat ve Karagözün Figürü

Kaynak: Karagöz Gazetesi

Gazetede yayınlanan bir karikatürde Hacivat ve Karagözün figürüne yer verilmiş, Hacivad başına saat camını geçirmiş, Karagöz kendisine saat camını niçin başına geçirdiğini sorunca da, sokakların tozdan geçilmediğini ifade etmiş, sokaktaki kirliliğe dikkat çekilmiştir. Karikatürün metninde: “Canım birader... Bu sa`at camını başına niçun geçirdin?.. Çamur bitdi, toz çıkdı... B`azı sokaklarımız gözlükle galan gezilir gibi değil...” diyaloguna yer verilmiştir.¹⁶¹

Gazetenin muhavere bölümünde Hacivat ve Karagöz arasında geçen diyalogda; ticaret erbabı birtakım kişilerin faaliyetleri sonuncunda İstanbul’un sis içinde kaldığından, murdar kokulardan dolayı sokaklardan geçilmediğinden, halk sağlığının tehlikeye atıldığından bahsedilmiştir.¹⁶²

Yeni gazetenin; “Evvelce Şehremanetince tanzim edilen araba ta`rifesi kısmen ta`dil eylemiştir.” haberine binaen Karagöz; ücretlerde bir indirim yapılsa dahi arabacıların burnunun Kaf Dağı’na kadar kalkacağı, ücretler yükseltilmiş ise müşterilerin eski tarifelere rahmet okuyacağını belirtmiştir. Bunun yanında tarifelerden evvel nizama riayet etmeyen arabacıların düzeltilmesi gerektiği ifade edilmiştir.¹⁶³

¹⁶¹ Karagöz, 19 Nisan 1909, nr. 77, s. 1.

¹⁶² Karagöz, 26 Ağustos 1909, nr. 113, s. 2.

¹⁶³ Karagöz, 6 Kasım 1909, nr. 138, s. 3.

Resim 2.25. Farklı İki Araba İle Bozuk Yolda İlerleyen İki Farklı Adam

Kaynak: Karagöz Gazetesi

Şehremaneti'nin söz konusu edildiği başka bir karikatürde bozuk yollara dikkat çekilmiş, Şehremaneti müstehzi bir dil ile hicvedilmiştir. Karikatürde farklı iki araba ile bozuk yolda ilerleyen iki farklı adamın figürü ile Hacivat ve Karagöz'ün figürüne yer verilmiştir. Hacivat; “Aman Karagöz'üm... Evvelce Babı'ali yokuşundan bargir, araba çıkamazdı.... Baksana şimdi hayvansız arabalar gidup geliyor.. Yoksa bunlarda Otomobil mi?.” demesine karşın, Karagöz; “Ğayır birader.. Hani ya bir vakitler Tepebaşı Bağçesi'nde (Rus Dağları) diye inişden, yokuşdan istifade ile kendi kendine yürüyen arabalar getirmişlerdi. Şehremaneti ondan örnek almış ğalibada yolları ta'mir itdirmiyor... Görmüyor misun araba inişi bir kere boyladı mı o hız ile yokuşu öyle bir tırmanıyor ki....” cevabını vermiştir.¹⁶⁴

Gazetede yayınlanan bir haberde şehremaneti mevzubahis edilmiştir. Sabah gazetesinin; “Tanzifat nasıl yapılıyor?” manşetine binaen Karagöz; “Öyle dime.. Nasıl oluyordu yapılmıyor diye yaz...” şeklinde bir değerlendirmede bulunmuştur.¹⁶⁵

“Çarşu-yı Kebir'in Nur-u Osmaniye Havlusu Önlerinde” başlığıyla yayınlanan bir karikatürde; avlunun önünde Hacivat ve Karagöz ile mendil ile burnunu kapatan diğer birkaç kişinin figürüne yer verilmiştir. Şehremaneti'nin mizahi bir şekilde hicvedildiği karikatürün metninde Karagöz'ün; “Kar itmek, çok kazanmak isteyen burada mendil satsun.” sözlerine karşılık Hacivat; “Aman Karagöz biraz hızlı yürü burnumun direği kırıldı.” cevabını vermiş buna binaen Karagöz; “Senin burnun kırılacağına asıl burunları

¹⁶⁴ Karagöz, 27 Kasım 1909, nr. 144, s. 1.

¹⁶⁵ Karagöz, 12 Şubat 1910, nr. 166, s. 3.

kırılması lazım gelenler bu `ufunet limanına dümen kırırda ğalkın çekdiğini görseler olmaz mı?” şeklinde karşılık vermiştir.¹⁶⁶

Hacivat ve Karagöz arasında geçen bir diyalogda Şehremaneti mevzubahis edilmiştir. Diyalogda Şehremaneti tarafından sokak köpeklerinin toplatılmasına rağmen sokaklarda hala köpeklerden geçilmediği belirtilmiştir. Sokaklarda köpeklerin bulunmasının bir taraftan fena olmadığı, çünkü ne kadar da olsa tanzifata yardım ettiği belirtilerek Şehremaneti mizahi bir şekilde hicvedilmiştir.¹⁶⁷

Şehremanetin mevzubahis edildiği bir karikatürde; bir cadde ortasında Hacivat ve Karagöz figürü ile beraber kedi, tavuk ve horoz gibi diğer birkaç hayvanın figürüne yer verilmiştir. Karikatürün metninde: “Köpekler kalkdı da ne oldu!.. Yine rahat yok..” ifadesine binaen: “Evet onlar gitdi.. Yerlerine kediler tavuklar geldi.. Hele şu hindiye bak olur şey değil.” karşılığı verilmiş, sokak hayvanları sebebiyle Şehremaneti hicvedilmiştir.¹⁶⁸

Şehremaneti memurları ile yer verilen haberde; kadro haricinde kalan memurların tazminat talebinde bulunmasına rağmen henüz bir netice almadıkları belirtilmiştir. Bunun yanında dört ayadan beridir memurlukları elinden alınan, maaşlarını alamayan memurların başlarının çaresine nasıl bakacakları düşüncesinde oldukları aktarılmış, dört aydan beridir ellerinde on para olmayan memurlara himmet buyrulması için ilgililere sitemde bulunulmuştur.¹⁶⁹

Gazetenin takvim-i ceraid bölümünde Şehremaneti ile ilgili bir habere yer verilmiştir. Haberde köprüden geçen Müslim gayr-i Müslim bütün hanımlardan ücret alınmasının Şehremanetince tebliğ edildiği aktarılmıştır. Devamında Şehremaneti'nin sürekli olarak para aldığı buna mukabil ortalığın pislik içinde olduğu belirtilmiş, paraların nereye verildiği sorulmuştur.¹⁷⁰

Şehremaneti'ne atıfta bulunulduğu bir karikatürde sokaklar sular altında kalmış, sular altında kalmış sokaktan güçlkle ilerleyen halktan kimselerin ve sular içinde kayak ile yol alan ve yanında bir çuval para olan Karagöz'ün figürüne yer verilmiştir. Çuvalın

¹⁶⁶ Karagöz, 6 Nisan 1910, nr. 181, s. 4.

¹⁶⁷ Karagöz, 4 Haziran 1910, nr. 198, s. 1.

¹⁶⁸ Karagöz, 8 Haziran 1910, nr. 199, s. 4.

¹⁶⁹ Karagöz, 15 Haziran 1910, nr. 201, s. 2.

¹⁷⁰ Karagöz, 22 Haziran 1910, nr. 203, s. 3.

üstünde “Şehremaneti istikrazı” yazılmıştır. Karikatürün metninde; “Aman şu bir milyonu kaçırayım. Onı da sel götüreceğ...” ifadesine yer verilmiştir.¹⁷¹

Şehremaneti ile ilgili yer verilen bir haberde yolsuzluk yapıldığı ifade edilmiş, köprü hasılatına karşılık gösterilen bir milyon liranın Şehremaneti tarafından çalındığı aktarılmıştır.¹⁷²

Şehremanetinın mevzubahis edildiği bir karikatürde tanzifata dikkat çekilmiştir. Karikatürde Karagöz’ün elinde tanzifat yazılı bir pankart bulunmaktadır. Karagözün karşısında ise boynunda kolera kartı bulunan bir figüre yer verilmiştir. Boynunda kolera kartı bulunan figür Karagöz’e hitaben: “Aman bana onı gösterme.. Ben onun olduğu yere girmem...” demiştir. Karagöz ise bu sözlere binaen: “Öyle ise şimdilik Şehremaneti’nden başka barınacak yer bulamazsın...” karşılığını vermiştir.¹⁷³

Arabacılara değinilen bir haberde Şehremaneti’nin vazifesini yerine getirmediğinden bahsedilmiştir. Haberde yalnız para toplamanın marifet olmadığı, belediyelerin ıslah edilmesi gerektiği aktarılmıştır. Arabacıların müşterileri mağdur ettiği, nahoş tavırla sergilediği buna mukabil yetkililerin sessiz kaldığı ifade edilmiş, Şehremaneti’ne görevini yerine getirmesi hususunda çağrıda bulunulmuştur.¹⁷⁴

Bozuk bir köprünün söz konusu edildiği bir haberde tamire ihtiyaç duyan bir köprüye dikkat çekilmiştir. Haberde halkın köprüden geçerken çok zahmet çektiği aktarılmış, ihtiyaç duyulan tamirin yapılması için Şehremaneti’ne çağrıda bulunulmuştur.¹⁷⁵

Şehremaneti’nin mevzubahis edildiği bir şiir yayınlanmıştır. Şiirde her tarafın pislik içinde olduğu, hastalık olmasına rağmen belediyelerin aldırmadığı, köprünün halinin içler acısı olduğu, tramvay şirketinden yüzlerce şikâyet geldiği belirtilmiştir.

Karagöz — Ah emanet vah emanet

Zor bulursun sen selamet

Her taraf pislikle mali

¹⁷¹ Karagöz, 22 Haziran 1910, nr. 203, s. 4.

¹⁷² Karagöz, 7 Ağustos 1910, nr. 216, s. 2.

¹⁷³ Karagöz, 7 Eylül 1910, nr. 226, s. 1.

¹⁷⁴ Karagöz, 11 Eylül 1910, nr. 227, s. 3.

¹⁷⁵ Karagöz, 15 Eylül 1910, nr. 229, s. 3.

Memleket ister nezafet

Ğastalık varken civarda

Türlü pislik her divarda

Aldırış itmez ne dinse

Belediyeler çok ğovarda

Hacivad — Canım delimi oldun Karagöz?

Bu ne hal?

Karagöz — Köpriyi geçmek felaket

Altı üstünden selamet

Mamurlarda yok nezaket

Hiç geçmamek bir sa`adet

Ah idare vah idare

Bandı millet bunda nare

Virdi pare aldı hisse

Göçdi şirket gitdi pare

Nah tramvay işte şirket

Günde yüz milyon şikâyet

Kimsenin aldırıldığı yok

Buldılar onlarda cüret¹⁷⁶

Gazetenin muhavere bölümünde geçen bir diyalogda kolera salgının baş göstermesine rağmen Şehremaneti'nin temizliğe yeterince riayet etmediği aktarılmıştır.

¹⁷⁶ Karagöz, 20 Eylül 1910, nr. 231, s. 3.

Arabaların, tramvayların, otobüslerin pislik içinde olduğu, Şehremaneti'nin Allah'a emanet bir vaziyette olduğu aktarılmıştır.¹⁷⁷

Zaman gazetesinin: "İstanbul'da Neler Oluyor?" manşetine binaen Karagöz: "Allah'a hamd hiçbir şey olduğu yok. Hatta o kadar bir şey olduğu yok ki kolera varda Şehremaneti kımıldamıyor bile." değerlendirmesinde bulunmuş, Şehremaneti hicvedilmiştir.¹⁷⁸

Gazetenin eleştiriye tabi tuttuğu kurumlardan biri de belediyeler olmuştur. Gazetede, belediyenin yerine getirmesi gereken görevleri layıkıyla ifa etmediğinden bahsedilmiş, özellikle tamir gerektiren köprülerin göz ardı edilmesinin birçok tehlikeli olayın meydana getirdiği ifade edilmiştir.

Gazetede yer verilen bir haberde tamire ihtiyaç duyan iki köprü için müracaatta bulunmasına rağmen neticesiz kaldığı ifade edilmiştir:

Nafi`a nazırı sabıkasından birinin tanzim edildiği bir layihada her iki köprü her ne kadar deniz üzerinde bulunuyorsa da mehr olmaları hasebiyle ad edilmeleri icab idub benaberin cihet-i nafi`aya a`idiyeti tabi`i olduğundan hem hasılatı himayet hem de halka hüsn-i muamele eraisine gayret eylemek üzere şosa haline efrağ-ı lüzumu bildirilmiş ve yalnız üzerlerine dökülecek ufak taş parçalarıyla kumların, aralıklardan denize dökülmesi için her iki köprünün altına bez gerilmek icab edildiğinden köhne gemilerdeki eski yelken bezlerinin biran evvel gönderilmesi için merc`i adına müraca`at edilmişse de hiç bir tesiri görülmediği mevsuk dinilemeyecek bir tarzda müstağberdir.¹⁷⁹

Köprülere atıfta bulunan başka bir haberde köprünün son derece kötü bir vaziyette olduğu ifade edilmiş, köprüden geçmek zorundan kalanların açılan aralıklardan düşmemek için zıplamak zorunda kaldığı belirtilmiştir:

Köhnelikte İdare-i Mağsusa vapurlarına meydan okuduğu halde hala bala hicab cısr-i cedit t`abir olunan m`ehud köprünün şu aralık kesb ettiği hali görübde üzerinden mürur ve ubura mecbur olan biçare ahaliye acımamak kabil olmadığını ve çünkü aralıklar aralıklardan çıkub büsbütün başka bir şekil alarak gelub geçeni zıplayub sıçramağa mecbur eylediğini nazr-ı dikkate alan bir ğayr sahibi hem ahali-i belediyeye bir ğidmet ğayr ğavahanede bulunmak ve hem de emeği mukabili bir parça pare kazanmak üzere cısr-i ceditin (!?) her iki cihetinde de bir rebaraka geşadiyla marben ve a`birine cinnastik t`alimine beden ve mübaşeret eyleyeceği ğaber alınmıştır.¹⁸⁰

¹⁷⁷ Karagöz, 26 Eylül 1910, nr. 234, s. 2.

¹⁷⁸ Karagöz, 24 Eylül 1910, nr. 235, s. 4.

¹⁷⁹ Karagöz, 10 Ağustos 1908, nr. 1, s. 4.

¹⁸⁰ Karagöz, 14 Eylül 1908, nr. 11, s. 2.

Köprü aydınlatmasının konu edinildiği bir haberde köprünün geceleyin yeterince aydınlatılmadığı belirtilmiş, bundan dolayı halkın birçok tehlike ile yüz yüze kaldığı, bu duruma alışan biçare ahalinin ses çıkarmadığı aktarılmıştır.¹⁸¹

Gazetenin muhavere bölümünde geçen bir diyalogda; Hacivad ve Karagöz mizahi ve müstehzi bir dil kullanarak köprülerin bakımsız olduğu belirtmiş, köprü idaresini eleştirilmiştir:

- *Karagöz bir adama kırk gün deli dirlerse deli olurmuş diye bir darb-ı mesel vardır... Meğer ne doğru imiş...*
- *Ğayır ola ne olmuş...*
- *Canım köpri sizlere `ömür... Ğazeteler bir gün bir kaza olacak çarıkdır, çürükdür...*
- *Sus çarıkdır dime... Bir kısmından da çarık i`malına kalkarlar da görürsün...*
- *Daha neler?... Neyse işte söylye söylye a`kıbet batdı...*
- *O batmadı... Tahsilatın fikdanı yüzünden idareyle oradaki kaçılar, fazla sarf-ı iğtiyarı sebibeylede ahali batdı.*
- *Karagöz.. Gitdim bakdım... Ma`azallah gündüz böyle bir kaza ola imiş.*
- *Sus çıka ki ğırsız taşı... Fakat ben sana bir şey diyeyim mi?... Bizim ahalden daha cesur `acaba kimse var mıdır?...*
- *Neden?...*
- *A.... Buda sual mı?... O köprüden geçdikleri için... Manda yörükten koca yörük olmalı ki ğazan yaprağı gibi tir titremeden oraya ayak atıla bilsun...*
- *Sen nasıl geçiyorsun?..*
- *Ben şimdilik Ğalata'ya boykot yaptım... Bu tarafda oturuyorum...*
- *Ya köye gitmiyor musun?*
- *Ğayır?..*
- *Canım istimbotlar sandalllar...*
- *Elhamdülillah `aklım başımda Hacivad*

¹⁸¹ **Karagöz**, 17 Aralık 1908, nr. 42, s. 2.

- *O ne demek?..*
- *Liman zaten dar, bir taraftan yelkenini doldurmuş mu`avinler öbür taraftan dört dane Boğaziçi, bir Üsküdar, bir selahak bir Haydar Paşa' nın geleni bir de gideni üstte Kadıköy'ün eser-i şekavetiyle Mekri Köyü'nün beli kırık aydını... Adaların şahını, yüz elli sekiz istimbot... Yani başından gümbür gümbür gürültüsüyle demir fabrikasından bozma canın hiç bunların arasında sandala binubde karşıya geçer miyim?...*
- *Mişden Ğaliç vapurına bin...*
- *Allah muhafaza itsun...*
- *On kapan köprisinden geç...*
- *Olan bu batan cesr-i cedit idi... O cesr-i atik... Düşünüyorsun a... Eğer yenisi bu gelirse eskisine nasıl inan olur... eğer mutlaka geçmek lazım gelirse Eyüb tarikiyle Fil Köprisü'nden Kağıthaneye... Orada Şişli.. Vir elini Begoğlı tramvayı...*
- *Lakin çok uzak...*
- *Emin ya... Sen ona bak...*
- *Karagöz... Mademki bu köprüleri bir hale yola koymak kabil olmuyor bari başka bir çare düşünülse...*
- *Ne gibi?...*
- *Ne biliyim ben,..*
- *Dur.. Dur... Ben bir çare buldum.. Şehri Silahdar Ağa cihetine nakletmeli, köprüleri kaldırmalı vapurlar içeriye kadar işlesun dursun...*
- *O... Ne mükemmel çare... Hiç diyecek yok...*
- *Elbette mükemmeldir ne zan itdin idi...*
- *Lakin vakte muhtaç.*
- *Adam sende ne kadar vakit sarf edilse yine köprülerin cidden mükemmel bir hale gelmesinden daha evvel vücuda gelir...*

— *Bana kalırsa köprü idaresi hepsinden işgüzar... Hem vapur kumpanyasından dört bin lira alıyor hem de hala köprüye parmağını dokunduramadan metaligi kavrayor...*¹⁸²

Köprü tahsildarlarının mizahi bir üslup ile hicvedildiği bir haberde memurlardan yalnız köprü tahsildarlarının görevlerini hakkıyla ifa ettiği, ücretini vermeyen kuşu bile geçirmediklerinden bahsedilmiştir.¹⁸³

Kadıköy ve Ada vapurlarının yanaştığı köprünün bir kısmının çöktüğünden bahsedilmiş ve gerekli önlemler alınmaz ise tamamen yıkılacağı ifade edilmiştir.¹⁸⁴

Tünel şirketiyle ilgili yer verilen bir haberde tünel şirketinin görevini hakkıyla ifa etmediğinden, memurların yolculara hoş olmayan tavırlarından, yolcuların bazen yağmur-kar altında saatlerce beklemek zorunda kaldıklarından ve ziyadece para verdiklerinden bahsedilmiştir:

Ğalatadan Begoğluna Begoğlundan Ğalataya gelub gidecekelerin hemanda biricik denilecek derecede bulunan vasıta-i nakliyesinin ma`hud tünel olduğu ve bu idarenin yüzünden de kimsenin çekmediği kalmadığı eyab ve zehab arabasına rağmen ma`lumdur. Arabacıların burnu —bilğassa yağmurlı ve çamurlı— zamanlar da Kaf Dağı'na kalkub adeta müşterinin yüzüne bakmağa tenezzül itmiyerek "tepe başına ne vireyim" sualine burnunu çekmekle" terdifen iki çeyrek" cevabını virdiği ve fakat kisesi taşacak derecede dolu olanlardan maadasınında bu parayı vermediği ve tramvayda yer bulmak içinde saatlerce müddet yağmur, kar altında intizara mecburiyet oluvirdiği ecelden herkes, her derlu mezahimiyle beraber yine tüneli arz-ı ihtiyaç iktikarda muztar kalıyor ve tünel şirketide bu yüzden bir ğayli para alıyor; alıyor da yine zerre kadar farkı olmayan o ma`huh müzebbeh misal sözüm yabana İstanbulluların tevsiiini ve biraz tanzim ve ıslahı asla ve kat'a ğatırına bile getirmiyor. Başları kasketli mamurların gösterdikleri asarı ğuşunet de caba.. Şuna bir çare bulunsa ne olur?..

Karagöz

*Ne olacak?... Yolcuların rahatı temin edilmiş ve daire-i aideside vazifesini ifa eylemiş olur..*¹⁸⁵

Galata köprüsü olarak bilinen Cesr-i Cedid'in kullanılmaz hale geldiği, kendi kendine denize sürüklendiği ifade edilmiştir. Haberin devamında Karagöz köprüünün kullanılmaz halde olmasına rağmen köprü idaresinin kayıtsız kalmasını hicvetmiştir.¹⁸⁶

¹⁸² **Karagöz**, 27 Ocak 1909, nr. 54, s. 2.

¹⁸³ **Karagöz**, 27 Ocak 1909, nr. 54, s. 2.

¹⁸⁴ **Karagöz**, 8 Nisan 1909, nr. 74, s. 3-4.

¹⁸⁵ **Karagöz**, 24 Aralık 1908, nr. 44, s. 3.

¹⁸⁶ **Karagöz**, 25 Ocak 1909, nr. 53, s. 3.

Gazetenin takvim-i ceraid bölümünde yer verilen bir haberde köprü kazaları mevzubahis edilmiştir. Haberde Aks-ı Seda gazetesinin: “Köprü Kazası” manşetine yer verilmiştir. Karagöz bu manşete binaen “Kuzum birader ya şu kaymakamlığın ismin değiştirin veya başka vakit yazmayın... Gazetelerde bizim ma`hud köprünün kazalarını okuya okuya göz alışmışda birdenbire canım ağzıma geldi.” değerlendirmesinde bulunmuştur.¹⁸⁷

Resim 2.26. Karagöz Kayığa Bir Köprü Parçasını Bağlamış Sürüklemekte

Kaynak: Karagöz Gazetesi

Gazetede tamire ihtiyaç duyan bir köprünün mevzubahis edildiği bir karikatürde belediye hicvedilmiştir. Karikatürde, Karagöz kayığa bir köprü parçasını bağlamış sürüklemektedir. Hacivad, Karagöz’e: “Canım Karagöz... O köprü parçasını nerye götürüyorsun bırak... Bırak...” der. Karagöz ise: “Ben onı Yemiş İskelesi önündeki çöplükde buldum. Denizde herkesin bulduğu kendi malıdır. Kimseye virmem...” cevabını vermiştir. Buna mukabil Hacivad: “İyi ama arabalar geçemiyor...” der. Karagöz: “Daha

¹⁸⁷ Karagöz, 5 Temmuz 1909, nr. 98, s. 4.

iyi ya... Denize düşmek tehlikesinden kurtulurlar... Ben bunu ada muvakkafılarına otel yapacağım...” cevabını vermiştir.¹⁸⁸

Resim 2.27. Hacivat ve Karagöz Su ile Dolup Taşan Caddede Yüzerek Yol Almakta

Kaynak: Karagöz Gazetesi

“Yağmurlu Bir Günde Kasımpaşa’da Bir Cevelan” başlığıyla yayınlanan karikatürde sokaklar yağmur suyu ile dolmuştur. Hacivat ve Karagöz su ile dolup taşan cadde de yüzerek yol almaktadır. Karagöz, Hacivad’a: “Ha gayret Hacivad... Taş köprüye yakın kaldık... Ah şu belediye ah... Bak bizi ne hallere getirdi..” der. Buna mukabil Hacivat: “Birader burası adata deniz.. Sakin “denizler bize `aid değildir diye belediye üzerimden atmış olmasun...” cevabını verir. Karagöz ise Hacivad’a: “Deniz değil `umman olsa bu koku bunda iken yine belediye malıdır... Heman ahaliye Rabbim sabır ve sıhhat virsun...” karşılığını vermiştir. Karikatürde belediyelerin gerekli önlemleri almadığından dolayı caddelerin suyla taşıdığına dikkat çekilmiş, belediye eleştirilmiştir.¹⁸⁹

Gazetenin muhavere bölümünde Hacivat ve Karagöz arasında geçen diyalogda Karagöz, meşrutiyetin ilan edilmesinden sonra bir terakki ümit ederken, herhangi bir

¹⁸⁸ Karagöz, 23 Ocak 1909, nr. 54, s. 1

¹⁸⁹ Karagöz, 13 Eylül 1909, nr. 118, s. 4.

ilerlemenin olmamasından yakınmıştır. Meşrutiyetin ilan edilmesinden sonra belediye gibi devlet kurumlarında herhangi bir gelişmenin olmadığını hatta mevcudatından dahi halkın bihaber olduğunu ifade etmiştir.

— *Nafile.. Nafile artık ümidim kalmadı.*

— *Aman Karagöz'üm ne? Ğastalık falan mı var?.*

— *Ah birader keşke ğasta olsam iki rahmetin biri dir, geçerim. Bu dünyaya gelen elbette ölecektir. Fakat bu öyle değil. Meşrutiyetle beraber ğüya ipi kesilmiş bir balon gibi fırlamak isti`dadı mamul iken bil`akis olduğu yerde miğlandı kaldı. Asıl yüreğimin yandığı da o ya...¹⁹⁰*

Beyoğlu'nda çıkan yangında bir dükkânın yandığı ve dükkânı saran yangının kendi kendine sönmek üzere iken Altıncı Daire-i Belediye Tulumbasının olay yerine ancak gelebildiği, dairenin yakın olmasına rağmen çok geç geldiği, geldikten sonra da tulumbada su olmadığından dolayı yangını ancak seyretmekle kaldığı belirtilmiştir. Haberin sonunda; “Bu hal eski şehreminleri zamanında vardı. Fakat şimdi olamaz.. Biraz insaf.” diye de sitemde bulunulmuştur.¹⁹¹

Gazetede yer verilen bir haberde mahalle imamının uğrunda bulan ineklerden bir tanesinin sakatlandığı, tedavisinin imkânsız olduğundan dolayı da hayvanın acı çekmemesi için boğdurulduğu ve belediyeye malumat verildiği aktarılmıştır. Hayvanın hastalığı esnasında belediyeye haber verilmesine rağmen belediye memurlarının: “Burada kolera var.” diyerek vakaya aldırmadıkları aktarılmıştır. İmam efendinin vakanın üzerinden otuz saat geçmesine rağmen nafile beklediğini anladığını ve hayvanın kokacağını kale alarak mutasarrıflığa müracaatta bulunduğu aktarılmıştır. Sıcaklıkların yanının da birde Rusya'da hastalık belirmesine rağmen belediyenin ihmalkârlığı eleştirilmiş ve “Hiçbir işe yaramadığı sabit olan şu belediyelere sarf olunan paraya yazık değil mi” denilerek de bir hayıflanmada bulunulmuştur.¹⁹²

Karagöz gazetesinde eleştiriye tabi tutulan kurumlardan biri de Maarif Nezareti olmuştur. Gazetede maarif ile ilgili yer verilen haberlerde; maarifte terakkinin olmadığı,

¹⁹⁰ Karagöz, 23 Eylül 1909, nr. 122, s. 2.

¹⁹¹ Karagöz, 20 Kasım 1909, nr. 142, s. 2.

¹⁹² Karagöz, 6 Temmuz 1910, nr. 206, s. 3.

mekteplerin yetersiz olduğu, öğretmen açığının olduğu, kitapların pahalı olduğu belirtilmiştir.

Gazetenin takvim-i ceraid bölümünde maarifin mevzubahis edildiği bir habere yer verilmiştir. Haberde Köylü gazetesine ait: “Ma`arif’in Vücudu Da Mekteplerin Vücudu İle Kaim Olduğu Herkes Takdir İtmedi Mi?” manşetine yer verilmiştir. Haberin devamında Karagöz manşete binaen: “İtseydi meydanda mekteb olurdu.” değerlendirmesinde bulunmuştur.¹⁹³

Gazetenin muhavere bölümünde Hacivat ve Karagöz arasında geçen diyalogda maarife değinilmiştir. Diyalogda okullarda okutulacak kitapların pahalı olduğu, kitapların pahalı olmasından dolayı ailelerinin çocuklarının ihtiyacı olan kitapları teminde zorlandıkları ifade edilmiştir. Karagöz, kartalda çocuğuna kitap temin etmek için bir validenin başörtüsünü sattığını belirtmiştir. Herkesin maddi durumunun bir olmadığı, maddi durumu iyi olmayan çocuklar için bir çare düşünülmesi gerektiği aktarılmıştır. Maarifin ihtiyaç duyulan en önemli meselelerden olduğu, hükümetin maarifin temini için her türlü fedakârlığı yapması gerektiği, bu meselede yükümlü olan Maarif Nezareti'nin lazım gelen hizmeti behemehâl yerine getirmesi gerektiği aktarılmıştır. Fakir ailelerin çocuklarının dikkate alınması gerektiği belirtilmiş, gecesini gündüzüne katarak tarla ve çiftliklerde çalışan nice yoksul ailelerin mahrum olduğu tahsil nimetinden faydalanmasının temin edilmesi gerektiği belirtilmiştir.¹⁹⁴

Gazetenin bir başka sayısının muhavere bölümünde Karagöz ve Hacivat arasında geçen diyalogda tıp fakültesi mevzubahis edilmiştir. Karagöz, Hacivat'tan tıp fakültesi hakkında malumat getirmesini istemiştir. Hacivat, Karagöz'e fakülte idaresinin bir öğretmen meclisine terk edildiğini, geçen senede olduğu gibi, bu senede vaktinin büyük bir kısmının öğretmen seçimi ve maaşların tayini ile geçiştirdikten sonra bayram haftasında talebeye açılacağı bildirilen fakültenin henüz açılmadığı ve eksikliklerin tamamlanmadığını belirtmiştir. Fakültenin açılabilmesi için bazı yerlerin tamir edilmesi gerektiği ve bazı kaloriferlerin tesis edilmesi gerekirken Maarif Nezareti'nin gerekli olan tamir ve tesis için para vermediğinden bahsetmiştir. Bütün bunların yanında taşralı talebelerin bin bir güçlük ile her gün Haydarpaşa'ya gidip gelmeleri önemli mevzulardan

¹⁹³ Karagöz, 27 Eylül 1909, nr. 124, s. 4.

¹⁹⁴ Karagöz, 6 Kasım 1909, nr. 138, s. 2.

biriyken bir de onları tahsilsiz, mektepsiz bırakıp memleketlerine geri dönmelerine mecbur bırakılmasının münasip olmayacağı belirtilmiştir.¹⁹⁵

Gazetenin maarif ile ilgili ele aldığı konulardan biri de muallim açığı olmuştur. Tanin gazetesinin; “Bir mu`allime ihtiyaç var.” haberine yer verilmiş, bu habere binaen Karagöz; “Oğ. Oğ. Dimek her taraf mu`allimlerle dolmuşda biricik mu`allime ihtiyaç kalmış öylemi!... Ne a`la!” yorumunda bulunmuştur.¹⁹⁶

İkdam gazetesinin: “Taşrada Ma`Arif Ne Halde:” manşetine binaen Karagöz; “İstanbul`dakine bakda anla... Eğer bizde var ise elbette orada da bulunur” değerlendirmesinde bulunulmuştur. Devamında maarif için bütçeden ayrılan paranın büyük bir kısmı İstanbul`daki nezaret memurlarına, muallimlere, maarif müdürlerine maaş olarak verildiğinden, taşrada maarifin olmadığından bahsedilmiştir.¹⁹⁷

Sabah gazetesinin: “Kasımpaşa`da zindan arkası mahallesinde sarf-ı gayret ahaliyle bir mekteb idilmiştir.” haberine binaen Karagöz; “Bakmışlardır ki Maarif Nezareti yapmıyor.. Bari başımızın çaresine bakalım diye sarf-ı gayret itmişler. Sa`ileri meşkûr olsun.” şeklinde bir değerlendirmede bulunmuş, Maarif Nezareti`nin görevini ifa etmediğinden dolayı mahalle mektebinin halk tarafından inşa edildiği aktarılmıştır.¹⁹⁸

Ahenk gazetesinin: “İzmir`de Ğususi Mektebler” manşetine binaen Karagöz; “Yahu!.. Biz burada `umumisini bile görmüyoruz.” şeklinde bir değerlendirmede bulunmuştur.¹⁹⁹

Aks-ı Sada gazetesinin: “Mekteblerimiz” manşetine binaen Karagöz; “Bir varmış, bir yokmuş... Yahu masal mı söylüyorsun!..” değerlendirmesinde bulunarak mekteplerin bir hayalden ibaret olduğu imasında bulunmuştur.²⁰⁰

Sada-yı Millet gazetesinin: “Memleketde Fen” manşetine binaen Karagöz; “Herhalde ma`arifi müterakki bir memleketde olsa gerek” değerlendirmesinde bulunarak maarif alanında ilerlemenin olmadığını belirtmiştir.²⁰¹

¹⁹⁵ Karagöz, 17 Kasım 1909, nr. 141, s. 2.

¹⁹⁶ Karagöz, 24 Kasım 1909, nr. 143, s. 3.

¹⁹⁷ Karagöz, 29 Ocak 1910, nr. 162, s. 3.

¹⁹⁸ Karagöz, 16 Şubat 1910, nr. 167, s. 3.

¹⁹⁹ Karagöz, 19 Mart 1910, nr. 176, s. 4.

²⁰⁰ Karagöz, 23 Mart 1910, nr. 177, s. 3.

²⁰¹ Karagöz, 26 Mart 1910, nr. 178, s. 3.

Bolu ve çevre kazalarında açılan ve açılacak olan ilkokul mekteplerinin konu edinildiği bir haber açılan ve açılacak olan mekteplerde tedrisat-ı cedideye bağlı olarak köylü çocuklarının başındaki yazmaları ve ayaklarındaki çarıkları çıkararak okula devam ettiği aktarılmıştır. Bunun yanında Ereğli Kasabası'nda kaza kaymakamı Hilmi Bey'in verdiği emirle okul mevzuatından din ve tecvit derslerinin kaldırıldığı, bu alınan kararın yalnızca Ereğli Kasabası'nı değil her tarafın ağılattığı belirtilmiştir.²⁰²

Tasvir-i Efkâr gazetesinin: “Taşralarda Ma`Arifince Neden Tevkif Var? Terakki Yok.” manşetine yer verilmiş, manşete binaen Karagöz; “Bunu bilmeyecek ne var?.. İstanbul ma`arifine benzemek için” şeklinde karşılılık vermiş, maarifte terakkinin olmadığını ima etmiştir.²⁰³

Tanin gazetesine ait bir haberde; “Köyli evvel emirde eline aldığı bir kitabı kolayca okuyamıyor. Bunu daha ne vakte kadar ihmal ideceğiz?” ifadeleriyle köylülerin okuma yazma seviyesinin geri kalmışlığına ve bu duruma kayıtsız kalındığına dikkat çekilmiştir.²⁰⁴

Maarifteki terakkinin mevzubahis edildiği, Ertuğrul gazetesinin: “Mülkümüzde ma`arif nasıl terakki idecek!” haberine binaen Karagöz; “Daha şimdilik belli değil.” değerlendirmesinde bulunmuştur.²⁰⁵

Gazetenin takvim-i ceraid bölümünde maarifin mevzubahis edildiği bir habere yer verilmiştir. Haberde; zamanında Matbaa-i Amire de basılan ve ambar köşelerinde kalmış olan defterlerin tehi dest ailelerin çocuklarına dağıtılması için vilayete gönderileceğinden bahsedilmiştir. Haberin devamında Karagöz; “Ma`arife a'id ilk teşebbüs böyle hamam suyuyla misafir ağırlamak kabilinden olacaksa yine yayan kaldık tatar ağası!...” değerlendirmesinde bulunmuş, Maarif Nezareti'ni hicvetmiştir.²⁰⁶

Gazetenin muhavere bölümünde geçen bir diyalogda İstanbul idadilerinde talebelerin kabul edilmediğinden, eğitimde nizamın olmadığından bahsedilmiştir. Bunun yanında taşrada açılan okullar da eğitim usulünün berbat olduğu aktarılmıştır.²⁰⁷

²⁰² Karagöz, 26 Mart 1910, nr. 178, s. 4.

²⁰³ Karagöz, 20 Nisan 1910, nr. 185, s. 4.

²⁰⁴ Karagöz, 18 Mayıs 1910, nr. 193, s. 3.

²⁰⁵ Karagöz, 18 Mayıs 1910, nr. 193, s. 3.

²⁰⁶ Karagöz, 2 Temmuz 1910, nr. 206, s. 4.

²⁰⁷ Karagöz, 15 Ekim 1910, nr. 242, s. 1.

Resim 2.28. Salyangozların Üstünde Oturan Karagöz ve Hacivad

Kaynak: Karagöz Gazetesi

Maarifteki ilerlemeye değinildiği bir karikatürde, birinin üzerine “Türkiye Ma`arifi” diğerrinin üzerinde “Türkiye Sanayi`i” yazılı iki salyangoza ve salyangozların üstünde oturan Karagöz ve Hacivad`ın figürlerine yer verilmiştir. Hacivad ve Karagöz`ün ilerisinde ise “Avrupa Ma`arifi” ve “Avrupa Sanayi” yazılı iki araba figürüne yer verilmiştir. Avrupa ve Türkiye`deki maarif ve sanayi alanındaki ilerleme mukayese edilmiştir. Karagöz ve Hacivad yol aldıkları salyangozlarla arabalara yetişmeye çalışmaktadır. Karagöz, Hacivad`a: “Hacivad! Nafile zahmet! Elimizdeki bu geçilenlerle önümüzdekilerin vasıl olduğu yere kıyamete kadar varamayız...” demiştir. Karikatürde ülkemizdeki maarif ve sanayi alanındaki ilerlemenin Avrupa`ya kıyasla çok geride olduğu ve yetişmesinin de güç olduğu anlatılmak istenilmiştir.²⁰⁸

2.2.1. Yolsuzluk

Gazetenin sıkça yer verdiği haber konularından biri de yolsuzluk olmuştur. Gazetede yer verilen haberlerde; İdare-i Mahsusa, Hazine-i Hassa, Harbiye Nezareti ve Evkaf-ı Hümayun gibi birçok devlet kurumunda yolsuzluk yapıldığı belirtilmiştir.

Gazetenin muhavere bölümünde geçen bir diyalogda eski serasker ile avenesini üç milyon kile arpa çaldığını, Şehremaneti muhasebecisi Mahmud Efendi`nin veznedenden para

²⁰⁸ Karagöz, 20 Kasım 1910, nr. 251, s. 1.

aşırdığı, Hazine-i Hassa muhasebecisinin haksız yoldan kazanç sağladığı ifade edilmiştir.²⁰⁹

Bir başmüfettiş ve seraskerin yaptığı yolsuzluklara değinildiği bir diyalogda, Şehremaneti başmüfettişinin başkâtip aracılığıyla her senenin mart ayında maaşına bin kuruş zam yaptırdığı aktarılmıştır. Bunun yanında eski bir seraskerin köylünün bütün malını gasp ettiği ve ikamet ettiği çiftliği de gayr-i meşru yoldan elde ettiği belirtilmiştir:

— *Karagöz:*

— *Yine ne var, beni hiç rahat bırakmayacak mısın?*

— *Aman Karagöz pek merak ettiğim bir şey soracağım.*

— *Sor bakalım.*

— *Pencşenbe günü çıkan saa`deti okudun mu?*

— *Evet*

— *Hicaz Timur yolunun resmi geçadına mecanen gideceklere ne buyurursunuz.*

— *Hiç.*

— *Onlarda kimler?..*

— *Hepsini tanımam fakat içlerinde m`ahud İ`zzetin bendegânından da var...*

— *O kim?...*

— *Kara Tahsin Paşa'nın akrabasından...*

— *Nemelazım..*

— *Şehremanetine gitmedin mi?..*

— *Sermüfettiş Osman orada gırlayup dururken bacağımı nasıl teslim ederde gidebilirdim*

— *Hani ya oranın birde meclisi vardı.*

— *Evet biliyorum.. Daha evvelisi gün süpürülüb temizlendi...*

— *İşte orası dağılınca*

— *Ona dağılmak değil... Haşerattan tethirlenmek dinilir.*

²⁰⁹ **Karagöz**, 13 Ağustos 1908, nr. 2, s. 1.

- İşte buda ondan korkmuş, korkusundan sararmış solmuş.
- Daha beter olsun vaktiyle başkâtibe arkasını dayayıp her sene mart ibtidasında ma`aşına bin ğuruş zam ettirirken korkmamış mı?
- Neyse birader. Şimdi düşmüş gel itme. Şuna bir tavsiye ver de...
- Yeni Cami`de arzuhalcilik itsun..
- Birader imlası, ğitabeti yok...
- Çalışa idi...
- Hem birader o kadar maaş almağa alışmış bir adam şimdi bir mektub yazubda iki ğuruş alınmış para almağa nasıl yazı tutar.
- A... Öyle ise sen onu iyice tanıyorsun o orada da öyle ufak tefek ağz ve i`ta yapardı... Fakat yalnız şunu tenbiye etki gelen adamların mektublarını tahrif etmesun çünkü o kararları eskiden böyle tahrif ederdi...
- Peki söylerim... Eski seraskerin zehirlendiğini duydun mu ?
- Evet duydum hem de kendi çiftliğinden getirdikleri peynir ile..
- Acaba oğlu bir şey mi yaptı?
- Parası kalmadı ki yapsun. Hem onun ihtiyacı yok.. Oralarda dağ, taş onun bütün fukara köylünün malını ğasb idub oturuyor babasının parasına mı göz dikecek!
- O halde şu tesemmünün sebebi.
- Ne olacak.. Hırsızlık ile ele geçirilen çiftliğin peyniri böyle olur..²¹⁰

İdare-i Mahsusa nazır muavini Con Paşa'nın işçilere ait sandıktan iki bin lira miktarında para aşırıldığı belirtildiği bir habere yer verilmiştir:

İdare-i Mağsusa nazır mua`vini Con Paşa'nın ameleye aid sandukdan iki bin lira aşırması üzerine biçarelerin muhakem aidesine müracaat ettiklerini gazetelerin yazdığına duyunca (5) numaralı Tonton tamam kırk senedir kendisinin de ustopi ve sair malzemesini aşırmakta olduğundan bahisle hukuk fakiranesinin meydana çıkarılması ba-istidaname merceinden istirham eylediği mevsuken haber alınmıştır.²¹¹

²¹⁰ Karagöz, 17 Ağustos 1908, nr. 3, s. 1.

²¹¹ Karagöz, 17 Ağustos 1908, nr. 3, s. 2.

Gazetenin muhavere bölümünde geçen bir diyalogda; İdare-i Mahsusa'da görevli olan Topkapılı Rıza adında birinin buradan haksız kazanç elde ettiği, diğer bazı görevlilerin haksız kazanç elde etmeye devam ettikleri ifade edilmiştir:

— ...Ya Topkapılı Rıza'yı unuttun mu?.. Lütfiye Vapuru'nun iğracında mazarrat var diyerek İdare-i Mağsusa'yı ızzar itdi..

— İdare-i Mağsusa'yı keşke herkes bu kadar ızzar itse... O bir gemi yedi... Ötekileri hala koca koca gemileri yutmağa çalışıyorlar.. İnşallah direkleri boğazında kalır...

— Lütfiye'nin öbür tarafında yanan şileb nedir?.

— Onu da Topkapılı Rıza'dan sor.. Güya onu oradan kurtarıırken büyük büyük işler olurmuş...²¹²

İkinci Fırka İmalathanesinde yapılan yolsuzluğun söz konusu edildiği bir diyalogda imalathanede yolsuzluk yapıldığı durumun bir defaya mahsus olmadığı beyan edilmiştir:

— Birader bu ne dağınıklık.

— Sus... Zihnimi karışdırma dört daha on dokuz elde var bir...

— O nedir Allah'ı seversen.. Bu ne kadar hesap... Yoksa banka direktörü mü oldun...

— Ondan da beter... İçinden çıkılılır hesap değil...

— `Abayı sekiz bıçağa esnaf virer.. Almazlar.. Peki... Ya sonra `aynı mal on beş ğuruşa mal edilir... Numunesi burada... İşte bunlarda kastur... Diyağonal.. Amerikan

— Banker misin, tacir misin, muharrer misin!.

— Muharrer denince hepsi içindedir...

— Bu ne kadar kumaş... Ne hesap bir derlu aklım irmedi..

— Sen ğayırsızlığı ne bilirsin ki aklın ersin... Öyle hesap öyle dolab ki.. Şeytan bile içinden çıkamaz.. Hele şükür yekün bitdi... On üç bin lira.. Vay canına yandığımın...

— Ne bu para çalınmış mı?..

— Evet hesaba parmak oynatmışlar...

— Canım iyi ama bu nerenin hesabı

²¹² Karagöz, 20 Ağustos 1908, nr. 4, s. 1.

— *A., hala anlamadın mı? İkinci Fırka İmalatçanesinin.*

— *Hay Allah layıkını virsun.. Şu uğraştığın şeye bak böyle şöylerle yorulma birader... Biter tükenir gibi değil...*

— *Doğru.. Doğru.. Nerenin hesabına baksan... Bir ğırsızlık var..*²¹³

Gazetenin muhavere bölümünde geçen bir diyalogda, Hazine-i Hassa muhasebecisi Halis Sarık ve Meyhaneci Rağıb'ın yolsuzluk yaptığı ifade edilmiştir:

— *Hazine-i Hassa muhasebecisi Ğalis Sarık'ın kuyruğuna teneke bağlamışlar...*

— *Biraz geç ama... Zararı yok... Madam ki şimdi muhasebeleri görülmeden bırakılmıyor. Ne kadar çalsa yine iade edilecek değil mi?...*

— *Meyhaneci Rağıb'dan bir ğaber var mı?*

— *Yoksa da olur... Defterde yazılı mı değil mi? Bir gün onun da kuyruğu elbette kapana sıkışacak...*

— *Aman Karagöz o herif faremi?..*

— *Ne diyorsun? Fare ona nisbeten helal süt emmiş bir adaletperver gibi kalır...*

— *Ya biraderleri..*

— *Onlar kıtara dizildi.. Sere numarasıyla Daire-i İstintaka med'uv....*²¹⁴

Köprü tamirinin mevzu bahis edildiği bir diyalogda, tamir masrafı için kırk beş bin lira gösterilirken bunun yalnız on iki bininin tamire harcandığı, kalan miktarın ise aşırıldığı ifade edilmiş ve tamir yoluyla para aşırılan bir başka mevzudan daha söz edilmiştir:

— *Benim ya bu işlere aklım ermiyor... Ya ben adam akıllı budalayım.. Ya onlar dirhemsiz terazusuz ğırsız. .. Koskoca mazbatalar yapıyorlar.. Elbet yüz elli tane mühür konuyor, mukaveleler yazılıyor.. Sonra bunun içinden de paralar çalınıyor.*

— *Hacivad yine söylenub duruyorsun?..*

— *Nasil söylenmeyeyim,.. Köprü yok mu hani ya şu adı köprü... Kendisi kunduralara törpü... Meğerse ne bahalı çıkıyormuş... Şimdi baston kırması da caba..*

²¹³ Karagöz, 24 Ağustos 1908, nr. 5, s. 1.

²¹⁴ Karagöz, 24 Ağustos 1908, N. 5, s. 2.

— *Âdem sende neden bahalı çıkacakmış... Bu taraftaki tahtayı öte tarafa koyuyorlar adına da tamir diyorlardı..*

— *Hiç öyle olsa kırk beş bin liraya pazarlık olur muydu?.*

— *Evet öyle idi ama sonra iş değişti..*

— *Ya...*

— *Öyle ya.. On iki bin liraya mükemmelen tamir olacak...*

— *Ey otuz üç bin lirası kapkaç haraminin boğazına mı girecekti...*

— *Bereket virsun ki ölemedi... Boğazına kurşun afası...*

— *Ğoş olsa idi ne olacaktı.. Yine virecek değil miydi?.*

— *Asar Teyfik'ten haberin var mı?*

— *Torpil Teyfik asarı mı? Ğırsız Ğaysın ettiklerini bilmez olur muyum?*

— *O değil a birader. Zırhlı Asar Teyfik*

— *Ha ha... Biliyorum vaktiyle Mısırlı İsmâ'il Paşa yüz doksan üç bin liraya ısmarlamışdı da sonra biz aldık..*

— *Aman birader yanlışın var.. T'amiri 387000 liraya mal olan koskoca bir zırhlı o paraya alınır mı..?*

— *Benim yanlışım yok t'amir için fabrikaya 96000 lira verildi...*

— *Ya üst tarafı..*

— *Hay bunak herif.. Komisyon yok mu?²¹⁵*

Yolsuzluğa atıfta bulunduğu başka bir diyalogda, İdare-i Mahsusa'ya ait bir gemi satımında yolsuzluk yapıldığı belirtilmiştir:

— *...Aman birader bunları işidince Ğatırırma bir vapur işi daha geldi.*

— *Nasıl*

— *Şimdi közli namıyla İdare-i Mağsusa'nın malı olan gemi üç bin liraya mahrum rahmet-i rahman olan el-m`ahud Hasan Hüseyini korsanzadelerden biri namına alınarak yirmi dört saat sonra yedi bin liraya maliyeye mal edilmişdi.. Buda tıbkı*

²¹⁵ Karagöz, 28 Ağustos 1908, nr. 6, s. 1.

*öteki gibi.. Bak 3000 lira yirmi dörd sa`adde 4000 lira kazanıyor.. Sen hala budala gibi burada otur da yazı yazub para kazanacağım diye uğraş...*²¹⁶

Muhavere bölümünde geçen bir diyalogda devlet görevlisi birçok kişinin binlerce lira para aşındırdığından bahsedilmiştir:

— *Ne düşünüyorsun Karagöz?...*

— *Düşünmüyorum... Hesab yapıyorum...*

— *Hani ya elinde kalemin, kâğıdın...*

— *Kaleme gelir, kağıda sığar gibi hesap değil... Hatta zihnim bile almıyor...*

— *Aman bu ne hesabı!...*

— *Canım birader.., milletin parası yok, ... Millet fakirdir.*

— *Neden fakir oluyormuş.. Şeytan fakirdir dirler...*

— *Bende onu düşünüyordum, onun hesabını yapıyordum ya... Eğer milletin parası olması idi çalanlar ne bulup nereden aşıracaktardı...*

— *Değil mi ya... Senelerce müddet vardatından fazla ma`aş virdiği, yüz mislini de çaldırıldığı halde hala her gün bir tiyatroya i`ane virmekte berdevam olan bu lütüfkâr bu gani millete nasıl olubda fakir isnad idiliyor.*

— *Ser`asker ğırtlakperver Rıza Paşa'yı sirketver virdiği, yüz bin lirayı, 450 bin liralık balya – Kara Aydın hassa senedatını, konakları, yalıları, çiftlikleri ötelere berileri, babasının evinden mi getirdi yoksa tulumba sandığından mı çıkardı... Ve güzah Ramî ğünablarının miğranı firarı İzzetin, o benim kapkara paşamın paraları hep milletten alınmış, çalınmış değil mi? Dağiliye müsteşarlığından a`zinden sonra adeta tesil derecesine geldiği henüz unudulamayan mürtekeb mümtaz, Beyrut vilayetine ğatve endaz olduğu zaman ne mikdar-ı nakde malikdi.*²¹⁷

Karagöz ve Hacivad arasında geçen bir diyalogda okuma, yazma ve mebusluk namzedi derken Karagöz herkesin umumu menfaat için bir şeyler yaptığını dile getirmiş, kendisinin de umumu menfaat için bir şey yapmayı düşündüğünü söylemiştir. Bunun için manaları misalleriyle izah edilmiş bir Türkçe lügat yazmayı kararlaştırdığını beyan etmiştir. Hacivat meraklandığını söyler ve Karagöz'den çalışmasından bahsetmesini ister.

²¹⁶ **Karagöz**, 28 Ağustos 1908, nr. 6, s. 1.

²¹⁷ **Karagöz**, 21 Ocak 1908, nr. 52, s. 1.

Buna müteakip çalışmasından bahseden Karagöz, bazı kelimeleri mana ve misaliyle izah eder. Misalleri devlet kurumları ve memurları üzerinden veren Karagöz, bu şekilde yergide bulunur:

...Beşincisi kesb-i sukunet etmek. Mesela bizim idare mamuru biraz nekeslik eder. İstemediğine para virmez. Hiddetlendikçe hiddetlenirsen dirken araya biri girub da onun gönlünü yapdımı paralarda senin eline geçer. Hiddetlik iner. Altıncısı mamurun azil edilmesi. Misali Rıza Paşa küpünü doldurduktan sonra ser`askerlikden indi.... Dokuzuncusu mesela olabilurya şehremaneti yaza kadar fikir fukaraya acıyalım Devr-i İstibdad`da bile birçok rüşvetler alınmakla beraber ğalka hoş görünmek için ekmeğin nargına dikkat ederlerdi. Şu geçenlerde beş para artırdığımız ekmeğin fiyatını bir daha nazr-ı dikkate alalım. Mübarek ramazanda ekmeği elli paraya mümkünse daha aşağı sattıralım diye bir himmet de bulunurlar. Furuğcilerin ihtikârı anlaşılır. Ekmek başlar kırk beş, elli paraya satılmağa.. O vakit bizde Allah razı olsun bunun için çalışanlara.. Bak ekmeğin elli paraya, kırk beş paraya indi demez miyiz?.

—Hay hay...”²¹⁸

2.3. KARAGÖZ GAZETESİNDE DEVLET MEMURLARI

Gazetenin eleştiriye tabi tuttuğu hususlardan biri de memurlar olmuştur. Gazetede hem belediye çavuşları hem de asayiş memurları eleştirilmiş, görevlerini layıkıyla ifa etmediklerinden bahsedilmiştir.

Belediye çavuşlarına değinildiği bir haberde arabacıların halkı mağdur ettiği ifade edilmiş, bunu önleyebilecek olanların belediye çavuşları iken bunların ortalıkta görülmediği belirtilmiştir:

Aldığımız bir varakadan:

Haydar Paşa`da iskele başında birinin arabacıların ğalkı iz`aç idmamerleri ancak belediye çavuşlarının nezaretiyle mümkün olabilub hâlbuki şu aralık arabacılarla adeta insanı çiğnemekten hızır etmiyorlar da bir dane belediye çavuşu oralarda görünmüyor.

Karagöz

Hey gide hey şunun da düşündüğüne bakın belediye çavuşu orada intizamı temin için mi duruyordu... Tiyatro oyuncularını meyanında çarıkla ilm olan patak özü kıvrıldığı gibi oda köşe başından kıvrılır geçer giderdi.. E.. Şimdi böyle şey var mı?...²¹⁹

²¹⁸ Karagöz, 28 Eylül 1908, nr. 15, s. 2.

²¹⁹ Karagöz, 27 Ağustos 1908, nr. 6, s. 2.

Gazetenin muhavere bölümünde geçen diyalogda, Hacivad ve Karagöz belediye çavuşlarının meydanlarda görülmediğinden bahsetmiştir.

— *Merhaba Karagöz*

— *Ooo.. Oşş geldin... Nerelerdesin bakalım?.*

— *Nerelerde olacağım.. Gezub duruyorum..*

— *Ne o?. Yoksa belediye çavuşumu oldun...*

— *Allah akıllar virsun belediye çavuşu olsam gezinir miyim?. Şu yakınlarda meydanlarda gördüğün var mı?.*

— *Oda var ya..*²²⁰

Gazetede belediye çavuşlarının mevzubahis edildiği bir haberde görevlerini yerine getirmediklerinden dolayı mizahi bir dille eleştirilmiştir:

*Sokakları tathir ve tanzifi emri eheminde yağmurun fevkalade lütuf ve i`nayeti görüldükten ma`ada hiçbir güne masrafta da mucceb olmadığı nazr-ı dikkat-i ehemmiyete alınarak b`adema devair belediye çavuşlarının haftada iki defa yağmur duasına çıkmaları ğususına bazı devair belediyelerce karar verilmek üzere dir.*²²¹

Belediye çavuşlarının yanında polis memurları da gazetenin eleştiriye tabi tuttuğu memur gruplarından biri olmuştur. Gazetenin muhavere bölümünde Hacivad ile Karagöz arasında geçen diyalogda; eskiden birçok polis, hafiyе olmasına rağmen her gün hırsızlık gibi bir sürü vukuat işlendiği, şimdilerde ise polis ve hafiyelerin meydanlarda görülmemesine rağmen çıt çıkmadığı belirtilmiş ve türlü türlü fenalıkların asayiş memurlarınca yapıp halka isnat edildiği ifade edilmiştir:

— *Karagöz ben bir şeye şaşıyorum sebebini de bir dürlü bulamadım.*

— *Söyle bakalım.*

— *Canım evvelden o kadar polis, it sürüsü kadar ğafiye var iken her gün birçok zabıta vukua`tı, sirket, derlu fezah iştirdik... Yirmi günden ziyade ortada ne polis ve nede elhamdülillah ğafiye olmadığı halde Allah'a bin kere şükür bir çıt bile işitilmedi.*

²²⁰ Karagöz, 26 Ekim 1908, nr. 27, s. 1.

²²¹ Karagöz, 24 Aralık 1908, nr. 44, s. 3.

— *Ah Hacivad.. Ben sana bunaksın diyorum inanmıyorsun. Bunda anlamayacak ne var.. O devre-i istibdadın sözüm yabana asayiş mamurları her dürlü ğaltı idubde zavallı ahaliye isnad ederlerdi... Şimdi mart içeri pire dışarı oldu... Masğaralıkda kesildi.*²²²

Gümrüğün eşyayı ayniye mağazasına giren birisinin bastonunun çalındığı ve bu durumun görevli polise iletilmesine rağmen polisin kayıtsız kaldığı ifade edilmiştir:

Refikadan birisi gümrüğün eşyayı a`yniye mağazasına gidup sırtına giyecek bir muşamma`i nazr-ı dikkatden imrar iylerken açıkgöz bir çapk-ı dest hemancecik elini uzatub biçarenin bastonunu aşırmiş ve biran içinde sırra kadem basmışdır. Mezkûr mağazaya mamur polis efendiye söylenmişse de “buraya herkes girebilir” cevabı alınmışdır.

*Tabi`i herkes girebilir. Fakat acaba polis efendinin hiçbir gûnâ vazifesi yok mu?. Mesela şübheli işğası nazr-ı dikkatden durdurtmak veya böyle bir şey vuku`unda göz kulak olmağa çalışmak gibi.. Eğer bu böyle bir vazifesi de yoksa bari ğidmet göreceği gibi bir mahalleye nakledilub de vücudundan istifade olunsa.*²²³

Gazetenin takvim-i ceraid bölümünde yer verilen bir haberde belediye memurları mevzubahis edilmiştir. Haberde, Yeni gazetenin: “Belediye Mamurlarının Da Elbisesi Değişiyor.” manşetine yer verilmiştir. Haberin devamında Karagöz manşete binaen: “İş görece elbise değil mamurdır. Mamurları değiştirsek daha iyi olmaz mı?” değerlendirmesinde bulunmuştur.²²⁴

Gazetenin muhavere bölümünde Hacivad ve Karagöz arasında geçen bir diyalogda polis memurları söz konusu edilmiştir. Diyalogda gümrüğün eşyayı ayniye mağazasına giren herkesin bir şeylerini çaldırıldığı belirtilmiştir. Buna mukabil mağazada görevli olan polis memurunun hırsızlık olaylarını kayıtsız kaldığı, asayişini sağlayamadığı belirtilmiştir:

—...*Öyle ise birader birdirbir... Gümrüğün eşyayı `ayniye mağazasına gir..*

—*Oraya da girmem*

—*Niçun?.*

—*Bir kere girecek oldum da bastonumu aşırıldılar..*

—*A...*

²²² **Karagöz**, 13 Ağustos 1908, nr. 2, s. 4.

²²³ **Karagöz**, 21 Eylül 1908, nr. 13, s. 3.

²²⁴ **Karagöz**, 19 Kasım 1908, nr. 34, s. 4.

—Hem yalnız benim değil kim girerse bir şeyini çaldırıyor.

—Birader ya kapudaki polis

—O orada imamete mamur

—İyi ama vazifesi nedir?

—Onun vazifesini ben ne bileyim?... O kendi vazifesini o görsün de böyle haline meydan virmesun

—Benim bildiğime kalırsa polisin vazifesi asayiş ve emniyet-i `umumiye hüsn-i hüsn-i muhafaza teminidir

—Benim bildiğim de öyle...²²⁵

Gazetede “Devr-i İstibdad Polis İcraatından” başlığıyla yer verilen bir haberde bir ismi verilmeyen bir polis komiserinin gece geç saatlere kadar gazinoda oturduğundan bahsedilmiş ve bu gibi vakaların birden çok olduğu belirtilmiştir.²²⁶

“Devr-i İstibdad Polis İcraatından” başlığı yer verilen başka bir haberde yine ismi verilmeyen bir komiserin gazinoda görüldüğünden bahsedilmiştir:

Devr-i İstibdad Polis İcraatından

Bu gün sa`at dokuz buçuk kararlarında Osmanlı sancağını hamil bir istimbotun... Limanına bal-vürud tevakküfla istimbot derununda yalnız bir `askeri çavuşla birde başıbozuk işğasın sandalla taşra çıkub Ğorosoglu Ğazinosu'nda birkaç `aded bahuriye tabğ itdirub üç dört kaya itmekle beraber alub `avdetle mezkûr istimbotun onda gitdiği icra idilen tahkikatta Büyük Ada'da vak`i Zarifi'nin Köşkü'nde seyfiye suretiyle mukime `Arif Beg'in `aileleri oldukları anlaşılmağla berayı m`alumat m`aruzudur ol-babda. Fi 5 Temmuz 322

... Mevki`i polis komiseri

Karagöz

Eğer şu jurnalden m`alumat alabilen olur ise aşk olsun... Gördün mi komiseri.. Haydi şundan iş bekle bakayım?...²²⁷

Gazetenin muhavere bölümünde geçen bir diyalogda Devr-i İstibdat polislerinin serserilerden oluştuğu, hiçbir işe yaramadığı ve halka eziyet verdiklerinden bahsedilmiştir.²²⁸

²²⁵ Karagöz, 25 Ocak 1909, nr. 53, s. 2.

²²⁶ Karagöz, 28 Haziran 1909, nr. 96, s. 3.

²²⁷ Karagöz, 12 Temmuz 1909, nr. 100, s. 3.

²²⁸ Karagöz, 16 Ağustos 1909, nr. 110, s. 2.

Resim 2.29. Birinin Elinde Bıçak Olan İki Kişi Kavga Etmekte

Kaynak: Karagöz Gazetesi

Polis memurunun mevzubahis edildiği bir karikatürde birinin elinde bıçak olan iki kişi kavga etmektedir. Polis memuru ise bisiklet sürüp olaya kayıtsız kalmıştır. Kavgayı seyreden Karagöz, polis memuruna; “Yahu!.. Polis efendi adam öldürüyorlar tutsana.....” şeklinde çağrıda bulunmaktadır. Karagöz’ün bu çağrısına polis; “Görüyorum fakat buna daha yeni alışıyorum. Durdurmasını öğrenmedim ki...” karşılığını vermiştir. Karikatürde polis memurunun görevini ifa etmemesine atıfta bulunulmuştur.²²⁹

2.3.1. İltimas

Gazetenin sayfalarına haber olan konulardan biride liyakattir. Birçok haberde işe alınan memurların işe ehil olmadığı ve iltimas ile işe girdiklerinden bahsedilmiştir. Gazetenin muhavere bölümünde geçen bir diyalogda maliye tensikatı sonrasında işe alınan memurlara lüzum olmamakla birlikte işe ehil kişiler de olmadıkları ifade edilmiştir:

— *Maliye Tensikatı hakkında ne düşünüyorsun?*

— *İşin içinde muhasebeci mamurları olmasa idi pekiyi olacaktı... O kadar muhasebeci evvelkinden sonra birde mu`avine bilmem ki neden lüzum görüldü... Bağusus bari erbabını seçseydiler.. Ne ise her şeyi o kadar ince eleyub sık dokuma...*

²²⁹ Karagöz, 4 Şaban 1910, nr. 217, s. 3.

*Ne vazifen.. Oraları düşüncecek Osmanlı Terakki ve İttihad Cemiyeti'dir. Onlar sendende bendende iyi düşünürler.*²³⁰

Adalar Daire-i Belediyesi'ndeki memurun sayısının haddinden fazla olduğu ve iltimas ile işe alındığı belirtilmiştir:

*Adalar Daire-i Belediyesi'ndeki mamurının mikdarı haddinden fazla... Ey... Sokakları süprüntinden geçilmeyub....O.... Reisin istifasıyla yerine geçen... Buda olmamış demek... Belediye tabibi.... Vay.... Fen-i tıbda aşına... İltimas ile belediyeye mamur edilenler.... Ey hala öyle şey var mı...*²³¹

Memurların para ile işe alındığı ilgili bir haberde, Tanin'in: "Memurlar Nasıl Tayin Olunuyor?" manşetine yer verilmiştir. Bu manşete binaen Karagöz: "Eskiden para ile idi. Ama şimdi bilmiyorum." değerlendirmesinde bulunmuştur.²³²

Belediye azalarının işe alınmasıyla ilgili olarak yayınlanan bir haberde, belediyeye alınmak istenen iki aza için, alımların belli bir kanun çerçevesinde yapılmadığı ifade edilmiş, belediye müdürü eleştirilmiştir:

*"Herkesi nasıl bilirsin, kendin gibi" dirler. Daire mamurlarında herkesi kendilerine bilkiyas mahallesinde ki eshab-ı emlakı bilir zan ederek bekçiye teslimen baladaki işbarnameyi mahallede gezdirtiyorlar. Fakat bir mütemekkini eshab-ı emlakı bilmek mecburiyetinde olmadıkları gibi intiğab içinde kanunen bir selâhiyete-i malikiyet iktiza ider. Vak`ien otuz seneden ziyade bir zamandan tatbik edilemeyen şu meseleyi tamamıyla bilmemekde daire-i belediye mamurları mazur olsalar bile hiç olmazsa her zaman belediye intiğabıyla meşgul olan velayandan istifsarı mu`amele ile peyday-ı vukuf emr-i usul olduğundan telgrafla sorub cevabını alsalar da onlarda öyle yapsalar olmaz mı?... Bir belediye müdürü bu kadarında ta`akkul edemezse niçun o makamı işgal ider?..."*²³³

Reşad Paşa'nın oğlu Ali Bey'in muhasebeci muavinliğinden istifa ettiğine dair yapılan haberde; Karagöz, Ali Bey'in zaten bu işe ehil olmadığı ve kovulacağını anlayınca istifa ettiğini belirtmiştir:

Maliye Nazırı esbakı Reşad Paşa'nın oğlu Ali Beg muhasebeci mu`avinliğinden istifa etmiş diye gazeteler yazıyor.

Karagöz

²³⁰ Karagöz, 17 Ağustos 1908, nr. 3, s. 1-2.

²³¹ Karagöz, 24 Ağustos 1908, nr. 5, s. 1.

²³² Karagöz, 5 Ekim 1908, nr. 18, s. 4.

²³³ Karagöz, 13 Ağustos 1908. nr. 2, s. 2.

*Paşazademin azıcık vicdanı olsa idi zaten layık olmadığı o mevki`i nahak yere işgal etmezdi. Koğulacağını anlayınca sözüm yabana büyüklük göstermek için istifa ediyor...*²³⁴

Şura-yı Devlet reisinin ahabplarını Babıali`ye yerleştirdiğini aktaran bir haberde, Sabah`ın: “Şura-yı Devlet Reisi Vekil-i Ğarici Hasan Ağayı Babıâli Nişan Kapulucukdarlığına t`ayin...” manşetine yer verilmiştir. Bu manşete binaen Karagöz: “Oğ... Oğ.. Gördün mü tensikatı.. Çıkar fukarayı al mensubını.. Şuray-ı Devlet reisi böyle uşağını kuşağını Babıali`ye yerleşdirse.. Bilmem ki tensikat hakkındaki layihaları, itirazları kim tedkik idecek.. Vay geldi başımıza...” değerlendirmesinde bulunmuştur.²³⁵

Şura-yı Devlet azaları için seçilenlerin hepsinin damat ve mağdumdan olduğu ifade edilmiş, devamında maliyede de benzer bir durumun olduğu vurgulanmıştır:

—*Meclis-i Meb`usan da Şuray-ı Devlet reisine ne dimişler biliyor misun*

—*Yook....*

—*“Şura-yı Devlet `azası diye ayırdıklarınız hepsi damad ve mağdumdan `ibaret.. İşte de listesi” diye... İsimlerini virmişler..*

—*Haklı. Fakat `acaba maliye nazırına niçun bu suali sormamışlar... Ma`lum ya.. Maliyede damad ve mağdum dolu...*²³⁶

2.4. KARAGÖZ GAZETESİNİN SİYASETE BAKIŞI

2.4.1. Karagöz Gazetesinin Dış Siyasete Bakışı

Gazetede üzerinde durulan konulardan birisi de siyaset olmuştur. Sarayın ve Babıâli`nin dış politikasına yönelik birçok yazı ve karikatür yayınlanmış, hükûmetin politik kararları eleştirilmiştir. Kurulan Reji İdaresi ve yabancı devletlere verilen kapitülasyonlar eleştiriye tabi tutulan hususlardan biri olarak öne çıkmıştır.

“Reji Masğaralıklarından” başlığıyla yayınlanan bir haberde Reji İdaresi çok sert bir şekilde eleştirilmiştir. Haberde; en korkunç hastalığın taun olduğu fakat Reji İdaresinin bundan beter olduğu ifade edilmiştir. Rejinin memlekete girdiği günden beri

²³⁴ Karagöz, 13 Ağustos 1908. nr. 2, s. 3.

²³⁵ Karagöz, 17 Ekim 1908, nr. 23, s. 4.

²³⁶ Karagöz, 27 Ocak 1909, nr. 54, s. 2.

yüzlerce insanın ölmesine sebep olduğu, ziraatı bitirdiği, köylüye istediği zulmü yaptığı buna mukabil hükümetin sessiz kaldığı ifade edilmiştir:

Reji Masğarlıklarından:

En korkunç ğastalık ta`un değil mi? Halbuki ta`un rejiye nisbetle bir ğafif nezledir.. Belki de daha ğafifdir. Şu muzır işin memleketimize girdiği günden beri ne kadar genç, dinç, bahadır ğaybittiğimizi bir hesaba kalksak.. İnsana dehşet... Dehşet de değil adeta cinnet gelir.. Gerek külcecilik gerek kaçakçılık idecek insanın elbette yirmi başını geçmesi y`ani sen mükellefiyet-i askeriyeyi ihraz itmesi lazımdır!.. Tabi`li o esnada da askere alır. T`alim görür vatana her suretle ğidmete hazır bir hale gelir. Sonra sırası gelir terğis edilir ve kaçakçılığa başayabilir. Çünkü mecburdur. Rejinin mezalim vesiat-ı binihayesine takat gelmez, dilediği ğaltı, istediği zulmi yapar köylüyü zira`iyi bitirir, mahvider. İşte rejinin ğayri meşru`ada kasasına doldurduğu paraya mukabil feda idelen nefferes o muhterem vücudlarından müteşekkildir.

Bundan on iki sene kadar evvel Bursa`da iken bu meseleyi tedkik eden bir muharrerimizi yalnız Ğüdavengar Vilayetinde 2600`dan fazla nüfusun bu pis, murdar rejinin yoluna can verdiğini tahkik etmişti. Acaba bu ğayri kabil telafi ziy`a `azime karşı hükümetimiz kaç para kazandı. Hiç.. Bil`akis faiz verilerek rejiden istikraz idildi. İşte ortada ki kar..

Ta`un, bir ğastalıktır. İ`lrazı belli esbab-ı def`iyesi m`alum, binaberin sıratı mahdud.. Fakat rejinin ne i`razı, nede esbab-ı def`iyesi m`alum olmadığı gibi daire-i sıratıda gittikçe mütevas`..

Dört gün evvel sokaklarda açık tütün satılmağa başlar başlamaz reji kıyametler kopardı. Zarar ediyorum diye feryadını göklere çıkardı. — Bu sözümlerle açık tütün tütün satılsun demek istemiyoruz. Bil`akis bu işin en büyük mu`arızı biziz. Zira reji ortada iken bu mesele tevlid veğamet ider. — Heder olan o kadar muazzez için rejiye kim ne söyledi?.. Reji komiserleri m`alum olduğu üzere rejinin Haydar Paşa istasyonun da dağı kolcileri var hatta bir de kadın...Bu kafî gelmiyormuş gibi şimdi birde köprüdeki Haydarpaşa iskelesine getirmişler.. Geçen gice köprüden biri on sekiz geçe hareket idecek vapura binmek üzere toplanan birçok ğalkı o karakak içinde şedid bir çığlık işiterek heyecana duçar oldılar.. Rejinin annesi gibi kolcu kadını kucağındaki tıfil şirğarı muhafaza ile meşgul bir biçare kadının üzerine atılmış, aramak istiyor. Cancağız, kendisinin bir zabıt haremi olduğu için kaçak tütün nakline tenezzül edemeyeceğini söyledikçe şübhelenen deyu annesi biçareye ta`aruzda berdevam.. Nihayet ğalkın tevessülüyle iş yatıştırıldı.

İnsaf biyursun gice sa`at biri çarık geçiyor. Ğalk zatan geç kalmış tehalükle vapura girmek istiyor.. Yağmur, kar, soğuk... Bu ara reji kolcısının elli dirhem tütün için ortalığı velveleye virub birçok ğalkı iz`ac ve muğaddirat-ı İslamiyeyi `alenen tahkir ve taarruza ictisar eylemesi... Ey.. Artık bunlara bir nihayet virilmeli.. Vak`a günü bitmesine çok kalmadı.. Ama.. Hiç olmazsa muvaffakken kabil tatbik bazı b`azı mevad-ı nafi`a tezekkür edilmelidir.²³⁷

²³⁷ Karagöz, 19 Kasım 1908, nr. 34, s. 2-3.

Gazetenin takvim-i ceraid bölümünde Reji İdaresi'ne atıfta bulunulmuştur. Haberde Tasvir-i Efkâr gazetesi Reji İdaresi'ni deve kuşu olarak tabir ederken, Karagöz ise Reji İdaresi'ni çakal ve leş yiyen bir kuzgun olarak tabir etmiştir.²³⁸

Reji İdaresi'ne atıfta bulunulduğu bir haberde idarenin yaptığı kötülüklerin haddi hesabı aştığından bahsedilmiştir.²³⁹

Gazetenin muhavere bölümünde geçen bir diyalogda Hacivat ve Karagöz Reji İdaresi ve yabancı şirketler mevzusunu açmışlardır. Karagöz ortada para yok sözüne çok kızmış ve Hacivat'a, bizde para olmasa bu kadar ecnebi müşteriler olabilir mi diye sitem etmiştir. Memalik-i Osmaniye'de binlerce insanın hayatına neden olan Reji başta olmak üzere, gaz, tünel ve tramvay gibi nice şirketin ecnebilerden müteşekkil olduğunu ifade etmiştir. Karagöz, memleketimizde para olmasa bu kadar sermayedarın buraya üşüşmeyeceğini, bu şekilde devam etmesi halinde bizden para kazana kazana gerçekten bir gün parasız kalacağız şeklinde beyanatta bulunmuştur. Karagöz, Hacivat'a giyilen elbiseden, ayaktaki çoraba, hatta yenilen ekmeğe kadar hepsinin Avrupa malı olduğunu, üstelik buğdayı bizden almalarına karşın bir de nakliye ücretini ödeyip tekrar onlardan satın alıp yediğimizi ve yalnız bu işten nice amele, gemici ve sigorta şirketinin para kazandığını ve bütün paraların kendilerinden çıktığını beyan etmiştir.²⁴⁰

Askeri Seda gazetesine ait manşetin yer verildiği bir haberde reji kolcularının yeni bir cinayet işlediği aktarılmıştır.²⁴¹

Gazetenin dâhiliye bölümünde; "Hala mı" başlığıyla yer verilen bir haberde Reji İdaresi'ne değinilmiştir. Haberde, Reji İdaresi'nin milletin başına gelen en büyük belalardan biri olarak tanımlanmış, Reji İdaresi'nin şimdiye kadar elli, altmış bin kişinin ölümüne sebebiyet verdiği belirtilmiştir. Reji İdaresi'nin istediği her yerde istediği noktada adam bulundurabileceğini ve dilediğini arayabilme hakkını sahip olduğu, aradıkları içinde bazılarının üstünde tütün olmadığı halde üzerlerinin arandığı, haysiyetlerinin alaşağı edildiği ifade edilmiştir. Yakın bir zamanda meydana geldiği belirtilen bir vakada, Kadıköy İskelesinde Reji memurlarının iki gencin üzerlerini aramak istediği, üzerinde tütün taşıdıklarına dair herhangi emare bulunmayan gençler memurlara

²³⁸ Karagöz, 16 Ekim 1909, nr. 132, s. 4

²³⁹ Karagöz, 9 Eylül 1909, nr. 117, s. 4.

²⁴⁰ Karagöz, 9 Kasım 1909, nr. 139, s. 2.

²⁴¹ Karagöz, 27 Eylül 1909, nr. 124, s. 4.

karşı çıktığı, buna binaen orada bulunan polisin müdahalesiyle gençlerin üstleri zorla arandığı, üstüne üstelik polisin gençlere hakaret ettiği aktarılmıştır.²⁴²

“Reji Hakkında Köyli Refikamızdan” başlığıyla yayınlanan bir haberde; Reji’ye verilen kurbanların saymakla bitmeyeceği, eski devirde Reji kolcularının adım aldırıldığı ve buna kimsenin ses çıkarmadığı aktarılmıştır. Fakat meşrutiyet devrinde Reji kolcularının adam almasına müsaade edilmemesi gerektiği, hükümetin kolcuları ehli namus olanlardan seçilmesi ve elindeki silahların alınmasını emrettiği halde Reji kolcularının gözü hala adam öldürmekte olduğu vurgulanmıştır.²⁴³

Sada-yı Millet gazetesinin: “Rejinin Mezalimi Devam İdiyor.” manşetine binaen Karagöz; “Hükümetçe men` idilmezse daha çok devam ider.” değerlendirmesinde bulunmuştur.²⁴⁴

Gazetenin bir başka sayısında Reji İdaresi yine mevzubahis edildiği Sada-yı Millet gazetesine ait bir manşete yer verilmiştir. Manşette Reji İdaresi “afet” olarak tanımlanmış, Karagöz ise bir an evvel defolması için niyazda bulunmuştur.²⁴⁵

Gazetenin takvim-i ceraid bölümünde yer verilen bir haberde yabancı sermayelere değinilmiştir. Haberde Köylü gazetesinin: “Memleketimizde Ecnebi Sermayeleri.” manşetine yer verilmiştir. Manşete binaen Karagöz: “Faiz olarak bizimkileri de üste alub götürmese fena değil ama...” değerlendirmesinde bulunmuştur.²⁴⁶

Osmanlı Devleti’nde yabancılara verilen kapitülasyonlar; devlete zarar mı verdiği yoksa kar mı getirdiği daima tartışma konusu olmuş, verilen kapitülasyonlar Karagöz gazetesinde de eleştiri konusu olmuştur.

²⁴² Karagöz, 8 Mart 1910, nr. 174, s. 2.

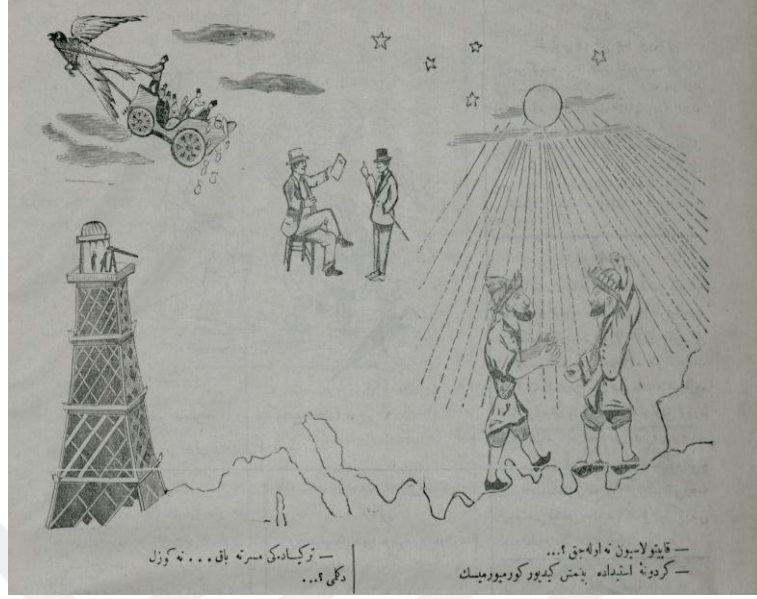
²⁴³ Karagöz, 19 Mart 1910, nr. 176, s. 3.

²⁴⁴ Karagöz, 30 Nisan 1910, nr. 188, s. 3.

²⁴⁵ Karagöz, 4 Mayıs 1910, nr. 189, s. 4.

²⁴⁶ Karagöz, 10 Haziran 1909, nr. 91, s. 4.

Resim 2.30. Hacivat ve Karagöz İle, Kapitülasyon Hakkı Verilen Diğer İki Şahıs

Kaynak: Karagöz Gazetesi

- *Kapitülasyon ne olacak?...*
- *Kerdevne-i İstibda da binmiş gidiyor görmüyor musun?*
- *Türkiye’de ki meserrete bak... Ne güzel değil mi?*

Kapitülasyonlara atıfta bulunulduğu bir karikatürde; Hacivat ve Karagöz ile, kapitülasyon hakkı verilen diğer iki şahsa, birkaç şahsın içinde bulunduğu bir alet arkasına bağlanmış uçan bir kuşa ve diğer bazı figürlere yer verilmiştir. Karagöz ve Hacivat kapitülasyonların ne olacağından konuşurken, kapitülasyon hakkı verilen diğer şahıslar Türkiye’deki meserretin ne kadar güzel olduğundan bahsetmiştir. Karikatürde yabancılara verilen imtiyazlara değinilmiş, verilen imtiyazlardan dolayı II. Abdülhamid hükümetinde atıfta bulunulmuştur.²⁴⁷

Reji İdaresi’nin ziraata zararının mevzubahis edildiği bir haberde Seda-yı Millet gazetesinin; “Rejinin Bartın Ziraat’ına Mezalime.” manşetine yer verilmiştir. Devamında Karagöz; Rejinin ziraata yönelik zulmünün sadece Bartın bölgesiyle sınırlı olmadığını, bir bütün Osmanlı memleketlerini kapsadığından bahsetmiştir.²⁴⁸

²⁴⁷ Karagöz, 3 Eylül 1908, nr. 8, s. 4

²⁴⁸ Karagöz, 23 Mayıs 1910, nr. 196, s. 3.

2.4.2. Karagöz Gazetesinin İç Siyasete Bakışı

Gazetenin üzerinde durduğu, konuyla ilgili olarak haberlere yer verdiği hususlardan biri de hükümetin iç siyasetteki politikaları olmuştur. Yürürlüğe konulan; Tensikat, Yol Tezkiresi ve Matbuat Nizamname'si gibi uygulamaları eleştiren haberler ve karikatürler yayınlanmıştır.

Hükümet politikalarının eleştirildiği bir haberde Sabah gazetesinin: “Politikada Su-İ Tefhim.” manşetine yer verilmiştir. Bu manşete binaen Karagöz; “Mütekabil ziyaret ve ziyafetlerle izale olunur.” değerlendirmesinde bulunmuştur.²⁴⁹

Tensikat kanununun eleştirildiği bir haberde, tensikatın hiçbir şeyi değiştirmedeği, tamamen bir tasavvurdan ibaret olduğu belirtilmiştir:

Tensikat mutasavverinin maliye nezaretince büsbütün bir tasavvurdan ibaret olduğu i`baret bırakılması ğususunda elden gelen ğarenin kat`iyen diriĝ idilmediĝi muĝadim ve demavid kiramin(!) henüz mümeyyizlik, müdürlük vesairelik gibi `unvanlar ve ma`aşlarla taltiflerinden hüveyda ise de hiç olmazsa henüz daire-i umur-u maliye karşusundaki dükkancelerinde muhafaza-i mevk`i ihtiyal ve ihtikâr idenlerle çarşu-ı kebirin kuyumcular içi ğan gibi mevaki`i m`alumedede bulunan sarraf esnafın bi-insafının mu`amelat ğayri meşru`alerine bir nihayet verilerek bu ana kadar soyub soĝana çevirdikleri fukarayı biçarekanın b`adema olsun ızrarlarına meydan verilmemesi ğususuna bir himmet edilse ne olur?... Mu`amelat-ı muhtekaranelerine kesb-vukuf idebildiĝimiz insafsız sarraflarla be kabil ğabislere bir dem idenlerin esamisini, mahza muhazene-i hukuk millet maksadıyla neşr ve i`lan edeciĝiz. Balada beyan olunan mümeyyizciklerin daĝi listesi derdest tanzim bulunduĝundan o daĝi yakında arz-ı inzar-ı karin olacaktır.²⁵⁰

Resim 2.31. Karagöz ve Elinde Hallaç Pamuĝu Aleti

Kaynak: Karagöz Gazetesi

²⁴⁹ Karagöz, 20 Nisan 1910, nr. 185, s. 4.

²⁵⁰ Karagöz, 30 Ekim 1908, nr. 28, s. 2.

Tensikat kanununa yönelik eleştiriler gazetede yayınlanan haberlerin yanında karikatürlere de yansımıştır. Bu mevzu ile ilgili olarak yayınlanan bir karikatürde Karagöz ve elinde hallaç pamuğu aleti bulunan bir figüre yer verilmiştir. Karikatürün metninde Karagöz: “Ha şöyle.. İşte tensikat dediğin böyle olur.. Hallac pamuğu gibi atmalı.. Nedir o bir taraftan çıkar diğer taraftan al...” demiştir. Bu karikatürde bazı kişilerin figürüne yer verilerek hallaç pamuğuna benzetilmesi memurların toplu olarak işten çıkarılması hicvedilmiştir.²⁵¹

“İzmir’de Tensikat” başlığıyla yayınlanan bir karikatürde Karagöz elinde bir küçük halka ile kilolu bir memur ile diyaloga girmiştir. Karikatürün metninde memur: “Tuğaf şey... Şişman olmak kabahat mi?.. Bunun için adam işden çıkarılır mı?.. Karagöz baba bırak geçeyim... Rica ederim.” ifadesine yer verilmiştir. Memurun kilosundan bahsedilmesiyle işten çıkarma mevzusunda keyfi bir uygulama olduğu anlatılmak istenilmiştir. Memurun bu sözlerine karşılık Karagöz: “O niyazı (!) bana emir virene it... Ben bu halkadan geçemeyenleri öbür tarafa bırakmam” karşılığını vermiştir. ²⁵²

Gazetenin takvim-i ceraid bölümünde yer verilen bir haberde Edirne, Selanik ve İzmir gibi şehirlerde gelip bunlardan Yol Tezkiresi’nin istenilmesi lüzumsuz olduğu beyan edilmiştir:

Varid Olan Varakadır:

11 Temmuz tarih mukaddesinde nail olduğumuz hürriyete iğtirarıyla yol tezkiresi istihsaline lüzum görünmeksizin Edirne İzmir Selanik ve mahal sa`ireden der-i sa`adete gelmiş olanlardan evvel zaman tezkireleri sorulmamışken şimdi `avdet edenlerden tezkire aranılıyor.. İstanbullu olanlar için bu müşkülün izalesi kabil ise de taşradan gelmiş olanlar ne kadar `azim ve iktihami ğayri kabil bir müşküle maruz kaldıklarının nazr-ı dikkate alınarak esasen lüzumsuz olduğunda efkâr-ı umuminin müttehid olduğu şu tezkire mu`amele-i taktefersanın bir müddet muvafakate için olsun mevki`i tatbike vadinden sarf-ı nazır olunması...²⁵³

²⁵¹ Karagöz, 2 Eylül 1909, nr. 115, s. 1.

²⁵² Karagöz, 1 Ocak 1910, nr. 154, s. 4.

²⁵³ Karagöz, 24 Ağustos 1908, nr. 5, s. 2.

Resim 2.32. Hacivad ve Karagöz'ün Figürleri

Kaynak: Karagöz Gazetesi

Gazetede konuyla ilgili olarak haberler yayınlandığı, karikatürler çizildiği mevzulardan biri de Matbuat Nizamnamesi olmuştur. Bununla ilgili olarak yayınlanan bir karikatürde Hacivad ve Karagöz'ün figürlerine yer verilmiş, Matbuat Nizamnamesi'nden dolayı toparlandıkları görülmüştür. Hacivad, Karagöz'e: “Vah Karagözüm vah.... Şu Matbu`at Nizamnamesi en nihayetinde bize tası tarağı toplatdırdı ha?..” der. Buna mukabil Karagöz: “Lafı bırak da elini çabuk tut... Birde pasaport belası ortaya çıkmadan vaktiyle savuşalım..” demiştir. Nizamnamenin hicvedildiği bu karikatürde basın özgürlük alanının daraltıldığı, gazetecilere baskı uygulandığı anlatılmak istenilmiştir.²⁵⁴

Gazetenin takvim-i ceraid bölümünde basın özgürlüğüne atıfta bulunulduğu bir haberde Sancak gazetesinin: “Serbesti-i Matbuat Ne Demekdir?” manşetine binaen Karagöz: “Bir varmış bir yokmuş demektir.” değerlendirmesinde bulunmuş ve basın alanındaki özgürlüğün bir hayalden ibaret olduğu anlatılmak istenilmiştir.²⁵⁵

Matbuat Nizamnamesi'nin beraberinde getireceği cezaların mevzubahis edildiği bir haberde Sabah gazetesinin: “Matbu`at Nizamnamesi: Başımıza Gelecekler Ve

²⁵⁴ Karagöz, 8 Şubat 1909, nr. 57, s. 4.

²⁵⁵ Karagöz, 7 Haziran 1909, nr. 90, s. 4.

Çekeklerimiz.” manşetine yer verilmiştir. Bu manşete binaen Karagöz: “Bunun için sütunlarla yazı yazmağa hacet yok. Şöylece iğtisar idivir. Başımıza gelecek: Nizamname.. Çekeklerimizde ölünceye kadar ceza...” değerlendirmesinde bulunmuştur.²⁵⁶

Resim 2.33. Hacivat, Karagöz’e Bir Makine İle Eski Sansürleri İle Yeni Çıkacak Matbuat Nizamnamesi

Kaynak: Karagöz Gazetesi

Gazetede yayınlanan bir karikatürde yeni çıkacak olan matbuat nizamnamesi mevzubahis edilmiştir. Karikatürde Hacivat, Karagöz’e bir makine ile eski sansürleri ile yeni çıkacak matbuat nizamnamesini göstermektedir. Hacivat, Karagöz’e: “Al kuzum eski zaman sansürlerinin kırmızı merkeble yazı çizmelerini...” der. Buna mukabil Karagöz: “Gördüm Hacivad gördüm... Çevir...” cevabını verir. Akabinde Hacivad: “Al kuzum seyret yeni çıkacak matbu`at nizamnamesi...” der. Buna mukabil Karagöz: “Aman Hacivad... Ne korkunç... Dizlerimin bağı çözüldü... Başımdan ateş çıkıyor öteki resim daha iyi.” cevabını vermiştir. Karikatürde yeni nizamnamenin beraberinde ağır cezalar getireceğinden dolayı gazetecilerin tedirgin olduğu anlatılmak istenilmiştir.²⁵⁷

Gazetenin takvim-i ceraid bölümünde Matbuat Nizamnamesi’nin mevzubahis edildiği bir habere yer verilmiştir. Haberde nizamnamenin tatbik olması durumunda kimsenin ağzını açamayacağı belirtilmiştir.²⁵⁸

²⁵⁶ Karagöz, 17 Haziran 1909, nr, 93, s. 4.

²⁵⁷ Karagöz, 21 Haziran 1909, nr, 94, s. 1.

²⁵⁸ Karagöz, 5 Temmuz 1909, nr, 98, s. 4.

Gazetenin muhavere bölümünde geçen bir diyalogda Karagöz, Hacivad'a bir kişiye deni dediği için davalık olduğunu ifade etmiş, devamında serbest-i matbuatın olmadığından, hakikatin beyan edilmediğinden bahsedilmiştir:

— *Of.. O bitdi ama bende bitdim.. Annemden emdiğim süd burnumdan geldi. Aman. Of...*

— *Vah Karagözüm vah.. Ne kadar yorulmuşsun.. Bu ne ter?..*

— *Sus birader. Sus.. Kımıldayacak halim kalmadı.*

— *Ne oldu anlat bakayım!..*

— *M`alum ya... Şu m`ahud `Ali Ğalib hakkında ikame-i d`ava itmişde bende ona deni dediğim için bir `aded çil çil kanarya sarısı gibi canım liray-ı osmani ile mesarif-i muhakeme vesaireyi edaya ğıyaben mahkum olmuşdum.. Allah razı olsun bizim vekil Selim Hüsni Beg i`tiraz idelim demişdi.. Yevmi muhakeme t`ayin olundu.. Gıtdik..*

— *Selim Hüsni Beg de beraber mi?..*

— *Divane misin Hacivad.. Öyle bir vekil yakalamışında hiç yakasını, parçasını bırakır mıyım ?. Elbette beraber.. Heyet-i muhakeme toplandı mübaşirde bir avazı yerde bir avazı gökde evvela beni çağırđı.. Sonra da `Ali Ğalibi... Halbuki herif nerede?.. Cezay-ı sezasını çekmeğe gıtdi.. `Acaba mübaşir bilmiyor mu yoksa laf olsun diyemi bağılıyor.. Diye ğayli düşündüm yine bulamadım. Bağırdı bağırdı.. Ğaliba eninde sonunda yoruldu da vazgeçdi. Muhakemeyede başlandı... Evvela istid`anamesi okundu. Bilsen birader ne demiş... “Devr-i İstibdad`ın mazlumlarından olub Abdülhamid`in kendisini bilasebep nefi itirdiğinden ve hululu devre-i meşrutiyetle hakkında nail olarak mazhar olduğı 3500 ğuruş ma`aşının nesri yatmaz üzerine kat` idildiğinden bahisle hem tecziyemiz hem de zarar ve ziyanın tazmini..*

— *A... Bu kadar kuyruklu kulaklı yalan olur mı Devr-i İstibdad`ın haklı olarak sürdüğđ bir şağıs var ise oda kendisidir.*

— *Dirken bizim gazetede okundu.. Müdde-i `umumi mu`avini mütala`asını söyledi..*

— *Beraat taleb itdi değıil mi?*

— *Hayır, bu babda sevk-i vicdan ile değıilse bile kanunen mukayyed olması dolayısıyla olsa gerek. Onun için o talebde kendilerini m`azur görmek tabi`idir. Sen alt tarafı dinle... Mahkumiyetimiz hakkında bir taleb vak`i olurda hiç bizim o cadaloz, çaçaron veyağud çiçeron vekil durur mu?.. Lafa yekûn son yok... “Mahkemenin bu babda ki kararı lisan-ı matbu`atın büsbütün kat`i kararı olacaktır. Hakikati gütmeye hiç kimse mecbur idilemez.. Halbuki matbua`at kanununun eskisi de yenisi de bir ğırsıza ğırsız, bir deniye deni, bir fenaya fena demiği men` idiyor. Şu halde serbest-i matbua`at, beyan-ı hakikat nerede kalıyor?..”²⁵⁹*

Matbuat Nizamnamesi'nin hicvedildiğđ başka bir diyalogda, nizamnameden dolayı doğruya doğru, yanlışla yanlış denilemediğđ, gazetecilere nahak yere cezalar verildiğđ ifade edilmiştir:

²⁵⁹ Karagöz, 12 Temmuz 1909, nr, 100, s. 2.

— Nizamnameyi bilmiyor musun?.. Fenaya fena iyiye iyi dinmeyecek?... Y`ani doğrı söz söylenmeyecek!.. Unutdun mı bir meb`us-u muhterem “matbu`at yazdıklarının timamen yalan yalan olduğunu ğalk ne zaman anlarsa o vakit serbesti virmelidir” dimamiş mi idi?..

— İyi ğatırma geldi?.. Tasvir-i Efkar`da `aynı maalde b`azı sözler vardı.

— İşte Tasvir-i Efkar.. Al oku..

— “Çünkü Babı`alinin zaif siyaseti her şekve ve heybetini mütezilzilecek bir mahiyettedir...” `Aynı günde her ikisinin sahibi de meb`us olan iki ğazetede bu suretle idare-i efkar idiş tuhaf tesadüf itmiş...

— Acaba meb`usan-ı kiram kabinenin hareketi `aleyhinde mi dersen?..

— Ne bileyim?.. Fakat şu tesadüf..

— Olabilir...

— M`amafih sen elinin ğamuruyla her işe karışma.. Hele bu aralık hiç ağzını açma.. Çünkü matbu`at kanunu tekrar Meclis-i Meb`usan`a geldi?..

— Adam sende Hacivad.. Doluya tutulanın yağmurdan parvası mı olur?.. Şimdiye kadar epey ceza virdim.. Saye-i milletde kazanır yine viririm oluvirir ki bir ğidmetim sebk itsun.. Ben onunla iftiğar iderim...

— A birader.. Senin verdiğin cezalar hep eşğas hakkındaki idadat-ı hukukuyaneden?..

— Ya ne olacaktı?.. B`adema da virirsem yine o yolda nakl-ı hakayik dolayısıyla olabilir..

— Yoksa me`azalah-u te`ali vatanıma, milletime su-i tesir idecek bir danaata cüret idecek olursam cazamı matbu`at kanunu değil `adil mutlak virsun ve emin ol ki virir...

— Elbette eminim... İşte emsal, isbatı ortada duruyor?... Mizancı, volkancı vesaire gibi edamıyı matbu`at kanunu tecziye itdi?.. Elbette ğayır... Onları cezalandıran ancak kuvve-i kahire-i kanuniye suretinde tecelli iden `adalet-i kübradır...²⁶⁰

²⁶⁰ Karagöz, 19 Temmuz 1909, nr. 102, s. 2.

Resim 2.34. Paten Salonunda Hacivat ve Karagöz İle Birlikte Beş Kişinin Figürü

Kaynak: Karagöz Gazetesi

“Âlem Matbu`Atın [Patinaj] Salonunda!” başlığıyla yayınlanan bir karikatürde paten salonunda Hacivat ve Karagöz ile birlikte beş kişinin figürüne yer verilmiştir. Karikatürdeki figürler ilerlemeye çalışırken yere düşmektedir. Hacivat bu durum karşısında şaşkınlık yaşarken Karagöz Hacivat’a nasıl ilerleyeceğini öğretmeye çalışmaktadır. Karikatürde o dönemde uygulamaya konulan matbuat kanunları karşısında nasıl bocalandığını anlatmaya çalışmıştır. Hacivad, Karagöz’e: “Canım Karagöz ne acayip adamsın... Böyle ömrümde görmediğim şeyi ben nasıl yaparım!...” der. Buna mukabil Karagöz: “Sus... Bak öteki ne biçim manevralar yapıyor?... Bende ondan gördüm. Hoşuma gitti... Şimdi seninle biraz t`alim idub öğreneyim... Belki benim de mandepesaya getirub de düşüreceklerim var.” karşılığını vermiştir.²⁶¹

Matbuat kanununa atıfta bulunulduğu bir haberde İntibah gazetesinin; “Bizde Ğazeteler Niçun Yaşamaz” manşetine yer verilmiştir. Bu manşete binaen Karagöz; “Yeni

²⁶¹ Karagöz, 20 Ekim 1909, nr, 133, s. 1.

ğazeteciler içinde matbu`at kanununun ta`yin itdiği cezalara tahammül idecek kabadayı bulunamamasından...” şeklinde bir değerlendirmede bulunmuştur. ²⁶²

Gazetenin üzerine çokça yazıp çizdiği hususlardan biride “meşrutiyet” kavramı olmuştur. Gazetede II. Meşrutiyet’in ilan edilmesi bayram olarak kutlanmış, bununla ilgili olarak birçok karikatür ve şiir yayınlamış; halkın esaretten kurtulduğu yazılmıştır. II. Meşrutiyet’in ilan edilmesinin sene-i devriyesinde bir şiir yayınlanmış, şiirde II. Meşrutiyet’in ilanı düğün günü olarak ifade edilmiş, eski halin değiştiğinden, hürriyetin kesp edilmesinden bahsedilmiştir:

Yarın bir meymenetli gün

Budur işte asıl düğün

Millet şimdi değil küskün

Nakarat

Kahramanlık, cihad onda

Hür olduk biz temmuz onda

Rabbime şükür yetiştirdi

Eski hali değiştirdi

Bu günlere iriştirdi

Eyzan

Çıkdı dildan hazan ve firak

Beynimizden kalksun nifak

Baki kalsun bu ittifak

Eyzan

Allar, beyazlar donansun

Tabeseher mumlar yansun

Millet zevk ve şevke kansun

Eyzan

²⁶² Karagöz, 19 Ocak 1910, nr, 159, s. 4.

Tebrik için yekdiğeri
Osmanlılar arş ileri
Raksan olun.. Var deriri
Eyzan
Biz er oğlu Osmanlıyız
Tariğlerde hep şanlıyız
Hürriyette peymanlıyız
Sürsün bu hal binlerce sal
*Eyzan*²⁶³

Bundan önceki şiirlerde olduğu gibi bu şiirde de meşrutiyetin yeniden ilan edilmesine yönelik duyulan sevinç ve heyecan dile getirilmiştir.

Meşveret gazetesinin manşetine yer verildiği bir haberde yeniden ilan edilen meşrutiyetin bir perde olarak kullanıldığı, istibdadın devam ettiği belirtilmiştir.²⁶⁴

Matbuat Cemiyeti ile ilgili bir haberde Yeni Asır gazetesinin: “Cem`iyet-i Matbu`at” manşetine yer verilmiştir. Bu binaen Karagöz; “Aman nerede hiç gaberim” değerlendirmesinde bulunmuş, Matbuat Cemiyeti`ni hicvetmiştir. Bu haberin hemen akabinde yine Yeni Asır Gazetesi`nin: “İstanbul`un bugün ki cem`iyet matbu`atı, ismi var cismi yok bir haldedir.” haberine yer verilmiştir. Bu habere binaen Karagöz cemiyet reisinin dışında ne isminin ne de cisminin olmadığı değerlendirmesinde bulunmuştur.²⁶⁵

Gazetenin hükümeti açık bir şekilde eleştirdiği konulardan biri de İspençiyari Nizamnamesi olmuştur. Eczacılık ile ilgili olan bu nizamnameye göre eczane açmak isteyen bir kişinin yüz lira sermayesi bulunması gerektiği, bu meblağda sermayesi bulunmayan birisinin eczane açamayacağı ve bu şarta yakinen riayet edileceği ifade edilmiştir. Eczanelerin açılmasına yasa ile sınırlandırma getirilmesi Karagöz gazetesi tarafından eleştirilmiş ve “köşe sarrafları için böyle bir karar vardır” değerlendirmesinde bulunmuştur.²⁶⁶

²⁶³ Karagöz, 23 Temmuz 1909, nr, 102, s. 2.

²⁶⁴ Karagöz, 18 Eylül 1909, nr, 120, s. 4.

²⁶⁵ Karagöz, 4 Şaban 1328 1910, nr, 217, s. 4.

²⁶⁶ Karagöz, 2 Şubat 1910, nr, 163, s. 2.

Asayişin mevzubahis edildiği bir haberde Sabah gazetesinin: “İzmir Asayiş Makalesinden — Sa`id Paşa geldi. Jandarma tensikatına mamur zabitan geldi. `Asker var, şiddetle kanunlar var, her şeyi var, yalnız asayiş yok..” haberine yer verilmiştir. Bu habere binaen Karagöz: “Asayiş astım gibidir. Öyle birdenbire gelmez. Bu gidişle elbette oda gelecek. Acele işe şeytan karışır dirler. Hele bir kere jandarma tensik idulsun...” değerlendirmesinde bulunmuştur.²⁶⁷

Askeri fabrikalar ile ilgili Tanin gazetesinin: “`Askeri Fabrikaları” manşetine binaen Karagöz: “`Acaba hangisi? Bir alay iğtilası söylenen dumansız barut mı, topğanemi, yoksa sayısız ğırsızlara ev yabıtığı için kendi ğarab kalan tersane fabrikası mı? Hangisinden bahsedeceksin.” şeklinde bir değerlendirmede bulunmuş, askeri teçhizat imalathanelerinin işlevsiz olduğu aktarılmıştır.²⁶⁸

Gazetede eleştiriye tabi tutulan hususlardan biri de hükümetin ziraat alanındaki politikaları olmuştur. Gazetenin takvim-i ceraid bölümünde yer verilen bir haberde ziraat mevzubahis edilmiştir. Rumeli gazetesinin: “Zira`Atimiz İçün Ne Yapılıyor?” manşetine binaen Karagöz: “Daha bir şey yapıldığı yokdur.” değerlendirmesinde bulunmuştur.²⁶⁹

Meşveret gazetesinin ziraatı mevzubahis ettiği; “Zira`Atimizin Terakkisine Çalışalım.” manşetine binaen Karagöz; “Kimse kendi kendine çalışmaz. İş onu çalışdırmaktadır..” değerlendirmesinde bulunmuş, ziraat alanında terakki için çaba sarf edilmesi gerektiğini belirtmiştir.²⁷⁰

Ziraat ile ilgili yer verilen bir haberde, ziraat bütçesinin yetersiz olduğu, çiftçilerin fakir olduğu belirtilmiştir.²⁷¹

Karagöz gazetesinde yazıp çizilenler incelendiğinde gazetenin sıradan bir muhalif gazete olmadığı göze çarpmaktadır. Karagöz yayın hayatı boyunca Abdülhamid’e doğrudan saf almıştır. Gazete yayın hayatına başlar başlamaz Abdülhamid ve rejimi çok sert bir dil ile eleştirmiştir. İkinci Meşrutiyet ilan edilmeden önce orduya çağrı yapılmış, ihtilal çığırkanlığı yapmıştır. Yayınlanan şiirlerde Abdülhamid çok sert bir dil ile eleştirilmiştir. Gazetede Abdülhamid’in tahttan indirilmesi bayram olarak kutlanılmıştır.

²⁶⁷ Karagöz, 8 Aralık 1909, nr, 147, s. 3.

²⁶⁸ Karagöz, 16 Şubat 1910, nr, 167, s. 3.

²⁶⁹ Karagöz, 13 Nisan 1910, nr, 184, s. 4.

²⁷⁰ Karagöz, 11 Mayıs 1910, nr, 191, s. 4.

²⁷¹ Karagöz, 8 Haziran 1910, nr, 199, s. 3.

Abdülhamid tahttan indirilip, İstanbul'dan sürülerek Selanik'e gönderilmesine rağmen aleyhinde yazılar yazılıp karikatürler çizilmesine devam edilmiştir. Gazetede ki yazarçizer kadrosuna bakıldığında birçoğunun Karagöz gazetesinden önce diğer bazı muhalif gazete ve dergilerde çalışan figürlerdir. Gazetenin yazarçizer kadrosundaki önemli figürlerden bazılarının doğrudan veyahut dolaylı olarak İttihat ve Terakki Cemiyeti ile intisabı olan kişilerdir.

Gazetede yayınlanan yazılarda Abdülhamid "istibdatçı" olarak lanse edilmiştir. Oluşturmuş olduğu hafiyelik sistemi bir suç örgütü olarak görülmüştür. Abdülhamid'in meşrutiyet karşıtı olduğu, basına söz hakkı vermediği, halkı hürriyet hüviyetinden yoksun bıraktığı aktarılmıştır. Buna karşın Abdülhamid meşrutiyete karşı olmadığını, meşrutiyet için uygun bir zaman hazırlamaya çalıştığından bahsetmiştir. İkinci Meşrutiyeti de zorla değil bilakis kendi isteğiyle ilan ettiğini belirtmiştir. Abdülhamid hafiyelik sistemini de elzem bulmuştur. Kendisiyle beraber çalışma arkadaşlarına suikast girişimlerinin olduğunu beyan etmiştir. Sansürü keyfi için devletin bekası için uyguladığını ifade etmiştir. Sultan Abdülhamid her ne yapmışsa bunu milletin menfaati için yatığını ve kişisel bir menfaat gaye etmediğini belirtmiştir: "Ben şimdiye kadar nefsimi düşünmediğimi Cenab-ı Hak biliyor. Dinimi, milletini, vatanımı düşündüm. Bu sebepten çok düşman kazandım."²⁷²

II. Abdülhamid'den önce basın ve diğer yayınlara sansür uygulandığı gibi kendisinden sonra da sansür uygulamasına devam edilmiştir. Hatta hürriyet parolasıyla ortaya çıkan İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin siyaseti hegemonyasına aldığı dönemde sansürün dozu daha da artırılmış, bazı gazeteciler fail-i meçhul cinayetlere kurban gitmiştir. İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne meyilli olan Karagöz gazetesi II. Abdülhamid'in padişah olduğu dönemde eleştirileri Abdülhamid etrafında özelleştirirken, Abdülhamid'den sonra eleştirileri genellemiştir.

II. Abdülhamid'in yanında diğer devlet adamları da eleştirilerden nasibini almıştır. Devlet adamlarına atıfta bulunduğu haber ve şiirler yayınlanmıştır. Bu haber ve şiirlerde devlet adamları sert bir dille eleştirilmiştir. Eleştirilerde görev yaptığı kurumlarda başarısız olmaları sebebiyle devlet kurumlarının çökmesine neden olduğu belirtilmiştir.

²⁷² A. Alâaddin Çetin, Ramazan Yıldız, **Sultan II. Abdülhamid Han Devlet ve Memleket Görüşlerim**, İstanbul: Çığır Yayınları, 1976, s. 207.

Bunlardan bazılarının idareci olduğu kurumlarda yolsuzluk yaptığı ve görevini kötüye kullandıkları belirtilmiştir.

Gazetede; Matbaa-İ Amire, Bahriye Nezareti, Posta ve Telgraf Teşkilatı, İdare-i Mahsusa, Maarif Nezareti, Şehremaneti gibi devlet daireleri de hicvedilmiştir. Bahriye Nezareti'ne yönelik eleştirilerde gemilerin bakımsızlıktan dolayı çürümeye yüz tuttuğu, donanmanın işlevsiz bir halde olduğu ifade edilmiştir. İdare-i Mahsusu'ya yönelik eleştirilerde ise gemilerin bakımsız ve çürük olduğundan dolayı arıza yaptığı ve bu arızalardan dolayı hemen hemen her gün kazaların meydana geldiği, müşterilerin ölüm tehlikesiyle karşı karşıya kaldığı belirtilmiştir. İdareye yönelik yapılan diğer bazı eleştirilerde sefer ihtiyacını karşılayamadığı müşterileri mağdur ettiği aktarılmıştır. Posta ve Telgraf Teşkilatına yönelik eleştirilerde ise postaların yerlerine geç ulaştığı, bazen postacılar tarafından açıldığı bazen ise hiç gelmediğinden bahsedilmiştir. Maarif Nezareti yönelik eleştirilerde ise muallim açığının olduğu, mekteplerin yetersiz olduğu, eğitim yerlerinin bakımsız olduğu ve kitapların pahalı olduğu belirtilmiştir. Gazetenin hicvettiği diğer bir devlet kurumu Şehremaneti olmuştur. Temizliğe riayet etmediğinden dolayı eleştirilerin odağı olmuştur. Gazetede devlet kurumlarına yönelik eleştirilerin yanında bir de kurumlarda yapılan yolsuzluklarla ilgili birçok haber yayınlanmış, bu yolsuzlukların devlet kurumlarının muteber kademelerinde görev yapan kişiler tarafından yapıldığı ifade edilmiştir.

Devlet kurumlarının yanında polis ve belediye çavuşları gibi devlet memurları da görevlerini yapmadığı gerekçesiyle eleştiriye tabi tutulmuştur. Yayınlanan haberlerde asayiş memurlarının görevlerini ifa etmediklerinden dolayı halkın tedirgin olduğu, sükûnetin olmadığı aktarılmıştır.

Hükümetin dış siyasette izlediği politikalara da eleştiriler yöneltilmiştir. Bahusus Reji İdaresi'ne yönelik birçok haber yayınlanmıştır. Yayınlanan bu haberlerde en korkunç hastalığın taun olduğu lakin Reji İdaresi'nin bundan beter olduğu ifade edilmiştir. Rejinin memlekete girdiği günden beri binlerce insanın ölmesine sebep olduğu, ziraatı bitirdiği, köylüye istediği zulmü yaptığı buna mukabil hükümetin sessiz kaldığı belirtilmiştir. Reji İdaresi'nin istediği her yerde istediği noktada adam bulundurabileceğini ve dilediğini arayabilme hakkını sahip olduğu, aradıkları içinde bazılarının üstünde tütün olmadığı halde üzerlerinin arandığı, haysiyetlerinin alaşağı edildiği ifade edilmiştir. Reji ile ilgili

haberler göz önüne alındığında yapılan eleştirilerin haklı olduğu anlaşılır. İlk olarak bağımsızlığını kazanmış bir devlet içerisinde, yabancı bir idarenin zirai bir ürünü tekelinde toplayıp istediği gibi işletmesi, o devletin yerli bir kurumu gibi hareket etmesi, o devletin egemenliğine gölge düşürmektedir. İkinci olarak yabancı bir idarenin zirai bir ürünü tekelinde toplaması ekonomik olarak hem halka hem de devlete zarar vermektedir. Çünkü tütün ürününü tekelinde bulunduran, ekimi için cevaz veren, düşük bir maliyet ile tütün yetiştiricilerinden satın alan idare, tütün yetiştiricilerinin bu işten feragat edip başka yerlere göç etmesine sebep olmuştur. Aynı zamanda idarenin tütünü kendi tekeline alıp istediği gibi işletmesi, o üründen elde edilen gelire el koyması devlet ekonomisine de zarar vermiştir. Reji İdaresi'nin yanında yabancı devletlere verilen kapitülasyonlarda eleştirilmiştir. Eleştirilerde yabancı tüccarların devlete üşüştüğü, ham maddelerin toplanarak dışarıya aktarıldığı belirtilmiştir. Reji İdaresi'nde olduğu gibi yabancı devletlere verilen kapitülasyonlarda hem yerli tüccara hem de devlete zarar vermektedir. Çünkü yabancı tüccarlara ayrıcalık tanınması, yerli tüccarların zayıflamasına sebep olduğu gibi, devlet bazında da birtakım vergilerden muaf tutulması devlet ekonomisinin de olumsuz etkisi olmuştur.

Dış siyasette olduğu gibi hükümetin iç siyasette izlediği politikaları da eleştiriler yöneltmiştir. İspençiyari Nizamnamesi, Tensikat, Yol Tezkiresi ve Matbuat Nizamnamesi gibi yürürlüğe konulan uygulamalar hicvedilmiştir. İspençiyari Nizamnamesi eczacılık ile ilgili bir yasadır. Bu nizamnameye göre eczane açmak isteyen bir kişinin yüz lira sermayesi bulunması gerektiği, bu meblağda sermayesi bulunmayan birisinin eczane açamayacağı ve bu şarta yakinen riayet edileceği ifade edilmiştir. Eczanelerin açılmasına yasa ile sınırlandırma getirilmesi gazetede eleştirilmiş bu yasa ile istenilen kişiye eczane açma ruhsatının verileceği belirtilmiştir. Tensikat II. Abdülhamid'in tahttan inmesinden sonra yürürlüğü konulmuştur. Bu uygulamaya yönelik eleştirilerde, uygulamada keyfi davranıldığı, hiçbir makbul gerekçe olmaksızın bazı memurların işten çıkarıldığı vurgulanmıştır. Bu şekilde herhangi bir yasaya bağlı olmadan memurların işine son verilip yerlerine yenilerinin alınması keyfi bir uygulamayı beraberinde getirmiştir. Gazetede eleştirilen hususlardan biri de Matbuat Nizamnamesi olmuştur. Yeni çıkarılan nizamnameler ile basın tahakküm altında alındığı vurgulanmıştır. Gazetecilerin ağzını açmadıkları, doğruya doğru, yanlışla yanlış diyemedikleri kendilerine nahak yere cezalar verildiği belirtilmiş. II. Meşrutiyet'in bir

tasavvurdan ibaret olduğu aktarılmıştır. II. Meşrutiyet ilan edildiğinde bir bayram havası oluşturmuştu. Özgürlük naraları yükselmiş, istibdatın son bulduğu, hürriyete kavuşulduğu ifade edilmişti. Fakat eleştirilerde belirtildiği gibi meşrutiyetin ilan bir tasavvurdan ibaretti. İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin vaat ettiği hürriyet ortamı sağlanılamamış, II. Abdülhamid dönemine rahmet okutulmuştu. Cemiyet iktidarda söz sahibi olduğunda basın alanında ki tahakkümü dahada artırmıştır. Öyle ki gazetelerin kapatılması, gazetecilerin sürgün edilmemesinin yanında bazı gazeteciler faili meçhul cinayetlere kurban gitmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KARAGÖZ GAZETESİNDE HALK

3.1. AHLAKİ YOZLAŞMA

Gazetenin üzerinde durduğu konulardan biri de toplumda ki ahlaki yozlaşmalar olmuştur. Bu hususta; kahvehanelerde tavla, sokaklarda kumar oynatılması ve tiyatro gösterilerin de selamlık-haremlik kaidesine dikkat edilmemesiyle ilgili olarak birçok habere yer verilmiştir.

Kahvehanelere değinilen bir haberde İstanbul ve İzmir gibi büyük şehirlerin hemen hemen her sokağında bir kahvehaneye rastlanıldığı belirtilmiş, kahvehane; tembelhane olarak ifade edilmiştir. Haberin devamında Karagöz: “Güya İstanbul’umuzda az imiş gibi... Gel de bir kerede buradakileri gör... Hem sıra sıra... Ve hemanda dolu.” değerlendirmesinde bulunmuştur.²⁷³

Resim 3.1. Kahvehane ve İçinde Bulunan Halktan Kişiler ile Hacivat ve Karagöz

Kaynak: Karagöz Gazetesi

Gazetede yayınlanan bir karikatürde kahvehaneler mevzubahis edilmiştir. Karikatürde bir kahvehane ve içinde bulunan haktan kişiler ile beraber Hacivat ve Karagözün figürüne yer verilmiştir. Karikatürün metninde Hacivad, Karagöz’e: “Hale bak Karagöz... `Acaba akşama kadar tavla oynamaktan yorulub usanmazlar mı?...” der. Buna mukabil Karagöz: “Büyük bir adam olsam ilk icraatım emin ol buna `aid olur...”

²⁷³ Karagöz, 17 Aralık 1908, nr. 42, s. 3.

Ğalkı tembel itmekden ğayrı bir Şeye yaramaz... Yalnız bol safsata... İstediğin kadar fasıl ve zam..." cevabını vermiştir. Karikatürde kahvehanelerin halkı tembelleştirdiği anlatılmak istenilmiştir.²⁷⁴

Kumar ve kahvehanelerle ilgili olarak yer verilen bir haberde; İstanbul'un arka sokaklarıyla beraber merkez sokaklarında dahi kumar, kahvehanelerde ise tavla oynandığı belirtilmiştir.²⁷⁵

Karagöz ve Hacivat arasında geöen bir diyalogda kumara değinilmiştir. Hacivat yolda gelirken tuhaf bir Şeye rast geldiğin söyler, gördüklerini Karagöz'e anlatır. Karagöz, Hacivat'a kendisine tuhaf gelen Şeyin kumar olduğunu ifade eder. Hacivat duruma şaşır ve "Nasıl olur sokağın ortasında kumar oynanır mı? der. Ardından dinde de yasak olan kumara polisin müsaade etmesine sitem eder ve "Çocuklarımızı ta küçükden mi alıştıralım" diye şikâyet eder.²⁷⁶

Kahvehanelerin söz konusu edildiği bir haberde, kahvehaneler bir bela olarak tanımlanmış, halkı tembelleştirdiğinden bahsedilmiş ve bir çözüm bulunulması gerektiği ifade etmiştir.²⁷⁷

Zaman gazetesinin: "Kahvehanelerimiz" manşetine yer verildiği bir habere binaen Karagöz: "Köklerini kibrit suyu.. Memleketi bu kadar tembel iden o murdar mahalleler değil mi?.. değerlendirmesinde bulunarak kahvehanelerin halkı tembelleştirdiği bundan dolayı kapatılması gerektiğini dile getirmiştir.²⁷⁸

Tiyatrolardaki haremlik ve selamlığa değinilen bir haberde; kadınlara münhasır bit tiyatro sergisinde, yalnız kadınlara münhasır olan localara kadar diğer bazı kimselerin ilerlemesinden duyulan rahatsızlık dile getirilmiştir:

Kadıköy: 12 Kanun-i Sani— Dün kışlık tiyatroda ğanımlara mağsus olmak üzere virilen oyunda oyuncularla birlikde sahneye kadar fürceyab duğul olan b`azı kesanın yalnız kadınların ikametine münhasır olmak lazım gelen localara kadar ileruledikleri kemal-ı teessüfle görülmüşdür.

Karagaöz

²⁷⁴ Karagöz, 2 Ağustos 1909, nr. 106, s. 4.

²⁷⁵ Karagöz, 21 Eylül 1908, nr. 13, s. 4.

²⁷⁶ Karagöz, 7 Mayıs 1910, nr. 190, s. 2.

²⁷⁷ Karagöz, 20 Ekim 1909, nr. 133, s. 4.

²⁷⁸ Karagöz, 17 Kasım 1909, nr. 141, s. 4.

*Vak`anın sıhhatı temin eylediğinden o gibi cer-i tekrarlara bizde teessüfle bakmağa mecbur oluyoruz.*²⁷⁹

Gazetenin bir başka sayısında yer verilen bir haberde, “Türk Sahnesi Namıyla” teşkil olunan yeni tiyatro kumpanyasının oyun sahnelerinin açık saçık Frenk sahnelerinden alındığı belirtilmiş, bu durumun değerlerimizi yansıtmadığı ifade edilmiştir.²⁸⁰

“Tiyatromuz ve Adab-ı Umumiye” başlığıyla yer verilen bir haberde İzmir gazetelerinde yer alan bir ilana bağlı olarak yayınlanmıştır. İlanda: “Efendi Eve Gidiyor” adında gülünçlü ve açık bir oyun sergileneceğinden dolayı genç çocukların tiyatroya gelmemeleri için bir beyanda bulunulmuştur. Bu ilana bağlı olarak; ahlak ve adab-ı umumiye ile uyuşmayan bir piyesin sahneleneceği belirtilmiş ve zabıtanın oyunun sergilenmemesi için müdahale beklenildiği aktarılmıştır. Avrupa’da bu kabil oyunların sahnelenmesi esnasında kadın ve çocukların orda bulunulmasının da herhangi bir beis olmadığı aktarılmıştır. Fakat bu tür oyunların memleketimizin ahval-ı ruhuna ve adabına uygun olmadığı ve bu gibi oyunların memleketimizde sergilenmesini esefle karşıladıklarını belirtmiştir.²⁸¹

“Hükümetin Nazar-ı Dikkatine” başlığıyla yayınlanan bir haberde bir tiyatronun sahnelenmesinde rol alan kadın oyuncunun hicaba aykırı elbiselerle rolünü ifa etmesi sivri bir dil ile eleştirilmiştir. Haberde bir kadının ziynetini ortaya çıkaracak kadar açık saçık bir elbise ile yüzlerce seyircinin karşısına çıktığı ve son derece çirkin hareketlerde bulunduğu ifade edilmiştir. Tiyatro oyuncularının yanında şarkıcıların içerisinde de öyleleri var ki; insanın söyleyemeyeceği kadar ar duyulan nahoş hareketlerde bulunduğunu, insanların dikkatlerini çekmeye çalıştığı belirtilmiş, bu gibi rezaletlerden arınmaya muhtaç olduğumuz bir zamanda bu yaşananların ahlakımızı tamamen bozduğunu dile getirmiştir. Var olan durumun değişmediği, ahlak ve edebimizle hareket etmediğimiz müddetçe vatanın kendilerinden bir şey beklememesi gerektiği anlatılmıştır. Devletin bu gibi açık saçık, edebe aykırı olan durumlara izin vermekle milleti felakete sürüklediği, milletin başında koruyucunun olmamasına bağlı olarak beşer cemiyetin kötülükle haşır haşır neşir olacağı, nizamın oluşturulmasının mümkün olmayacağı dile

²⁷⁹ Karagöz, 28 Ocak 1909, nr. 52, s. 3.

²⁸⁰ Karagöz, 2 Ağustos 1909, nr. 106, s. 3.

²⁸¹ Karagöz, 21 Eylül 1909, nr. 127, s. 3.

getirilmiştir. Tiyatrolarda kızların açık saçık bir şekilde oyun oynamasının, ahlaksızlığa yol açacağı, bunun yanında ortaya çıkacak nahos görüntülerin insanları tedirgin edeceği aktarılmış, hükümetin bu hususta ses çıkarmaması, bunun benzerlerine serbestlik tanınması başka fenalıkların ortaya çıkmasına sebebiyet vereceği belirtilmiştir.²⁸²

Gazetenin bir başka sayısında yer verilen bir haberde kışlık tiyatrosunda bir kadın oyuncu tarafından sahnelenecek olan bir piyes için önceden ilan verildiği ve ilanda tiyatronun kadın ve çocuklara girişin yasak olduğu ifade edilmiştir. İlandan anlaşılacağı üzere tiyatronun adaba uygun olmayan bir tarzda olacağı belli olduğu belirtilmiştir. Fakat tiyatronun sergilenmemesi için herhangi bir girişimin olmadığı, biletle satıldıktan sonra tiyatronun sergilenmesi sırasında polisin müdahale ettiği, seyircileri dışarı çıkarttığı ve tiyatronun devamına mâni olduğu aktarılmıştır. Durum böyle iken daha ilan esnasında biletler satılmadan, tiyatro sahnelenmeden önce polisin neden müdahale etmemesine yönelik olarak Üsküdar Mutasarrıflığının nazar-ı dikkatine celp edilmiştir.²⁸³

Yeni Asır gazetesinin tiyatrolara atıfta bulunduğu bir haberde tiyatro namı altında teşkil edilen bazı kumpanyaların milletin ahlakını ifsat ettiği, maddi manevi zarara uğrattığından bahsedilmiştir.²⁸⁴

Gazetenin takvim takvim-i ceraid bölümünde Köylü gazetesinde haberde, Rodos'un halinin içler acısı olduğu, halkının fakir olmakla beraber halkın tamamına yakınının kumar oynadığı ifade edilmiştir.²⁸⁵

Hacivad ve Karagöz arasında geçen bir diyalogda sokaklarda kumar oynatıldığından bahsedilmiştir. Çocukların aleni bir şekilde kumar oynamasına rağmen ne zabıta nede başka bir kimsenin müdahale etmediği belirtilmiştir. Çocukların daha küçük yaşlarda kumara alışmasının ahlaki yozlaşmaya yol açacağı aktarılmış, bu duruma yetkililerin kayıtsız kalınmasına sitem edilmiştir.²⁸⁶

²⁸² Karagöz, 20 Ekim 1909, nr, 133, s. 3.

²⁸³ Karagöz, 17 Kasım 1909, nr, 141, s. 3.

²⁸⁴ Karagöz, 11 Aralık 1909, nr, 148, s. 4.

²⁸⁵ Karagöz, 26 Şubat 1910, nr, 170, s. 3.

²⁸⁶ Karagöz, 7 Şaban 1328 1910, nr, 218, s. 2.

3.2. HAYAT PAHALILIĞI

Gazetenin değindiği hususlardan biri de hayat pahalılığı olmuştur. Bununla ilgili olarak haber ve şiirlere yer verilmiştir. Gazetenin takvim-i ceraid bölümünde yer verilen bir haberde arpa ve samanda fahiş bir fiyat artışının olduğu belirtilmiştir.²⁸⁷

Hayat pahalılığına değinilen bir şiirde; her şeyin çok pahalandığı belirtilmiştir:

Dün aşçı bana yine gücendi

Didi Ramazan geldi efendi

Yokdur yiyecek hepsi tükendi

Dan dan da dan dan, dan dan da dan dan

Zembili kapdım çıkdım dışarı

Her şey bahalı.. Gezdim pazarı

On dörde çıkmış balkan kaşarı

Şaşdım buna ben, esnafda şaşdı

Dan dan da dan dan, dan dan da dan dan

Sebze hesabı doksanı aşdı

Ekmekçinin ki taşdııkça taşdı

Şaşdım buna izafede şaşdı

Dan dan da dan dan, dan dan da dan dan

Evden inerken ağşam... Aşağı

Karşıma çıkdı kasab çırağı

Kaçdım elinden sapdım sokağı

Dan dan da dan dan, dan dan da dan dan²⁸⁸

²⁸⁷ Karagöz, 27 Ağustos 1908, nr. 6, s. 2.

²⁸⁸ Karagöz, 28 Eylül 1908, nr. 15, s. 1.

Şiirde hayat pahalılığının halkı çok zor durumda bıraktığı ifade edilmiştir. Halkın beslenmede ihtiyaçlarını karşılamakta zorlandığı, her şeyin çok pahalı olduğu, esnafa borçlandığı aktarılmıştır.

Ekmeğe zam yapılmasına yönelik olarak yayınlanan bir haberde, lüzumu olmadığı halde ekmeğe zam yapıldığı, ekmekçi esnafın insafsız davrandığı belirtilmiş, dâhiliye nezaretine çağrıda bulunulmuştur:

Ekmek fiyatına zam veya tenzil için, bir çuval dakikada on ğuruş kadar bir fark fiyatı vuku`i labüd olub hâlbuki ki geçenlerde işbu mukayese naziren hiçbir lüzumu ve çünkü fiyat-ı sabıkda guna terakki göndermediği ve benaberin zamma imkân mevcut ve müsa`id olamadığı halde narğa beşer para zam edilmiş ve buda mahza firun amelesinin dün bulunan yevmiyelerinin tezbidi hakkındaki taleb ve ısrarlarından ileru gelmiş idi. Fakat ağiren ekmekçi esnafı bu talebde bulunan ameleyi istiğdam itmamiş olduğu gibi işlettiği işşasada fazla yevmiye vermediği halde biğayr hak zam olunan şu beş parayı halkımız her gün virmekte ve ekmekçi esnaf bi-insafida ma`almemnuniye kise-i ihtikarlarına atmaktadır. Ğalkın en ziyade alakadar olduğu bu ekmek meselesini şehremanetlerinden daha evvel nazr-ı dikkat ve ehemmiyete alarak icrayı vazife eylemesi labüd ve muntazır iken bizim dehn-geşayı şikâyet olmamıza intizardaki esbabı anlayamadık. Dağiliye Nezare`tinin celbe müsara`at ederiz.²⁸⁹

Gazete yer verilen bir haberde bir çiftçinin merkep alacak gücü olmadığından dolayı, hayvanların görmesi gereken işi, çiftçinin gördüğünden bahsedilmiştir:

Trablusğarb da bir çiftçi ile çocuğu [Muğabir-i mağsusamızdan]

İşte istibdadadın mazlumlarından bir fakir daha..

Karagöz

Sapanını çektirmek için bir tek merkebe bile malik değil. Bakınız istibdad, bir mazlumu, bir zavallı m`asumu hayvanların göreceği ğidmeti ifaya mahkum itmiş.. Kabahati olmadığı halde bir zavallı bu hale gelirse ya taraftar-ı istibdad olan erbab-ı danaatın balaistihkak uğrayacakaları `avakıbı düşünmeli.²⁹⁰

Gazetelerde yer alan ekmek fiyatlarının düştüğü haberine binaen Karagöz; bur duruma çokta sevinilmemesi gerektiğini belirtmiştir. Çünkü belediyelerin içinde bulunduğu durum göz önüne alındığında ekmek fiyatlarının yeniden yükseleceği, üstelik fiyatların bir daha düşmesinin zor olacağını aktarmıştır.²⁹¹

Hacivad ve Karagöz arasında geçen bir diyalogda Bursa'da belediyenin ekmek narhını indirdiği için, fırınların kapandığından ve halkın ekmeksiz kaldığından

²⁸⁹ Karagöz, 21 Eylül 1908, nr. 13, s. 2.

²⁹⁰ Karagöz, 6 Mayıs 1909, nr. 81, s. 3.

²⁹¹ Karagöz, 23 Mayıs 1910, nr. 196, s. 4.

bahsedilmiştir. Halkın ekmek gibi bir temel ihtiyacını karşılayamadığı aktarılmış, belediyeye sitem edilmiştir.²⁹²

Gazetede yayınlanan bir şiirde; yolların bozuk olduğu, ihtiyaçların çok lakin halkın parasız olduğu dile getirilmiştir.²⁹³

II. Meşrutiyet'e giden süreçte Osmanlı Devleti siyasi bir buhranın içine girmiştir. 1877-78 Osmanlı Rusya Savaşı, Girit İsyanı, 31 Mart Vakası ve sonrasında yaşanan süreçte siyasi bir buhranın yanında ekonomik ve sosyal bir buhran da yaşanmıştır. Toprak kayıplarının yaşanması yöre halkın göç etmesine ve işsiz kalmasına neden olmuştur. Siyasi buhran beraberinde ağır vergiler getirmiş, ekonomik krizin büyümesine yol açmıştır. Karagöz siyasi alandaki gelişmelere yakından ilgilendiği gibi sosyal alandaki gelişmelerle de yakından ilgilenmiş, hayat pahalılığını gazetenin sayfalarına taşımıştır. Yayınlanan haber ve şiirlerde arpa, saman ve ekmek fiyatlarında fahiş fiyatların yaşandığı, halkın gıda ihtiyacını karşılamakta zorlandığı, esnafa borçlandığı sefaletin boy gösterdiğini aktarmış halkın sesini hükümete duyurmaya çalışmıştır. Siyasi buhran ekonominin yanında beraberinde sosyal bir buhranın meydana gelmesine neden olmuştur. Halk arasında kumar yaygınlaşmış, kahvehaneler olan ilgi gittikçe revaç bulmuştur. Gazetede yer verilen haberlerde sokak ortalarında kumar oynandığı, yetişkinlerin yanında çocukların bu illete merak saldığı belirtilmiş, önlem alınması için yetkililere çağrıda bulunulmuştur. Kahvehaneler birer tembelhane olarak tanımlanmış, İstanbul ve İzmir gibi büyük şehirlerde her köşe başında rastlanıldığı, buralarda tavla gibi oyunların oynatıldığından bahsedilmiştir.

Osmanlı Devleti'nde haremlik-selamlık uygulamasına ve hicaba hem hane içerisinde hem de hane dışında İslam dininin ve toplum yapısının vecibesi olarak dikkat edilmiştir. Ahlaki yozlaşmanın beraberinde maneviyatın yok olmasına bununda maddi bir buhranın ortaya çıkmasına neden olacağı savunulmuştur. Buna bağlı olarak sergilenen tiyatrolarda gazete sayfalarına taşınmıştır. Tiyatrolara atıfta bulunduğu haberlerde; tiyatronun sahnelenmesinde rol alan kadın oyuncuların hicaba aykırı elbiseler giymesi sivri bir dil ile eleştirilmiş, ziynetlerini ortaya çıkaracak kadar açık saçık bir elbise ile yüzlerce seyircinin karşısına çıkmaları ve son derece çirkin hareketlerde buldukları

²⁹² Karagöz, 14 Ağustos 1910, nr, 218, s. 2.

²⁹³ Karagöz, 4 Ekim 1910, nr, 237, s. 3.

ifade edilmiştir. Bunun yanında bazı tiyatrolarda haremlık-selamlık uygulamasına dikkat edilmediği vurgulanmıştır. Tiyatro oyuncularının yanında şarkıcıların içerisinde de öyleleri var ki; insanın söyleyemeyeceği kadar ar duyulan nahoş hareketlerde bulunduğunu, insanların dikkatlerini çekmeye çalıştığı belirtilmiş, bu gibi rezaletlerden arınmaya muhtaç olduğumuz bir zamanda bu yaşanılanların ahlakımızı tamamen bozduğunu dile getirmiştir. Var olan durumun değişmediği, ahlak ve edebimizle hareket etmediğimiz müddetçe vatanın kendilerinden bir şey beklememesi gerektiği anlatılmıştır. Hkmetin bu gibi açık saçık, edebe aykırı olan durumlara izin vermekle milleti felakete sürüklediği, milletin başında koruyucunun olmamasına bağlı olarak beşer cemiyetin kötülükle haşır haşır neşir olacağı, nizamın oluşturulmasının mümkün olmayacağı dile getirilmiştir. Tiyatrolarda kızların açık saçık bir şekilde oyun oynamasının, ahlaksızlığa yol aacağının, bunun yanında ortaya çıkacak nahoş görüntülerin insanları tedirgin edeceği aktarılmış, hkmetin bu hususta ses çıkarmaması, bunun benzerlerine serbestlik tanınması başka fenalıkların ortaya çıkmasına sebebiyet vereceği belirtilmiştir.

SONUÇ

Tez çalışmamız kapsamında Karagöz gazetesinde yayınlanan şiir, haber ve karikatürler incelendiğinde gazetenin taraflı ve muhalif yayın organı olduğu ilk anda hemen göze çarpar. Siyasî örgütlenmenin zayıf olduğu ve muhalif partiler üzerinden hareket edilmediği bir dönemde muhalif aydınlar, siyasî parti çatısı altında bir araya gelmek yerine, gazeteler aracılığıyla bir odak oluşturmuşlardır. Muhalif gazetelerde bir araya gelen iktidar karşıtı aydınlar siyasi parti üyelerinin rolünü ifa etmiştir. Karagöz gazetesinde de böyle bir oluşum mevcuttur. Gazetenin yazarçizer kadrosundaki gazetecilere bakıldığında Karagöz gazetesinden önce diğer bazı muhalif gazetelerde yazıp çizdikleri görülmektedir. Bu gazeteciler, İttihat ve Terakki Cemiyeti ile de intisabı olan şahsiyetlerdir. Gazetede cemiyete methiyeler dizilmiş, meşrutiyetin savunucusu, devletin kurtarıcısı olarak lanse edilmiştir.

Karagöz gazetesinde dikkat çeken en önemli hususlardan biri Abdülhamid'e yönelik muhalif tutumunun hiç değişmemesi olmuştur. Gazetede yazılıp çizilenlere bakıldığında genelde Abdülhamid tahta olduğunda sosyal, siyasi ve iktisadi alanda devletin ne kadar kötü olduğu üzerinde durulmuştur. Uzunca bir süre “devr-i istibdat” olarak görülen II. Abdülhamid dönemi Hacıvad ve Karagöz'ün konu edindiği başlıca alan olmuştur. Karagöz, II. Abdülhamid karşıtı yayın organı olarak, sert muhalefet yapmıştır. O kadar ki gazetede yayınlanan şiirlerde Abdülhamid'in tahtan indirilmesi için darbe çağrısı bile yapılmıştır. Sultan'ın öldürülmesi gerektiği belirtilmiştir. II. Abdülhamid'in tahttan indirilmesi ise gazeten için tam anlamıyla bir bayramdır. II. Abdülhamid'den dönemi minvalinde gazete bütün oklarını Yıldız'a ve onun kadrolarına yöneltirken, Mehmed Reşad'ın tahta geçmesi ile durum değişmiştir. Çünkü yeni padişah özel olarak eleştiriye tabi tutulan biri olmamıştır. Kuşkusuz bu yeni padişahın siyaset ve idare üzerindeki etkisi ile doğrudan ilgilidir. Karagöz gazetesi, II. Meşrutiyet döneminde eleştirilerini genelleştirerek devam etmiştir. Devlet adamları, devlet kurumları, devlet memurları, hükümetin iç ve dış politikası, toplumda beliren ahlaki yozlaşma ve hayat pahalılığı eleştirilerden nasibini almıştır. Gazete, eleştirilerini Hacıvad ve Karagöz üzerinden gündeme taşıdığından ve karikatürlerinin etkili olmasından kendisine yüksek bir okur kitlesi bulmuştur. Bu açıdan da II. Meşrutiyet döneminde ki etkili basın organlarından birisi olmuştur.

Karagöz gazetesinde göze çarpan diğer bir unsur ise halkçı ve muhafazakâr bir yayın anlayışına sahip olmasıdır. Karagöz toplumsal değerlere hitap etmiş, bu değerlere sahip çıkmış, toplumda beliren ahlaki yozlaşmaya karşı hükümete çağrıda bulunmuştur. Eleştirel tavrı ile geniş halk kitlesine ulaşmış, halkın yüreğine şecaat, müferrih ve manevi bir kuvvet katmıştır

Karagöz'ün dikkat çekici özelliklerinde bir diğeri ise daima yabancı devletlere karşı Mili Mücadele'den yana olmaktan taviz vermemiş olması, genel çizgisinin ortak özelliği olmuştur. Sosyal, siyasi ve iktisadi alanda hükümetin politikalarını her ne kadar eleştirirse eleştirsin, yabancı devletler ile mücadele söz konusu olduğunda devletçi bir tutum sergilemiş, hükümetin yanında durmuştur.

KAYNAKÇA

- Akbaba, Bülent, “İnkılâp Tarihi Öğretimi İçin Bir **Kaynak**: Karagöz Dergisi”, **Kastamonu Eğitim Dergisi**, Cilt 22, Sayı 2, 2014.
- Akçay, Miray Gökçe, “Mahmut Sadık Bey ve Romanları”, (**Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**), Üsküdar Üniversitesi SBE, 2019.
- Alay, Okan, “Mizah Kavramı ve Mizahın Tarihsel Süreci”, **Türk Dili Dergisi**, Cilt 116, Sayı 808, 2019.
- And, Metin, “Karagöz”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, Cilt 24, İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları, 2001.
- Aydın, Hakan (ed), **İkinci Meşrutiyet Devrinde Basın ve Siyaset**, Konya: Palet Yayınları, 2010,
- Beydilli, Kemal, “Müteferrika Matbaası”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, Cilt EK-2, Ankara: Diyanet Vakfı Yayınları, 2019.
- Bozaslan, Mehmet, “II. Meşrutiyet Dönemi Mizah Gazeteciliğine Bir Örnek: EşekGazetesi”, **Tarih ve Gelecek Dergisi**, Cilt 2, Sayı 3, 2016.
- Çeviker, Turgut, **Gelişim Sürecinde Türk Karikatürü-II**, İstanbul: Adam Yayınları, 1988.
- Davulcu, Ebru, **II. Meşrutiyet Dönemi Mizah Basımında Osmanlı Modernleşmesi ve Eleştirel Kodlar –Kalem ve Cem Dergileri Üzerinden-**, Konya: Palet Yayınları, 2015.
- Demirbacak, Ayşe “II. Meşrutiyet Dönemi Mizah Basımına Genel Bir Bakış”, **Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi (UTAD) The Journal of International History Researches**, Yıl 3, Sayı 1, 2019.
- Develioğlu, Ferit (hızl), **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat**, Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları, 2008.
- Duman, Melih, **Siyasi Tarihten Bir Kesit II. Dünya Savaşı Yıllarında Karagöz Gazetesi ve Propaganda**, Konya: LİTERATÜRK academia, 2019.

- Durmuş, Gökay, “II. Meşrutiyet Dönemi Mizah Gazeteciliğinin Önemli Bir Örneği: Boşboğaz ile Güllabi”, **Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi**, Cilt 7, Sayı 2, 2018.
- Durmuş, İsmail, “Mizah”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, Cilt 30, İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları, 2005.
- Georgeon, François, **Sultan Abdülhamid**, Ali Berktay (çev.). İstanbul: İletişim Yayınları, 2012.
- Kahya, Yalçın, “Mizahın Sağlığa Etkisi”, **Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi**, Sayı 62, 2019.
- Kılıçer, Gözde Sevil, “Karagöz (1930-1938) Siyasi, Mizahi Bir Halk Gazetesi”, **(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)**, Ankara Üniversitesi SBE, 2005.
- Koloğlu, Orhan, **Osmanlıdan 21. Yüzyıla Basın Tarihi**, İstanbul: Pozitif Yayınları, 2020.
- Kutay, Cemal, **Osmanlı’da Mizâh (1868-...) Kişiler, Olaylar, Belgeler, Çizgiler, Dergiler**, İstanbul: Abm Yayınevi, 2013.
- Küçük, Cevdet, “Abdülhamid II”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, Cilt 1, İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları, 1988.
- Osmanoğlu, Ayşe, **Babam Sultan Abdülhamid**, İstanbul: Timaş Yayınları, 2015.
- Öngören, Ferit, **Cumhuriyet Dönemi Türk Mizahı ve Hicvi (1923-1983)**, Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1983.
- Şahin, Emine, “Tanzimat’tan II. Meşrutiyet’e Osmanlı’da Mizah Basını”, **Düzce Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt 7, Sayı 2, 2017.
- Topuz, Hıfzı, **II. Mahmut’tan Holdinglere Türk Basın Tarihi**, İstanbul: Remzi Kitapevi, 2012.
- Tuncel, Uğur, “Axel Olrik’in Halk Anlatılarının Epik Yasaları Bağlamında “Ağalık” Adlı Karagöz Oyunu Çözümlemesi”, **Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi**. Sayı 48.
- Uçman, Abdullah, “Bahâ Tefrik”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, Cilt 4, İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları, 1991.

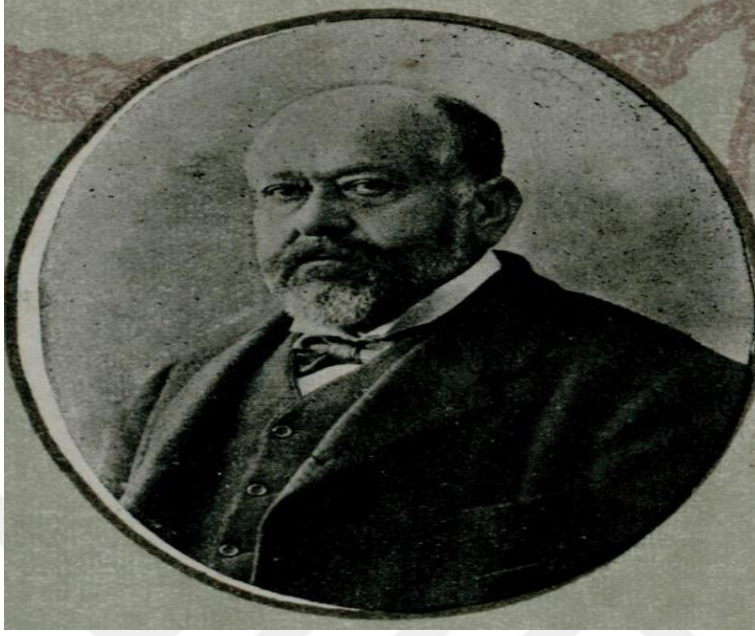
Usta, Çiğdem, **Mizah Dilinin Gizemi**, Ankara: Akçağ Yayınları, 2009.

Ülken, Hilmi Ziya, **Türkiye’de Çağdaş Düşün Tarihi**, İstanbul: Türkiye İş Bankası
Kültür Yayınları, 2019.

EKLER

EK-1. Karagöz Gazetesi İmtiyaz Sahibi Ali Fuad Bey

EK-2. Karagöz Gazetesi'nin Yazarlarından Baha Tevfik

EK-3. Karagöz Gazetesinin Birinci Sayısındaki Kapağı

EK-4. Karagöz Gazetesinin Kapağı

وفاقی

وایشنفتون سفیری محمد علی امضاسیله خارجیه نظارت جلیله سنه چکیان برتلغرافنامه ده استانبوله عودت اتمک اوزره متراکم اوج معاشنک اعطاسی، استرحام ایلدیش و جواباً کندیسنه درسماده و رودنده معاشلرینک تسویه سی طیبی اولدینی بیلدرلشدر .

قره کوز

جواب نه رتبه بلخ و مصیب ایسه استرحامده اولنبتنده مرتبانه ... کوزی طوبراق طوبرور-سون. یوقدر قیزارماز بوز دها چشم جهان کورماش کوش انسان ایشتماشدر . . . عیجا قره دی لونه ده محفوظ اولدینسنه موجودیم کی امین بولندینغ التیش بیسک لیرا او وجود ملونی بورابه قدر کتیرمکه کفایت اتمزی . . . اونلری پالاسنک چرکسندنی کتیرمشدی . . .

رزاقی زاده نارچین امضاسیله کان بر ورقده: استانبولده مرافق حسیله دوشن قایمینی تشکیل ایدن اعضاسنک سنلرینی حساب و یگونئی متساویاً تقسیم ایله بحساب متوسط هر ریسینی بخش یاشنده بولدم . بو سند بولنازک ایشدن زیاده استراحته محتاج اولدینی دوشونه رک [استراحت قایمینه سی] نامی ویرمیتیم -ن نه درسک قره کوز .

قره کوز
نه دییم! اگر فرانسجه بیلورسهک چاقینلق ایلورسک دیرم . . .

باب والای مرعسکریده موقوف و محفوظ اولان اشرای کرامک یاغایجه قانلیجه اوللری حبسخانه عمومی کهلکان کرسنکاتنک یکجه حرص و اشتغالینی جلب ایلمکه اوراده بولسان حشرات طغیله رفیقیرنه کوندردکاری هرینه من القدم اوجنس سنلی مخلوق قانی اتمکیرینه مرحله بر قاج کون ایچون اولسون مسکنلرینک کندیلرینه ترکی نیاز ایلملرله ایجابی دودست بخاردر .

جزایر بحر سفید زاندارمه قوماندانی شاهین پاشا اتالی سفارتخانه سنه فرار ایلسیله آرزوسنه رغماً نامی قارغیه تبدیله دفتر اراذله اولصورتنه تسجیل قلمشدر .

ارتکوبندن اغز پوستسی واسطه سیله وارد اولان بر ورقده . اولسی کون قاتی حبسیله بکزر جیان رنگلی بر حرکت ترنده «ا کر مسند صدارته کچرسه اول باول غزته جیلری طویله دیزیم» دیدیکی بیلدریلور .

قره کوز

ورقه مندرجاننک سحی بزجه ده محقق اولدینی ایچون درج ایلدک . . . بر قاج مضر حیوانک اوصاف مکره سنن نضنده جم ایلدیک بیلدریلن

او متعاسر تلغراف ناظر ساجی حسب اقدینک اوغلی علی صلاح الدین ایش حتی او ائاده ترنده بولسان بر حبتلی ضابط قارده شمز تربیه سی ویرمش، مسخره نی سکوته مجبور ایشدر . بز بالکز مرقوم زوییه شونی علاوة بیانه لزوم کوروزکه کندی کی اشخاصک هیچ بر زمان مسند صدارته ارقامی دکل حتی تخلی بیله مستحیل اولدینسن غزته جیارک طویله دیزلمک [بوده بر یکی تمیز] قورقوسی بوقسده زمان استبداده کم بیلر نه صورته اله ایده بیلدیک مجلس معارف اعضاقتدن محرومیت قورقوسی هیچ بر زمان ایچندن چقما ملیدر چونکه قیتدر .

معاش عمومی اعطاسه مدار اولوق اوزره طرف شاهانه دن خزیننه مایه به مبالغ مقتضیه اعطا بیورلدینی سامه رس ممنونیت اولمشدر .

قره کوز

ایشته نام محله . مصروف الملک احسان . . .

تبریک

بزمله بر کونده انتشار ایدن (پوش بوزاق) رفیق شطحیاتنکارمنزک دوام انتشاری کمال خلوص قلبه بالتمنی باچیزانه عرض تبریکات ایلرز .

موقوفین اشرای جواسیدن سابق مجریلی پانا احمدک هنوز کوندرمیوب اوزرنک تجریسی ائاشاند، ظهور ایدن بر ژورنالده جنانی قلمه ده کی دوغمالک التده بولان مدبرلک فوق العاده تکثر و کیلری جره قدرتیاب اوله جق قدر کسب جسامت ایلدکاری ایچدن بالاخاق درسماده متوجهاً حرکت ایلملری ملحوظ اولدینی بیاتیله جلب نظر دفته مسارعت ایلدیورمش .

قره کوز

برده بزده ارباب فن بشمز ، مخترع چقماز دیرلر . . . کوردکی حرینی . . . اسکی معلوماقشروشک میدانه خروجه بر برابرینه استانبولغاز شرکی اداره خانه سنک قارشو جهته کلوب دیکلمسی شرکجه مخاطره دن سالم کوریلد . مدیکندن اداره خانه نکل محل آخره نقل مجلس اداره جه تقرر ایلشدر .

مطبوعات عثمانیه کمال حریت اولسی حسبیه مطبوعات داخلیه مدیری کمال بکه عموم ارکان مطبوعات طرفدن حقوق ورفاقت قدیمیه بناء بر ضیافت کتیبده سی تقرر ایلمش ایسه ده هنوزموقی تعیین ایلدیماشدر .

قره کوز

صوحی قوچونک اتصالنکی [آتی-بلادیت] بقال دکانی قناسی ؟ . . .

قانون اساسینک اعلانیدن طولانی معاش قیرمهته موقی اوله میه جقاری طبیی اولان صرفا صناف

بی انصافی هب بر آره کلهرک بهدما نه بولده یاره چاله جقاری قرارلشدرمق اوزره بر سندیه تشکیل ایلمشلدر . سندیه ریاسنه اییک اوغلی نامنده برنک انتخاب ایلدیک سولیتورسده هنوز تقرر ایشدر اعضا لازمه انتخاب تعیین اولنجه اسامیسی درحال یازارز . هیچ مراق اولنسون .

بر یورکتیک کندیسنه [اوکوز کوزلی] دیدیکی ایشیدن شهر امین سابق رشید پاشا مرقومی جلب ایل طاریله جقنی بالئامین طوغرینی سولیمسی امر ایلمسیه او زوالی ده [قبول بایندلی] دیدیم دیمشیدی . شمدی ده [قوزی] کی حلیم و سلیم اولان پاشای مرقوم آرزوسنه رغماً کوچولمک صورتیه تبدیل دوره حیوانیت ایلور دیمکدر . تحف شی ! . . . بوده بر غریبه خلقت اولسه کرک . . .

هربانی زاده حفیدی مههود کوسه جیل ملامک دخی وجود مرداری لباس مأموریتدن بالتجرید وجه کریمی کی جاس جالاق بر اقبه لرق صاحب اوفوروک، یوزی کوزی بر توکوروک ابوالهدانک تزیننه دردت تبعید ایلدی مع المسار استخبار اولنغله علی المعجله جله نی مؤده لرز

غریب بر اخبارنامه

احباب املاک و معتبراندان اولوق شرطیه اونخی دائرة بلدییه ایکی اعضا تعیین بلدی جابندن طلب اولنغده اولدینی جهته طرفه کزدن انتخاب اوله جق مناسب بر ذات بالای شرح ویرلمک اوزره ایشبو اخبارنامه عاجزی تقدیم قلدنی .

قاضی کوی

جمعه اتقا محلی امامی

حافظ مصطفی

قره کوز

هر کسی نصل بیلرسک، کندک کی ، دیرلر . دائر مأمورلری ده هر کسی کندیلرینه بالقیاس محله سنده کی احباب املاکی بیلر ظن ایدرک بکجه به تسلیم بالاده کی اخبارنامه نی محله ده کزدردیورلر . فقط بر محله نکل متمکنینی احباب املاکی بیلمک مجبور قلدند . اولدقاری کی انتخاب ایچونده قانوناً بر صلاحیته مالکیت اقتضا ایدر . واقعا اوتوز سته دن زیاده بر زماندیری تطبیق ایلدیه این شو مسئله نی تمامیه بیلمامکنده دائرة بلدی مأمورلری معذور اولسولر بیله هیچ اولمازسه هر زمان بلدی انتخابیه مشغول اولان ولایتدن استفسار معامله ایله بیدای وقوف امر اسهل اولدینندن تلغرافله صوروب جوائی آله نرده اونرده اوله یاسلر اولمازی ؟ . . . بر بلدی مدیری بو قدری ده تعقل ایدمسنه ایچون او مقامی اشغال ایدر ؟ . . .

آلدیمز بر ورقده ضعیفه ناظرلقتدن مطرود جدیدینک ندرلده اولدینی صورلدیندن تحقیقات لازمه اجرا ایتدک . . . خلق ایچنه چقجه جق یوزی

EK-6. Karagöz Gazetesinin Muhavere Bölümü

پازار ایرتسی	
رجب ۲۰	اگستوس ۴
۱۳۲۶	۱۳۲۴
۱۹۰۸	
مخاوره	
<p>— قره کوز : — ینه نه وار ، بکا هیج راحت ورمیه - چکیدک — امان قره کوز یک مراق ایتم برشی صوراجم — صور بقالم — پنجشنبه کونی چیقان سعادتی اوقودکی اوت — حجاز تیمور بولنک رسم کشادینه جاناناً کیده جگله نه بیورسکنز — هیج — اولدره کیملر؟ — هپنی طایجام فقط ایچلر نده مهود عننک بندکانندنده وار .. — صاری سالم گلش سنی کورمک ایستور — او کیملر؟ — قره نحسین باشانک اقریاسندن .. — نامه لازم .. — جام سن هیج شهر امانقنه کیتدی؟ — سر مفتش عثمان اوراده خیرلابوب طورر. کن مجاشمی فصل امنیت ایدرده کیده بیلیردم — هانیا اورانک برده مجلسی واردی . — اوت بیبورم .. دها اولسی کون سوبور. ویلوب تمیزلندی .. — ایشته اورامی طاغیلنجه — اوکا طاغلهق دکل .. حشراندن تلهیر ایدلک دینلیر .</p>	
<p>— ایشته بوده اوندن قورقش ، قورقوسندن بیدتون سازارمش صولش . — دها بدتر اولسون وقتيله باش کاتبه ارقه . سنی طیاوبده هرسته مارت ابتداسنده معاشنه بیک غروش ضم ایستیرکن قورقاشمی ؟ — نه ایسه برادر . شمدی دوشمش کل ایجه . شوکا بر توصیه و برده .. — یکی جامعهده عرضحالچیلک ایسون .. — برادر املاسی . کتابتی یوق .. — چالیشه ایدی .. — هم برادر اوقدر معاش المغه الشمش بر آدم شمدی بر مکتوب یازوبده ایکی غروش المتش یاره المغه فصل بوزی طوتار . — آ .. اولبه ایسه سن اون ایجه طایبور. سسک او اورادهده اولبه اوقاق تئک اخذ واعطا ییاردی .. فقط یالکز شونی تئیه ایته که کان آدملرک مکتوبلرینی تحریف ایسون چونکه او اسکیدن قرادری بیله تحریف ایدردی .. — یکی سولرم .. اسکی سرعسکرک زهر. لئدیکنی طوبدکی ؟ — اوت غزتلرده اوقودم همده کندی چفتلکندن کنترکاری ییز ایله .. — عجبا اوغلی برشیمی ییدی ؟ — پارهسی قلمدی که یاسون . هم اونک احتیاجی یوق . اورالرده طاغ ، طاش اونک بتون فقرا کویلینک مالی غضب ایدوب اوطوربور بباستنک پارهسنه می کوز دیکجک ! — او حالده شو تسممک سبی — نه اوله جق .. خرسزاق ایله اله کیریران چفتلکک ییزی بوبله اولور .. — سباحک ناظم پاشایه ترضیه و بردیکنی اوقودکی ؟</p>	<p>— اوقودم اوقودم — نه دیرسک — نه دییه چکم ... هرکان ورقه مندرچانسه اینسانوبده مال بولمش مغربی کبی همان غزته یه ستونر طولوسی یازی یازماملی دیرم .. — دیک سن اولبه یایورسک — اولبه یا .. بوکون چیقان غزته لردن هانکیسی بر آدم ایچون برشی یازمش و ایزتی کون تصحیح ایچامش ایسه اوکا ایناتورم .. تصحیح ایدنجهده براز کولیور بورم اولوب بیبور. — آمان قره کوز .. — نه او؟ بر طرفکی آجیدی .. اوانصل باغریش به .. عقم باشمدن کندی . — هانیا «بورک سلائییک» دیرلر .. بوته دیکدر بکا ایضاح ایسه ک آ .. — ها ... بر کره سن یاکلش سولبورسک او .. «بورک سلائییک» اوله جق .. چونکه یالکز انسان بورکی دکل ، ملنک ، حریتک ، سعادت و سلامنک . وطنک انسانیتک بورکیده اوراده اولدینی اخیرآده تحققی ایدی .. هیزمک بورکی اوراده ... اکلاادکی ! — شمدی اکلام اوت اوت .. یالکز بورکیز دکل . جسممز جانمز ، سبب سلامت و سعادتمز اولانلرده اوراده .. اوخ .. وار اولسونلر ، صاغ اولسونلر اه بورکلرینه کوره ورسون — آمین . — مایله تنسیقانی حقنده کی فکرک نه ؟ — ایشک ایچنده شو محاسبه بی معاوتلری اولسه ایدی یک این اوله جقدی .. او قدر محاسبه بی اولدقدن سوکره برده معاوته بیلمم که نهدن لزوم کورلیدی .. باخصوص یازی اربابنی سچه ایدیلر .. نه ایسه هرشی اوقدر ایجه ابوب</p>

EK-7. Karagöz Gazetesinde Yayınlanan Bir Karikatür

